

זמירון לשבת

זמירון לשבת הכולל

זמירות, פיוטים, שירות
ותשבחות כשעליהן נתוספו
מנהגים בשבת עפ"י חכמי
מרוקו כפי מנהגו של רבי
מרדכי אביטן זצ"ל, פירוש
לשירי שבת ובחלק מן
השירים פירושו של הרב ר'
חיים שושנה זצ"ל מתוך
ספרו "אעירה שחר".

מזמור שיר ליום השבת

מזמור שיר ליום השבת

זמירון לשבת

זמירון לשבת הכולל
זמירות, פיוטים, שירות
ותשבחות כשעליהן נתוספו
מנהגים בשבת עפ”י חכמי
מרוקו כפי מנהגו של רבי
מרדכי אביטן זצ”ל, פירוש
לשירי שבת ובחלק מן
השירים פירושו של הרב ר'
חיים שושנה זצ”ל מתוך
ספרו ”אעירה שחר”.

נערך ע”י בנו מאיר אביטן הי”ו

חכמים אמרו "כל השביעין חביבין, בכך נתקבצו שבעה שערים כנגד שבע ימי שבתא

במלואת חמש לפטירת אבינו ערכנו זמירון לשבת החובר אל מנהגי אבינו ביום שבת קודש עפ"י חכמי מרוקו .

ראשיתו בהדלקת הנרות לכבוד שבת .

בשער השני אספנו את כל עניני סעודות השבת הכוללים את מנהגי אבינו בשבת בכל מיני עניינים .

השער השלישי פותח בזמירות לשבת הכוללים בתוכם פירושים כשעליהם

הוספנו חלק מפירושי של רבי חיים שושנה זצ"ל מתוך ספרו אעירה שחר אל

השער הרביעי פיוטים לשבת אל השער החמישי פיוטי יגל יעקב כפי שנתחבבו שירים אלו אצל אבינו.

השער השישי נוגע בניגוני שבת והשער השביעי סוגר את

השבת צאת השבת וברכת המזון כשבסוף דבר , פרקי חיים של הרב מרדכי אביטן

זצ"ל

פתח דבר 4

שער ראשון – הנרות 5

הדלקת נרות שבת 6

שער שני – שבת 8

סעודת ליל שבת 9

סעודת יום שבת 18

סעודה שלישית 21

שער שלישי – זמירות 22

שער רביעי – פיוטים 30

שער חמישי – פיוטי יגל יעקב 45

שער שישי – ניגונים 48

שער שביעי –

צאת השבת וברכת המזון 60

סוף דבר :

פרקי חיים – הרב מרדכי אביטן זצ"ל

ב"ה יד' תמוז ה' תשע"ב

פתוח דבר

"כבה הנר המערבי בכו מלאכי מרכבה"
 במלאת חמש שנים לפטירתו של מו"ר
 אבינו הרב מרדכי אביטן זצוק"ל, עומדים
 ומשתאים מול גדולתו, ענותנותו, צניעותו,
 גדולתו בתורה ואיש חסד. אחד מבני
 עליה, שוחר תורה ותושיה, שפל רוח וברך,
 שמן תורק שמו ובגן עדן מקומו.

פטירתו בשבת קודש היא סגירת המעגל
 בה אורח חייו הלכו סביב השבת, וכל דבר

שהיה נדרש לשבת, היה מתכננו ורוכשו עבור שבת קודש. הכנותיו לשבת
 היו נעשות במהלך השבוע, בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום, בהכנת
 הקריאה, במעדנים לכבוד שבת, בטבילה במקווה לפני שבת ועוד. בשנה
 זו חיברנו זמירות לשבת בשם "מזמור שיר ליום השבת" – פיוט שהיה
 חביב עד מאוד ובכל שבת היה משתדל לשוררו. בקובץ זה ציינו את
 מנהגיו כפי שהיה נוהג בכל שבת וקראנו למנהגיו והלכותיו בשם "שירת
 מרדכי". על אלה הוספנו זמירות לשבת עם פירושיהם, לצד פירושי
 השירים מצאנו מס' שירים המבוארים ע"י רבי חיים שושנה בספרו אעירה
 שחר והצמדנו את פירושו לפיוט ובכך חברו יחד רבי חיים שושנה זצ"ל
 ומו"ר אבי רבי מרדכי זצ"ל במנהגיהם ובפיוטיהם אשר שניהם למדו יחד
 ובמותם חברו אחד אל השני וטמונים זה אצל זה וכן הוספנו פיוטים ופיוטי
 יגל יעקב אשר היו חביבים אצל אבא מארי.

בחיבור הקטן הזה נוגעים קמעא בחלק ממנהגיו וכבר הרחבנו בספר "אור
 מרדכי" על מנהגיו עפ"י חכמי מרוקו המיוסדים על אדני פז.

ויהיו אלו הדברים לע"נ מו"ר אבינו עליו השלום, מי יתן לנו תמורתו,

ויהי רצון שימליץ טוב בעדינו ובעד כל עם ישראל, אמן.

המשפחה

תרע”ז – תשס”ז

נִפְטָר לַיִל שַׁבַּת קֹדֶשׁ בְּלַקְיָד תַּמּוּז תַּשְׁס”ז

נִקְבַּר בְּמוֹצַ”שׁ לַיִל ט”ו תַּמּוּז

יוֹם הַיְלֻכּוֹת אֹר הַחַיִּים הַקְּדוֹשׁ

הָרַב מְרַדְכֵי אַבִּיטָן בַּר רִזְזַל וַיְצַזְק וְצוֹק”ל

אמר רב הונא הרגיל
(מי שרגיל בהדלקת
נרות של מצווה – נר
שבת ונר חנוכה) בנר
הויין (יהיו לו) ליה
בנים תלמידי
חכמים...

מעשה: רב הונא הוה
רגיל דהוה חליף ותני
אפתחא דרבי אבין
נגרא (רב הונא היה
רגיל לעבור תמיד ליד
פתחו של רבי אבין
הנגר) חזא דהוה רגיל
בשרגי טובא. (ראה רב
הונא שהיה רבי אבין
רגיל בהדלקת נרות
רבים של שבת ושל
חנוכה)

שֵׁעַר רֵאשׁוֹן

הַנְּרוֹת

שבת

אמר רב הונא :

מי שרגיל בהדלקת נרות של מצווה –

נר שבת ונר חנוכה

יהיו לו בנים תלמידי חכמים...

צילום המנורה מתוך ביה"כ העתיק בפקיעין

הדלקת נרות שבת

מנהג עתיק רווח בישראל והוא קופת צדקה שייחדו אמהותינו, שלתוכה שלשלו מעות של צדקה לפני הדלקת הנרות כתוב: כי נר מצווה ותורה – אור, בזכות נרות של מצווה תזכינה האמהות לאור של תורה בבתיהן.

תפלה לפני הדלקת נר שבת ויום טוב:

אָנִי (פב"פ) מְנַדְרֶת אֶת הַמַּטְבְּעוֹת הַלְלוּ לְקַפַּת רַבִּי מֵאִיר בְּעַל הַנֶּס.
לְכָבוֹד אֲבוֹתֵינוּ הַקְדוֹשִׁים אֲבָרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב וְאֲמוֹתֵינוּ שָׂרָה רַבֵּקָה
רַחֵל וְלֵאָה. וּלְנִשְׁמַת רַבִּי מֵאִיר בְּעַל הַנֶּס. זְכוּתָם תַּעֲמִד לָנוּ וּלְכָל
יִשְׂרָאֵל שְׁתַּתְּקַבֵּל תְּפִלָּתִי לְפָנֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אֱלֹקָא דְּמֵאִיר עֲנֵנִי
וּתְבָרַךְ אוֹתִי. אֶת בְּעָלֵי וְאֶת בָּנֵי וּבְנוֹתֵי. בְּבְרִיאוֹת וְחֻזֹק הַגּוֹף
בַּתוֹרָה וּבִירְאֵת שָׁמַיִם. וְתִשְׁפִּיעַ עָלֵינוּ שְׁפַע בְּרָכָה חַיִּים טוֹבִים וְשָׁלוֹם
וּפְרֻנְסָה טוֹבָה וְהַצְלָחָה וְאַרְיִכַת יָמִים וְשָׁנִים וְתִשְׁמְרֵנוּ מִכָּל מִינֵי
מַחֲלוֹת וּמִקָּרִים רָעִים רַח"ל. וְשִׁלַּח רְפוּאָה שְׁלָמָה לְכָל חוֹלֵי עַמְּךָ
יִשְׂרָאֵל (וּבִפְרָט לַחֹלָה פב"ב) וְנִזְכָּה לִישׁוּעוֹת וְלִרְאוֹת בְּנַחֲמַת צִיּוֹן
וּירוֹשָׁלַיִם וּבְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן:

יְהִי לְרִצּוֹן אִמְרֵי פִי וְהַגִּיזוֹן לְבִי לְפָנֶיךָ. יי צוּרֵי וְגוֹאֲלֵי. וְאָנִי תְּפִלָּתִי
לְךָ יי עַת רְצוֹן אֱלֹהִים בְּרַב חֶסֶדְךָ עֲנֵנִי בְּאַמְתַּת יִשְׁעֶךָ:

סדר הדלקת הנרות לשבת ומועדים:

לשבת:

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת:

ליום טוב:(ר"ה סוכות, פסח, שבועות)

בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

את פני השבת מקבלים בהדלקת נרות. מצווה זו נמסרה לאשה, אך בהעדרה מדליק את הנרות האיש או אחד מבני הבית האחרים. הדלקת הנר היא אחת משלוש המצוות המיוחדות לנשים, אחת הטעמים למצווה זו שנתיחדה לאשה מפני "שלום בית": חלקו חכמים כבוד לאשה, שהיא עיקרו של הבית וזיכו אותה בכבוד של השראת הקדושה של השבת בבית. יש הנוהגים להדליק שני נרות אחד כנגד זכור ואחד כנגד ישמור' ויש הנוהגים להדליק כמספר הנפשות בבית. יש הקושרים את הדלקת נרות שבת עם נרות הגאולה העתידית, אם שמרתם נרות של שבת אני מראה לכם נרות של ציון, שנאמר: בעת אחפש את ירושלים בנרות ואיני מצריך לכם לראות באורה של חמה אלא בכבודי אני מאיר לכם... וכל כך למה בזכות הנרות שהם מדליקים בשבת.

(ילקוט שמעוני בהעלותך)

הדלקת נרות שבת

כדי לצאת ידי חובת המצווה די בהדלקת נר אחד בלבד, אך המנהג המקובל הוא להדליק שני נרות. אין הגבלה על מספר נרות השבת, ועל כן יש גם הנוהגים להדליק נרות שבת כמספר בני הבית, או מספר אחר מסיבות שונות.

מספר טעמים נתנו למנהג המקובל בהדלקת שני נרות: נר אחד כנגד הפסוק ”זכור את יום השבת לקדשו” המופיע בעשרת הדברות שבספר שמות והשני כנגד הפסוק ”שמור את יום השבת לקדשו” המופיע בעשרת הדברות שבספר דברים.

לו היה מודלק רק נר אחד, היו מניחים שהוא הודלק כנגד החושך. שני נרות מהווים היכר שהם הודלקו המצווה. רבים מענייני השבת הם כפולים, כגון קורבן המוסף בעל שני הכבשים, לחם המשנה ועוד. שני הנרות הן המשך למגמה זו.

מנהגים נוספים כוללים הדלקת מספר רב של נרות, מטעמים קבליים.

ליום טוב שחל בשבת

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת וְשֶׁל יוֹם טוֹב:

ליום הכפורים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם הַכְּפוּרִים:

ליום הכפורים שחל בשבת:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת וְשֶׁל יוֹם
הַכְּפוּרִים:

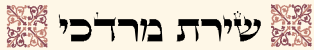
ליו"ט (חוץ מז' וח' של פסח):

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהַחֲיֵינוּ וְקִיַּמְנוּ
וְהִגִּיעָנוּ לְזִמְנֵי הַזֶּה:

(נשים ספרדיות לא נוהגות לברך שהחיינו ומתכוונות לצאת בברכת שהחיינו שיברכו בזמן הקידוש)

תפלה לאשה אחר הדלקת הנרות:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי. שֶׁתַּחֲנוּן אוֹתִי (וְאֵת אִישִׁי
וְאֵת בְּנֵי וְאֵת אָבִי וְאֵת אִמִּי) וְאֵת כָּל קְרוֹבֵי. וְתִתֵּן לָנוּ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל
חַיִּים טוֹבִים וְאַרְכִּים. וְתִזְכְּרֵנוּ בְּזִכְרוֹן טוֹבָה וּבְרָכָה. וְתִפְקֹדְנוּ בְּפִקְדוֹת
יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וְתִבְרַכְנוּ בְּרָכוֹת גְּדוֹלוֹת. וְתִשְׁלִים בְּתֵינוּ. וְתִשְׁכַּן
שְׂכִינְתְּךָ בֵּינֵינוּ. וְזַכְּנֵנוּ לְגִדְלֵ בָּנִים וּבָנֵי בָּנִים חַכְמִים וְנְבוֹנִים. אוֹהֲבֵי יי.
יְרַאֲי אֱלֹהִים. אֲנִשִּׁי אֲמַת. זֶרַע קִדְּשׁ בֵּי. דְּבִקִּים וּמְאִירִים אֵת הָעוֹלָם
בַּתּוֹרָה וּבְמַעֲשֵׂים טוֹבִים וּבְכָל מְלָאכַת עֲבוֹדַת הַבוֹרָא. אֲנָא שְׁמַע
אֵת תַּחֲנֻנְתִּי בְּעַת הַזֹּאת. בְּזִכְרוֹת שְׂרָה וְרַבְקָה וְרַחֵל וְלֵאָה אִמּוֹתֵינוּ.
וְהָאֵר נִרְנוּ שְׁלֵא יִכְבֶּה לְעוֹלָם וְעַד וְהָאֵר פָּנֶיךָ וְנִשְׁעָה. אָמֵן .

שֵׁעַר שְׁנִי

הַשַּׁבָּת

- 12.....סעודת ליל שבת
- 17.....סעודת יום השבת
- 20.....סעודה שלישית

שירת מרדכי

אמר רבי יוחנן כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה [כדור] אנוש מוחלין לו ... אמר רב יהודה אמר רב אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ... אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים ... אמר רבי יוסי יהא חלקי מאוכלי שלש סעודות בשבת ...

(מסכת שבת דף קיח/ב)

יצירת היקום ע"י הבורא בששה ימים מציינת גם את רצון האלוהים המקיים את עולמו אחרי היבראו, נכלל במנוחה של יום השביעי גם עניין העשייה. וכך ניתן להבין סופה של הצהרה חגיגית זו של שבת בראשית "כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות" (שלכאורה כפל מלים כאן, "ברא" ו"לעשות" ואף עירוב של עבר ועתיד. כלומר, מאותו יום שביעי ראשון, בראשית היקום, שוב לא נברא שום דבר חדש, אולם מאז ואילך קיימת העשייה האלוהית ("לעשות"), בכך, שאלהים "מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית", כמטבע שטבעו חכמים בנוסח התפילה.

ההכנות של אבינו זצ"ל לקראת השבת כללו הכנות רוחניות וגשמיות. הגמ' בשבת " כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים ... " תמיד היה רגיל בלשונו " כל פרנסתו של אדם קצובה לו מראש השנה לראש השנה חוץ מהוצאות שבת וימים טובים והוצאות בניו לתלמוד תורה , אם מוסיף יוסיפו לו " אכן מעולם לא החסיר מעל שלוחנו ממעדני השבת הטובים והמיוחדים .

שנים מקרא ...

היה מקפיד לסיים כל שבת מעולם לא הפסיד שניים מקרא ואחד תרגום.

טבילה במקווה

לאורך שנים אף בערוב ימיו האחרונים ולמרות קשיי ההליכה וראייתו הקפיד עד ימיו האחרונים ללכת למקווה טהרה ולטבול כל ערב שבת, קיץ וחורף.

בואי כלה

מנהג אבא, מס' דקות לפני כניסת השבת היה מקיים מנהג הנקרא "בואי כלה" וכך היה נוהג לפני התפילה היה טועם ממטעמי השבת עם מעט שת"ייה חריפה לקיים "טועמיה חיים זכו". וכך המנהג בקובץ מנהגים להר"ש דנינו ומקורו עפ"י הסוד בשער כוונות .

שלום עליכם

מזמור זה מבוסס על פי המאמר בתלמוד בבלי מסכת שבת דף קיט/ב: ”רבי יוסי בר יהודה אומר שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו אחד טוב ואחד רע וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומיטתו מוצעת מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך רע עונה אמן בעל כורחו ואם לאו מלאך רע אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך טוב עונה אמן בעל כורחו אמר רבי אלעזר לעולם יסדר אדם שלחנו בערב שבת אף על פי שאינו צריך אלא לכזית”

כשיבא מבית הכנסת לביתו יאמר זה:
שבת שלום ומבורך:

מנהג אבינו היה מיד עם היכנסו קמים כולם לכבודו ומנשקים את ידיו . וללא התמהמהות היה מביט בשניים מנרות שבת והיה מכוון שהם אחד כנגד זכור והשני כנגד שמור כונותיו בהסתכלותו שיאירו נרות העליונים ומתחיל מייד בניגון ”שלום עליכם” .

הקפיד שתמיד יהיו נרות דלוקים במקום בו הוא מקיים את סעודת השבת .

שְׁלוֹם עֲלֵיכֶם

שְׁלוֹם עֲלֵיכֶם מְלֹאכֵי הַשָּׁרֵת מְלֹאכֵי עֲלִיּוֹן מְמַלְךְ מְלֵכֵי
הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: ג' פעמים:

בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם מְלֹאכֵי הַשָּׁלוֹם מְלֹאכֵי עֲלִיּוֹן מְמַלְךְ מְלֵכֵי
הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: ג' פעמים:

בְּרִכּוֹנֵי לְשָׁלוֹם מְלֹאכֵי הַשָּׁלוֹם מְלֹאכֵי עֲלִיּוֹן מְמַלְךְ מְלֵכֵי
הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: ג' פעמים:

בשבתכם לְשָׁלוֹם מְלֹאכֵי הַשָּׁלוֹם מְלֹאכֵי עֲלִיּוֹן מְמַלְךְ מְלֵכֵי
הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: ג' פעמים:

צֵאתְכֶם לְשָׁלוֹם מְלֹאכֵי הַשָּׁלוֹם מְלֹאכֵי עֲלִיּוֹן מְמַלְךְ מְלֵכֵי
הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: ג' פעמים:

כִּי מְלֹאכֵי יִצְוֶה לָךְ לְשִׁמְרֶךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ: יי יִשְׁמַר צֵאתְךָ וּבּוֹאֲךָ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

אשת חיל

אֵשֶׁת חֵיל מִי יִמְצָא. וְרַחֵק מִפְּנֵינִים מְכָרָה:
 בָּטַח בָּהּ לֵב בְּעֵלָהּ. וְשָׁלַל לֹא יַחְסֹר:
 גְּמַלְתָּהּ טוֹב וְלֹא רָע. כֹּל יָמֵי חַיֶּיהָ:
 דִּרְשָׁה צָמֵר וּפְשִׁתִּים. וַתַּעַשׂ בַּחֶפֶץ כַּפֵּיהָ:
 הִיָּתָה בְּאֲנִיּוֹת סוֹחֵר. מִמֶּרְחֵק תִּבְיֵא לַחֲמָה:
 וַתִּקַּם בְּעוֹד לַיְלָה. וַתִּתֵּן טָרֶף לְבֵיתָהּ וְחֵק לְנַעֲרֹתֶיהָ:
 זָמְמָה שָׂדֵה וַתִּקְחָהּ. מִפְּרֵי כַּפֵּיהָ נָטְעָה כֶּרֶם:
 חֲגָרָה בְּעוֹז מְתַנְיָהּ. וַתֵּאֱמֶן זְרוּעֹתֶיהָ:
 טָעְמָה כִּי טוֹב סָחָרָה. לֹא יִכְבֶּה בְּלֵילָה נֶרָה:
 יָדֶיהָ שְׁלָחָה בְּכִישׁוֹר. וּכְפֵיהָ תִמְכּוּ פֶלֶךְ:
 כַּפָּה פָּרְשָׁה לְעֵנִי. וַיְדִיחַ שְׁלָחָה לְאָבִיוֹן:
 לֹא תִירָא לְבֵיתָהּ מִשָּׁלֵג. כִּי כָל בֵּיתָהּ לְבֶשׂ שָׁנִים:
 מִרְבָּדִים עָשְׂתָה לָּהּ. שֵׁשׁ וְאַרְגָּמָן לְבוּשָׁה:
 נוֹדַע בְּשַׁעְרִים בְּעֵלָהּ. בְּשִׁבְתּוֹ עִם זְקֵנֵי אֶרֶץ:
 סָדִין עָשְׂתָה וַתִּמְכֹּר. וַחֲגוּר נִתְּנָה לְכַנְעֲנִי:
 עֵז וְהָדָר לְבוּשָׁה. וַתִּשְׁחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן:
 פִּיהָ פִּתְחָה בַּחֲכָמָה. וַתּוֹרֵת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָה:
 צוֹפִיָּה הִלְיֹכוֹת בֵּיתָהּ. וְלֶחֶם עֲצָלוֹת לֹא תֹאכֵל:
 קָמוּ בָנֶיהָ וַיֵּאֱשְׁרוּהָ. בְּעֵלָהּ וַיְהַלְלָהּ:
 רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חֵיל. וְאֵת עֲלִית עַל כְּלָנָה:
 שָׁקֵר הַחֵן וְהַבֵּל הַיָּפִי. אֵשֶׁה יִרְאֵת יִי הִיא תִתְהַלֵּל:
 תָּנוּ לָהּ מִפְּרֵי יָדֶיהָ. וַיְהַלְלוּהָ בְּשַׁעְרִים מְעֻשִׂיָּה:

שירת מרדכי

את הזוהר "אזמר בשבחיו" היה אבינו זצ"ל שר בניגון ובנחת בערב שבת לפני הקידוש.

אבינו זצ"ל היה מקפיד על אמירת "זכור את יום השבת לקדשו רבי יצחק אמר".

היה אומרו בנחת והיה גוער בבני המשפחה כאשר היו מדברים בזמן אמירתו.

בכל ימיו לא החסיר פעם אחת את קטעי הזוהר שהיו ההכנות לקראת שבת המלכה ואף בימים בהם כהתה עינו הקפיד באמירתו וכן בכל קטעי הזוהר לפני הקידוש. ובכך היה מעלה מחול לקודש ע"י אמירת קטעי הזוהר.

אשת חיל

מזמור זה הלקוח מספר משלי לאי שרים בני הבית: "אשת חיל מי ימצא" מזמור זה בנוי בשיטת האקרוסטיכון לפי סדר הא"ב, מהווה שיר הלל ושבח לבעלת הבית. משמעותו החינוכית רבה, באשר הוא מבטא את הכרת התודה שחבים בני הבית לאם המשפחה שיגעה וטרח במשך כל ימות השבוע ובמיוחד ערב שבת

בעלי הקבלה צירפו פרק זה לתפילה אחר 'שלום עליכם', לפי התפיסה הקבלית, אין האישה כאן אלא משל לשכינה. מלאכי השרת ירדו לחבר את האדם היהודי לשכינה, כדי להאציל עליו נשמה יתרה מאצילות השבת. לפי השקפת המקובלים, יש לכ"ב אותיות שבראשי הפסוקים ערך קבלי מסתורי. כב אותיות ועשר הבפירות מצטרפות לל"ב נתיבות החכמה

אזמר בשבחין הינו פיוט המקדים את הסעודה, בפיוט זה קשרו את הסעודות בקשרי מסתורין עם הספירות העליונות .

פיוט זה נפתח כאשר כל נמשפחה שרה בצוותא ובקול רם

אתְּקִינוּ סְעוּדָתָא דְּמַהֲמִנּוּתָא שְׁלֵמָתָא חֲדוּתָא דְּמַלְכָּא קְדִישָׁא: אֲתְּקִינוּ סְעוּדָתָא דְּמַלְכָּא. דָּא הִיא סְעוּדָתָא דְּחַקְל תְּפוּחִין קְדִישִׁין וְזַעַר אַנְפִּין וְעֵתִיקָא קְדִישָׁא. אֲתִין לְסַעְדָּא בְּהֵדָּה:

סימן אני יצחק לוריא בן שלמה (האר"י זיע"א)

אֲזַמֵּר בְּשִׁבְחִין. לְמִיעַל גּוֹ פִתְחִין. דְּבַחְקֵל תְּפוּחִין. דְּאֵנוּן קְדִישִׁין: נִזְמִין לָהּ הַשְׁתָּא. בְּפִתּוּרָא חֲדָתָא. וּבְמִנְרֵתָא טְבֵתָא. דְּנִהְרָא עַל רִישִׁין:

יְמִינָא וּשְׁמָאֲלָא. וּבִנְיָהוּ כְּלָה. בְּקִשׁוּטִין אֲזַלָּא. וּמְאֲנִין וּלְבוּשִׁין: יַחְבֵּק לָהּ בְּעֵלָה. וּבִיסוּדָא דִּילָהּ. דְּעֵבִיד נִיחָא לָהּ. יְהֵא פְתִישׁ בְּתִישִׁין:

צֻחִין אַף עֲקֵתִין. בְּטֵלִין וּשְׁבִיתִין. בְּרַם אַנְפִּין חֲדָתִין. וְרוּחִין עַם נְפִשִׁין:

חֲדוּ סְגִי יִיתִי. וְעַל חֲדָא תְּרַתִּי. נְהוּרָא לָהּ יִמְטִי. וּבְרַבְּאֵן דְּנְפִישִׁין: קְרִיבוּ שׁוֹשְׁבֵינִין. עֲבִידוּ תְּקוּנִין. לְאַפְשָׁא זִינִין. וְנוּגִין עַם רַחֲשִׁין: לְמַעַבְד נְשֻׁמְתִין. וְרוּחִין חֲדָתִין. בְּתִרְתִּין וּתְלָתִין. וּבְתַלְתָּא שְׁבִישִׁין: וְעֵטוּרִין שְׁבַעִין לָהּ. וּמַלְכָּא דְּלַעֲלָא. דִּיתְעַטֵּר כְּלָא. בְּקְדִישׁ קְדִישִׁין: רְשִׁימִין וְסִתִּימִין. בְּגוּ פֶל עֲלִמִין. בְּרַם עֲתִיק יוּמִין. הֵלָּא בְּטִישׁ בְּטִישִׁין:

יְהֵא רַעְוָא קַמִּיָּה. דִּישְׂרֵי עַל עַמִּיָּה. דִּיתְעַנְג לְשִׁמְיָה. בְּמִתִּיקִין וְדוּבִישִׁין:

אַסְדֵּר לְדְרוּמָא. מְנַרְתָּא דְּסִתִּימָא. וְשִׁלְחֵן עַם נְהֵמָא. בְּצַפּוֹנָא אֲרִישִׁין: בְּחַמְרָא גּוֹ כְּסָא. וּמְדַאנִי אֶסָא. לְאַרוּס וְאַרוּסָה. לְהַתְּקַפָּא חֲלִישִׁין: נְעַטֵּר לְהוֹן כְּתָרִין. בְּמֵלִין יְקִירִין. בְּשִׁבְעִין עֵטוּרִין. דְּעַל גְּבִי חֲמִישִׁין: שְׁכִינְתָּא תְּתַעַטֵּר. בְּשִׁית נְהֵמִי לְסֵטֵר. בְּוִין תְּתַקְטֵר. וְזִינִין דְּכְנִישִׁין: שְׁבִיתִין וּשְׁבִיקִין. מְסַאֲבִין דְּרַחֲיקִין. חֲבִילִין דְּמַעֲיקִין. וְכֹל זִינֵי חֲרִישִׁין: לְמַבְצַע עַל רְפֵתָא. כְּזִיתָא וּכְבִיעֵתָא. תְּרִין יוּדִין נְקֵטָא. סִתִּימִין וּפְרִישִׁין:

מִשַׁח זִיתָא דְּכִיָּא. דְּטַחֲנִין רַחֲיָא. וְנִגְדִין נַחֲלִיָּא. בְּגוּה בְּלַחֲשִׁין: הֵלָּא נִימָא רְזִין. וּמֵלִין דְּגִנְזִין. דְּלִיתְהוֹן מִתְּחִזִּין. טְמִירִין וּכְבִישִׁין: אֲתַעַטֵּרָא כְּלָה. בְּרִזִין דְּלַעֲלָא. בְּגוּ הָאִי הַלּוּלָא. דְּעִירִין קְדִישִׁין:

השבת מתפקדת כנקודה זמן של שיא בשבוע. כל ימות השבוע ניזונים מהשבת שעברה ומזינים את השבת המתקרבת. השבת היא הנקודה שבה מתאפשר החיבור של שמים וארץ, של כנסת ישראל – עם ישראל וקודשא בריך הוא, של פנים שונות של האלוהות, של ספירות שונות. זהו זמן הזיווג, זמן של חיבור, זמן של עמידה פנים אל פנים אליו מייחלים. כל שאר הזמן האדם עובד על מנת לאפשר לזיווג להתרחש.

אך גם השבת אינה מקשה אחת של זמן. בשבת שלוש סעודות, כאשר כל סעודה מהווה שיא בזמן – בכל סעודה מתרחש זיווג אחר, זיווג של פנים אחרות.

האר"י הקדוש שחי בצפת במאה ה-16, מחבר פיוט לכל סעודה. לפני כל סעודה נהוג לשורר את הפיוט העוסק במהות המיוחדת של הזמן הספציפי.

אזמר בשבחין הינו פיוט המקדים את הסעודה הראשונה, סעודת ערב שבת. לפי משנת הזוהר עיקרו של עונג שבת הוא בקיום שלוש סעודות. המקובלים הפליגו מאוד במעלתן ובחשיבותן של שלוש הסעודות בשבת. המקובלים קשרו את הסעודות הללו בקשרי מסתורין עם הספירות העליונות שהן כתר, מלכות, ותפארת כל תכלית הסעודה היא לצורך הקישור והחיבור של השולחן למטה עם הספירות למעלה.

לכל שלוש הסעודות פתיחה אחת :

סעודה שניה היא

”אתקינו סעודתא”

אבל לכל סעודה וסעודה נתחבר פיוט מיוחד בלשון הזוהר ע”י הארי – רבי יצחק בן שלמה לוריא . הקטע מבוסס ע”פ הזוהר שמות דף פח , וכל תכלית הסעודה היא לצורך הקשר והחיבור של השולחן למטה עם הספירות למעלה .

ועיקרו מפגש בין השכינה המכונה בזוהר ‘שדה תפוחים קדושים’ ובין כוחות אחרים של עולם הספירות המכונים כאן ‘המלך’ זעיר אנפין ‘ - עתיקא קדישא

סעודת ליל שבת מכוונת ליחל תפוחין ‘ מרחב שליטתו של ‘ זעיר אנפין’

סעודה שניה היא לכבוד עתיקא קדישא’ – הזקן הקדוש ‘אריך אנפין’ שהוא עולם הרחמים , עולמו של ארך אפיים

סעודה שלישית היא לשם ‘ זעיר אנפין ‘ - קצר הפנים שהוא עולם הדין . דמות אלוקים מצטיירת בשני פרצופים , דין ורחמים שיבואו לסעודה.

לסעודה ראשונה – אזמר בשבחין

לסעודה שניה – אסדר לסעודתא

לסעודה שלישית – בני היכלא

כל אדם יאמר זה מהזוהר המסוגל לנשמה המדבר מכבוד סעודה זו: זכור את יום השבת לקדשו. רבי יצחק אמר, כתיב: ויברך אלהים את יום השביעי, וכתוב בפסוק: ששת ימים תלקטוהו. וביום השביעי שבת לא יהיה בו. כיון דלא משתכחי ביה מזוני מה ברפתא אשתפח ביה? אלא הכי תאנא: כל ברקאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תלון. ותאנא, אפאי לא אשתפח מנא ביומא שביעאה? משום דההוא יומא מתברקאן מניה כל שתא יומין עלאין, וכך כל חד וחד זיב מזונייה לתתא, כל חד ביומיו מההיא ברקא דמתברקאן ביומא שביעאה. ויגין כך מאן דאיהו בדרגא דמהימנותא בעי לסדרא פתורא ולא תקנא סעודתא בלילא דשבתא, בגין דיתברך פתוריה כל אינון שתא יומין, דהא בההוא זמנא אידמן ברקא לאתברקא כל שתא יומין דשבתא. וברכתא לא אשתפח בפתורא רקניא. ועל כן בעי לסדרא פתוריה בלילא דשבתא בנהמא ובמזוני. רבי יצחק אמר אפלו ביומא דשבתא נמי. רבי יהודה אומר: בעי לאתענגא בהאי יומא ולמיכל תלת סעודתי בשבתא בגין דישתפח שבועא ועונגא בהאי יומא בעלמא. רבי אבא אמר: לאידמנא ברקתא באינון יומין דלעילא דמתברקאן מהאי יומא והאי יומא מלגא רשיה דזעיר אנפין מטלא דנחית מעתיקא קדישא סתימא דכלא ואטיל לחקלא דתפוחין קדישין תלת זמני מפד עיל שבתא בגין דיתברכו פלהו פחדא. ועל דא בעי בר נש לאתענגא תלת זמני אליו, דהא בהא תלגא, מהימנותא דלעילא בעתיקא קדישא ובזעיר אנפין ובחקלא דתפוחין. ובעי בר נש לאתענגא בהו ולמחדי בהו. ומאן דגרע חד סעודתא מניהו אחזי פגימותא לעילא וענשיה דההוא בר נש סגי. בגיני כך בעי לסדרא פתוריה תלת זמני מפד עיל שבתא ולא ישתפח פתוריה ריקנא ותשרי ברקתא עליה כל שאר יומי דשבתא. ובהאי מלה אחזי ותלי מהימנותא לעילא. תא לעילא. רבי שמעון אמר: האי מאן דאשלים תלת סעודתי בשבתא קלא נפיק ומכרזא עליה אז תתענג על ה', דא סעודתא חדא לקבל עתיקא קדישא דכל קדישין. והרפבתיך על בתי ארץ דא סעודתא תנגנא לקבל חקלא דתפוחין קדישין. והאכלתיך נחלת יעקב אביך דא הוא שלימו דאשתלים בזעיר אנפין, ולקבליהו בעי לאשלמא סעודתיה, ובעי לאתענגא בכלהו סעודתיה ולמחדי בכל חד וחד מניהו, משום דאיהו מהימנותא שלימתא ובגין כך שבתא אתיקר מפל שאר זמניו ויגין משום דכלא ביה אשתפח, ולא אשתפח הכי בכלהו זמניו ויגין. אמר רבי חייא: בגין כך משום דאשתפח כלא ביה אדכר תלת זמניו, דכתיב: ויכל אלהים ביום השביעי, וישבת ביום השביעי, ויברך אלהים את יום השביעי. רבי אבא (נ”א רב המנונא סבא) כד הוה יתיב בסעודתא דשבתא הוה חדי בכל חד וחד והוה אמר: דא היא סעודתא קדישא דעתיקא קדישא סתימא דכלא. בסעודתא אחרא הוה אמר: דא היא סעודתא דקדשא בריך הוא, וכן בכלהו סעודתי, והוה חדי בכל חד וחד. כד הוה אשלים סעודתי אמר: אשלימו סעודתי דמהימנותא. רבי שמעון כד הוה אתי לסעודתא הוה אמר הכי: אתקינו סעודתא דמהימנותא עלאה, אתקינו סעודתא דמלכא, והוה יתיב וחד. כד אשלים סעודתא תליתאה הוה מכרזי עליה: אז תתענג על ה' והרפבתיך על בתי ארץ. והאכלתיך נחלת יעקב אביך. אמר רבי אלעזר לאבוי: אליו סעודתי היך מתתקנו? אמר ליה: לילא דשבתא כתיב: והרפבתיך על בתי ארץ, ביה בלילא מתברקא מטרוניתא וכלהו חקל תפוחין ומתברקא פתוריה דבר נש, ונשמתא אתוספת ביה, וההוא לילא חדוה דמטרוניתא הוי. ובעי בר נש למחדי בחדוה ולמיכל ולמיכל סעודתא דמטרוניתא ברוך ה' לעולם אמן ואמן

פיוט מסתורין זה חובר על ידי המקובל ר' שמעון לביא, והוא זכה לתפוצה עצומה בקרב כל קהילות ישראל. דומה שאין עוד טקסט קבלי שחדר לתודעת הציבור הרחב כמו שעשה זאת הפיוט בר יוחאי, ועם זאת עדיין נותר הוא רזא דרזין.

עניינו של הפיוט הוא שבח לר' שמעון בר יוחאי והוא מתאר את עלייתו של רשב”י מספירה לספירה. אם בבית הראשון בר יוחאי הוא ככהן הנושא ציץ נזר הקודש, הרי בבית האחרון העם לומדי סודותיו הם כבר כהניו שלו, הנושאים חושן אורים ותומים ונעזרים בו בלימודם.

הפיוט משופע בדימויים ובביטויים ציוריים יפהפיים שעל אף היותם מושגים קבליים הם ניתנים להבנה גם ברמת הפשט או הציור - קו ירוק מחדש חֲדָשִׁים, עֲצֵי שְׁטִים עוֹמְדִים, אֹר מִפְּלֵא אֹר הַיְקוֹד הֵם יוֹקְדִים, לְשֹׁדָה תְּפוּחִים עֲלִית לְלִקוֹט מְרִקְחִים, כְּרוֹב מִמֶּשֶׁח זִיו אֹרֶךְ - ואולי זהו סוד קסמו של הפיוט, שעל אף כתב הצופן הקבלי שבו, רזיותו הבלתי מובנת והיותו כולו סוד מושך אליו את לבות יודעי ח”ן ופשוטי העם כאחד ומעורר את הדמיון. הקורא את הפיוט והשר אותו כמו רואה מול עיניו את הציורים שמצייר המשורר במלותיו, את דמותו המסתורית של בר יוחאי.

הפיוט זכה למעמד חשוב במיוחד והוא מושר בליל שבת, אם לפני קבלת שבת ואם לאחר תפילת ערבית או במהלך ליל השבת. בל”ג בעומר, יום ההילולה של ר' שמעון בר יוחאי, זהו הפיוט המרכזי. חשיבותו של השיר גם בכך שהוא המייסד של סוגה שלמה של שירים בשבח רשב”י, מקובל לייחס את הפיוט לר' שמעון לביא, שגורש מספרד במחצית המאה ה-15 והגיע לצפון אפריקה. בשנת ש”ט (1549) עבר בטריפולי בדרכו לארץ ישראל אך משראה שיהדות זו זקוקה לו נשתקע בה והפך לרבה של לוב. חיבורו הידוע ביותר של ר' שמעון הוא ”כתם פז”, פירוש על ספר הזוהר. לצד היותו מקובל וחכם חיבר ר' שמעון שירים רבים, בכולם משוקעים ענייני סוד וקבלה.

סימן שמעון לביא:

בר יוחאי

בֵּר יוֹחָאִי, נִמְשַׁחַת אֲשֶׁרִיךְ. שְׁמֵן שֶׁשׁוֹן מִחֲבֵרִיךְ;

בֵּר יוֹחָאִי, שְׁמֵן מִשַּׁחַת קֹדֶשׁ. נִמְשַׁחַת מִמִּדַּת

הַקֹּדֶשׁ. נְשֹׂאת צִיץ נֶזֶר הַקֹּדֶשׁ.

חֲבוּשׁ עַל רֹאשְׁךָ פְּאֵרֶךְ;

בֵּר יוֹחָאִי, מוֹשֵׁב טוֹב יִשְׁבֶּת. יוֹם נִסְתָּ יוֹם אֲשֶׁר בְּרַחַת.

בְּמַעֲרַת צוּרִים שְׁעַמְדַת. שָׁם קָנִיתָ הוֹדֶךָ וְהַדְרֶךְ;

בֵּר יוֹחָאִי, עֲצֵי שְׁטִים עוֹמְדִים. לְמוֹדֵי יִי הֵם לּוֹמְדִים

אוֹר מִפְּלֵא אוֹר הַיְקוֹד הֵם יוֹקְדִים.

הֲלֹא הֵמָּה יוֹרוּךְ מוֹרִיךְ;

בֵּר יוֹחָאִי, וְלִשְׁדָּה תְּפוּחִים. עֲלִית לְלִקוֹט בּוֹ

מְרִקְחִים. סוֹד תּוֹרָה כְּצִיצִים וּפְרָחִים.

נַעֲשֵׂה אָדָם נֶאֱמַר בְּעִבּוּרֶךְ;

בֵּר יוֹחָאִי, נֶאֱזַרְתָּ בְּגִבּוֹרָה. וּבְמִלְחַמַת אֵשׁ דַּת

הַשְּׁעָרָה. וְחָרַב הוֹצֵאתָ מִתְּעָרָה.

שְׁלֶפֶת נֶגֶד צוֹרְרִיךְ;

בֵּר יוֹחָאִי, לְמִקּוֹם אֲבָנֵי שֵׁשׁ. הִגַּעַתָּ לְפָנַי אֲרִיָּה

לִישׁ. גַּם גָּלַת כּוֹתֶרֶת עַל עֵישׁ. תְּשׁוּרֵי וּמֵי יִשׁוּרֶךְ;

בֵּר יוֹחָאִי, בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים. קו יְרוֹק מְחַדֵּשׁ חֲדָשִׁים.

שְׁבַע שְׁבָתוֹת סוֹד חֲמִשִּׁים.

קִשְׁרַת קִשְׁרֵי שֵׁי”ן קִשְׁרִיךְ;

בֵּר יוֹחָאִי, יו”ד חֲכָמָה קְדוּמָה. הַשְּׁקֵפֶת לְכַבּוֹדוֹ

פְּנִימָה. שְׁלִשִׁים וּשְׁתַּיִם נְתִיבוֹת

רֵאשִׁית תְּרוּמָה. אֶת כְּרוֹב מִמֶּשֶׁח זִיו אֹרֶךְ;

בֵּר יוֹחָאִי, אֹר מוֹפְלֵא רוּם מַעְלָה. יִרְאֵת מְלֵהֲבֵיט

כִּי רַב לָהּ. תַּעֲלוּמָה וְאִין קוֹרָא לָהּ.

נִמְתָּ עֵינַי לֹא תִשׁוּרֶךְ;

בֵּר יוֹחָאִי, אֲשֶׁרֵי יוֹלְדֶתְךָ. אֲשֶׁרֵי הָעַם הֵם לּוֹמְדֶיךָ. וְאֲשֶׁרֵי הָעוֹמְדִים

עַל סוֹדְךָ. לְבוּשֵׁי חֶשֶׁן תִּמְיֵךְ וְאוֹרֶיךָ: בֵּר יוֹחָאִי,

קידוש

הקידוש בליל השבת או החג הוא הקידוש העיקרי של השבת ושל היום טוב. בליל שבת הקידוש פותח בפרשת 'ויכולו' (העוסקת בקביעת השבת במהלך בריאת העולם), לאחריה ברכת 'בורא פרי הגפן', ולבסוף ברכת הקידוש העיקרית. בברכה זו מוזכרת השבת כזכר לבריאת העולם וליציאת מצרים. ישנם הבדלים בין נוסחים שונים של הקידוש, בעיקר סביב אמירת או השמטת המשפטים 'כי הוא יום' ו'כי בנו בחרת', המזכיר את בחירת ישראל מהעמים. הברכה חותמת ב'מקדש השבת'. היות ונוסח הקידוש פותח באמצע הפסוק הקודם לפרשת ויכולו: "יום השישי, ויכולו..." נהוג להקדים ולומר בלחש את חלקו הראשון של הפסוק: "ויהי ערב ויהי בוקר".

נהוג שהמקדש אומר: 'סברי או 'סברי מרנן' קודם לאמירת ברכת 'בורא פרי הגפן'. המובן של 'סברי מרנן' הוא: בידיעתכם וברשותכם מורי ורבותי. משמעות ביטוי זה הוא הזמנת הסועדים להקשבה לברכה על מנת שיצאו ידי חובת הקידוש על ידי המקדש. בקידוש ובהבדלה, לפני ברכת הגפן, פונה המקדש אל המסובים במילים: 'סברי מרנן?', והם עונים 'לחיי' (בעדות ספרד; בעדות אשכנז לא נהוג לענות). הפירוש הפשוט הוא, שהמקדש שואל את המסובים אם ברצונם לצאת ידי חובת הברכה, והם עונים 'לחיי', שבלשון התלמוד פירושו 'הן'. יש הסוברים כי קידוש ליל שבת צריך להעשות לאורם של נרות שבת. במקרה ולא נעשה קידוש בליל השבת, החובה לעשיית הקידוש נמשכת ליום השבת.

יִמָּא דַּא מְתַעֲטְרָא בְּשַׁבְּעֵין עֲטְרִין. וְשָׁמָּא עֲלָאָה קְדִישָׁא אֲשֶׁתְּלִים בְּכָל סְטְרִין. וְאִתְנַהֲיִרוּ כְּלָהוּ דְרַגִּין וְכֵלָא בְּחֻדָּה דְּבִרְכָאָן וּבְקִדְשָׁה עַל קִדְשָׁה וְתוֹסַפְתָּ דְקִדְשָׁה. קִדְשָׁה דְמַעְלֵי שַׁבְּתָא דַּא אִיהִי קִדְשָׁה דְשַׁבְּתָא בְּרֵאשִׁית. דֵּהָא אֲתִקְדְּשָׁא מִתְּלַתִּין וְתִרִין שְׁבִילִין וְתַלְתָּ דְרַגִּין דְתַפּוּחִין קְדִישִׁין. וּבְעֵינָן לְאֲדַכְרָא עַל הָאִי קְדוּשָׁא כְּלָלָא דְעוּבְדָא דְבְרֵאשִׁית. וְנִיחָא בְרֹזָא דְתַלְתִּין וְתִרִין שְׁבִילִין וְתַלְתָּ דְרַגִּין דְאִתְכְּלִילָן בְּהוּ רֹזָא דְסִהְדוּתָא דְעוּבְדָא דְבְרֵאשִׁית. דֵּהִינּוּ וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם וְגו'. דַּאִית בְּסִהְדוּתָא דַּא תַלְתִּין וְחֲמֵשׁ תִּיבִין. תַלְתִּין וְתִרִין שְׁבִילִין וְתַלְתָּ דְרַגִּין דְתַפּוּחִין קְדִישִׁין. תַלְתָּ דְרַגִּין אֵינּוּן שְׁבִיעֵי שְׁבִיעֵי. וְאִית בֵּיה רֹזָא דְעֲלָמָא עֲלָאָה וְרֹזָא דְעֲלָמָא תַתָּאָה וְרֹזָא דְכָל מְהֵימְנוּתָא. תַלְתָּ זְמַנִּין אֱלֹהִים. חַד עֲלָמָא תַתָּאָה. וְחַד פְּחַד יִצְחָק. וְחַד עֲלָמָא עֲלָאָה קְדִישָׁא קְדִישָׁא קְדִישִׁין. וּבְעֵי בְר נֶשׁ לְמַסְהַד סִהְדוּתָא דַּא בְּחֻדָּה וּבְרַעוּתָא דְלָבָא לְאַסְהָדָא קָמִי מְאָרִיָּה דְמְהֵימְנוּתָא. וְכָל מָאן דִּי־סִהֵיד דַּא וַיִּשְׁוֵי לִבֵּיהּ וְרַעוּתֵיהּ לְדָא מְכַפֵּר עַל כָּל חוּבוּי. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְרָצָה בְּנוּ וְכו'. הָאִי קְדוּשָׁא אִיהוּ בְּחַד מִתְקַלָּא לְקַבֵּל סִהְדוּתָא דְמְהֵימְנוּתָא. וְאֵינּוּן תַלְתִּין וְחֲמֵשׁ תִּיבִין אֲחֵרִין כְּמָא דַּאִית בּוּיְכָלוּ. כְּלָא סְלָקִין לְשַׁבְּעֵין תִּיבִין לְאַתְעֲטְרָא בְּהוּ שַׁבְּתָא דְמַעְלֵי שַׁבְּתָא. זְבָאָה חוּלְקִיָּה דְבִר נֶשׁ דִּיכּוֹן בְּרַעוּתֵיהּ לְמִלִּין אֵלִין לִיקְרָא דְמְאָרִיָּה. בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

שירת מרדכי

נהג לאחוז בכף היד כשהאצבעות מקיפות אותו. מנהג אבות היה בידי אבינו זצ"ל והיה פותח את הקידוש באמירת "שבת מקודש" וכן "יום השישי" הטעם להוספת "יום השישי" זה היה כנגד הטועים הרוצים לומר ח"ו שהשבת מתחילה מיום השביעי בבוקר ולא מליל שבת. מלבד זה יש עוד טעם הרמוז להשלים שם הוי"ה ב"ה בראשי תיבות באומרו יום השישי ויכולו השמים, וגם להשלים ע"ב תיבות כנגד שם המפורש ע"ב במילוי שם הוי"ה. וכן נהגנו לענות ברוך הוא וברוך שמו בקידוש ובכן בשאר ברכות אף שיוצאים בהם ידי חובה. וכך פסק הרב שלום משאש זצ"ל וכן הגאון רבי מאיר אבוחצירה בספרו יפה שעה ועוד רבים וידועה דעתו הגדולה של הרב עובדיה יוסף שליט"א שלא לענות ב"ה וב"ש לברכות שיוצאים בהן ידי חובה.

נותן עיניו בכוס ומסתכל על הנרות:

בלחש – וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר:

שַׁבְּתָא מְקַדְּשׁ

יוֹם הַשְּׁשִׁי. וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם:

וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה.

וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:

וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ.

כִּי בּו שַׁבְּתָא מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בְּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

סְבָרֵי מְרַנְּנֵי. (ועונים – לחיים)

בְּרוּךְ אַתָּה יי. אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְרָצָה בְּנוּ.

וְשַׁבְּתָא קְדִישָׁא בְּאַהֲבָה וּבְרַצוֹן הִנְחִילָנוּ. זְכוּרֵנוּ לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית.

תַּחֲלָה לְמַקְרָאֵי קִדְּשׁ זָכַר לִיְצִיאַת מִצְרַיִם. וְשַׁבְּתָא קְדִישָׁא בְּאַהֲבָה

וּבְרַצוֹן הִנְחִילָתָנוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְקַדְּשׁ הַשַּׁבְּתָא:

עצי בשמים

וכך היה נוהג כמידי שבת בחזרתנו מבית הכנסת כאשר בידיו הדסים. לאורך שנים היו תלמידיו מביאים לביתו או שהיו מונחים עבורו בבית הכנסת וכך היה לפני הקידוש או אחר הקידוש אוחזו בידיו את ההדסים ומברך בקול.

נוהגין ליקח ג' בדי הדס ומברכין:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בוֹרֵא עֵצֵי בְשָׁמִים:**

בעודם בידו מחוברים יאמר: **”זְכוֹר וְשָׁמֹר בְּדַבְּרוֹ אֶחָד נֶאֱמְרוּ”**

נהג לברך על פירות העץ (בתחילה זית), אדמה, כדי להשלים למאה ברכות ויטעם מעט ולא בשיעור כזית, כדי שלא יכנס לספק ברכה אחרונה.

וכך המנהג מובא בספר ”נהגו העם” וכן מובא בספרו ”גינת ורדים” והטעם לזה כדי להרבות ולהשלים מאה ברכות בשבת.

נטילת ידיים

היו מביאים לו כלי גדול שמחזיק כמה רביעיות ושופך לתוך הקערה על כל יד לבדו ואחר כך חוזר לשפוך על שתי הידים.

סדר נטילה זו מתוארת בשמ"ש ומגן (בסימן עא) והסיבה לנטילה זו שאם יהיה מצב שישפכו על יד אחת פחות מרביעית מים צריך להגביה ידיו שלא יצאו מים חוץ לפרק ויטמאו ידיו. " וגם צריך ג' פעמים על הידיים אם יש בהם לכלוך או ב' פעמים אין לכלוך דהמים הא' נטמאים כשנגעו בידים והשניים(נטילה שניה) מטהרין אותם וכל זה כשלא שפך רביעית בבת אחת על שתי ידיו אלא מקצת על יד זה ומקצת על יד זה אבל אם שפך רביעית בבת אחת על שתי ידיו וכ"ש אם שפך רביעית על אחת אין צריך מים שניים לטהר את האחד(נטילה ראשונה)... וא"כ למנהגנו שאנו שופכין רביעית על כל אחת אחת א"צ להיזהר בשום דבר מהנ"ל. ובא למסקנתו הרב משאש...העולה מכל זה דמנהגנו ששופכין רביעית על כל יד וחוזרין ושופכין על שניהם יחד יותר מרביעית בבת אחת הוא מיוסד על פי הדין הברור וא"צ לשום ניגוב כלל(כפי אלה הנוטלים יד אחת ומנגבים את היד תוך כדי נטילה)

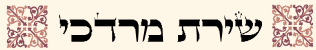
קידוש
מנהג זה מתבסס עפ"י הסוגיא במסכת שבת

כאשר יצאו רבי שמעון בר יוחאי ובנו רבי אלעזר מן המערה ראו בערב שבת זקן שתופס שני בדי הדסים בידיו ורץ בין השמשות של ערב שבת). אלו למה לך? אמר להו: לכבוד שבת ותסתפק באחד? אמר להם: חד כנגד זכור וחד כנגד שמור. אמר לו רבי שמעון לבריה: חזי- ראה כמה חביבין מצוות על ישראל.

ברכות על פירות וירקות

מנהג חביב זה נשתמר בידי אבינו והיה מקפיד בכל ליל שבת לברך על פירות העץ והאדמה והיה פותח לעולם בברכה על הזית ומעולם לא חסר הזית על שולחנו בשבת.

קידוש

לאחר הנטילה היה שר את הפיוט "למבצע על רפתא" שחובר ע"י האר"י ז"ל .

אין חוששין בזה להפסק כי הם מעניין בציעת הפת, וכך פסק הרב שלום משאש זצ"ל : ודוקא הפיוט גורם להימנע מהפסק כי בזמן הזה מחכים עד שכל המסובים יטלו ידיהם ואפשר להיכשל בהיסח הדעת והפיוט "למבצע על רפתא" מונע מהיסח הדעת .

נוסח ברשות מלכא

כך היה אבינו מקפיד לומר לפני בציעת הפת כשבדיו 2 ככרות לחם

יב' ככרות לחם

בשנים רבות הקפיד אבינו כמנהג האר"י וסידר בשולחנו יב' ככרות לחם והיה מסדרן שש ככרות מצד ימין ושש ככרות מצד שמאל והסדר היה עפ"י הסוד .

טבילת הלחם ג' פעמים במלח

מנהג זה בו נהג אבינו מבוסס עפ"י הפרד"ם מלח בגימטריה הם ע"ח שהם 3 פעמים שם 'הויה' שהן ג' גבורות הממתקות

לאחר הארוחה, היה קורא פרקי משנה ממסכת שבת

לאחר נטילת ידיים היה נוהג לשיר: "למבצע על ריפתא".

למבצע על רפתא. כזיתא וכביעתא. תרין יודין נקטא. סתימין ופרישיין; משח זיתא דכיא. דטחנין ריחיא ונגדין נחליא. בגוה בלחשיין; הלא נימא רוין. ומלין דגניזין. דלית הון מתחזין. טמירין וכבישיין; אתעטרא כלא. ברזין דלעילא. בגו האי הלולא. דעירין קדישיין;

נוסח הברכה לפני הבציעה על הפת :

בְּרִשׁוֹת מַלְכָּא עֵילָאָה קְדִישָׁא וּבְרִשׁוֹת שַׁבָּת מַלְכָּתָא וּבְרִשׁוֹת יַצְחָק אָבִינוּ עָ"ה בְּעַל הַסְּעָדָה
עֵינֵי כָל אֱלִיף יִשְׁבְּרוּ וְאִתָּה נֹתֵן לָהֶם אֵת אֲכָלָם בְּעַתּוֹ פּוֹתַח
אֵת יָדָךְ וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רִצּוֹן
בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
הַמוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ

בציעת הכיכר התחתון בלילה וביום על העליון

היה מברך על שתי הככרות ומשתדל שהלחם האפוי והטוה יהיה מונח בתחתון והיה אוחו בשתייהם ומושך אליו קמעא את הככר התחתון לפני שבוצע אותו, כדי שלא להעביר על המצוות. ר' עמרם אבורביע גדול חכמי המערב וכתב שבלילה הראשון יש לבצוע על הכיכר התחתון ומובא בילקוט יוסף (שבת א) "מברך על שתי ככרות שלמות וניח את שתי הככרות זה על גב זה ואוחז שניהם בשתי ידיו ובוצע על התחתונה ועל פי הארי ז"ל יש לבצוע על העליונה.

טבילת הלחם במלח

יבצע את הפרוסה ויטבול שלושה פעמים במלח .

שנאמר : "על כל קרבנדך תקריב מלח" ואח"כ יטעם ממנה ויחלק לכל המסובים.

סעודת יום שבת

עשר קדושות הן: ארץ ישראל, מקודשת מכל הארצות. ומה היא קדושתה-- שמביאין ממנה העומר והביכורים ושתי הלחם, מה שאין מביאין כן מכל הארצות.

עיירות מוקפות חומה, מקודשות ממנה-- שמשלחין מתוכן את המצורעים, ומסבבין לתוכן מת עד שירצו; יצא, אין מחזירין אותו.

לפנים מן החומה, מקודש מהן-- שאוכלין שם קודשים קלים, ומעשר שני. הר הבית, מקודש ממנו-- שאין זבים וזבות נידות ויולדות נכנסין לשם. החיל, מקודש ממנו-- שאין גויים וטמא מת נכנסין לשם. עזרת הנשים, מקודשת ממנו-- שאין טבול יום נכנס לשם, ואין חייבין עליה חטאת. עזרת ישראל, מקודשת ממנה-- שאין מחוסר כיפורים נכנס לשם, וחייבין עליה חטאת. עזרת הכהנים, מקודשת ממנה-- שאין ישראל נכנסין לשם אלא בשעת צורכיהם, לסמיכה ולשחיטה ולתנופה.

בין האולם ולמזבח, מקודש ממנה-- שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסין לשם. ההיכל, מקודש ממנו-- שאין נכנס לשם אלא רחוק ידיים ורגליים. בית קודש הקודשים, מקודש מהן-- שאין נכנס לשם אלא כוהן גדול ביום הכיפורים, בשעת העבודה. אמר רבי יוסי, בחמישה דברים בין האולם ולמזבח שווה להיכל-- שאין בעלי מומין, ופרועי ראש, ושתויי יין, ושלא רחוק ידיים ורגליים נכנסין לשם, ופורשין מבין האולם ולמזבח בשעת ההקטרה.

כלי עץ, כלי עור, כלי עצם, וכלי זכוכית-- פשוטיהן טהורין, ומקבליהן טמאין. נשברו, טהרו; חזר ועשה מהן כלים, מקבלין טומאה מכאן ולהבא. כלי חרס וכלי נתר, טומאתן שווה-- מיטמאין ומטמאין באוויר, ומטמאין מאחוריהן, ואינן מיטמאין מגביהן, ושבירתן היא טהרתן.

ביומא דשבתא, בסעודתא תניינא כתיב, (ישעיה נח יד) אז תתענג על יהוה, על יהוה ודאי, דההיא שעתא אתגליא עתיקא קדישא, וכלהו עלמין בחדוותא ושליו, וחדוותא דעתיקא עבדינן, וסעודתא דיליה היא ודאי. בסעודתא תליתאה דשבתא כתיב, והאכלתיך נחלת יעקב אביך, דא היא סעודתא דזעיר אנפין דהוי בשלימותא, וכלהו שיתא יומין מההוא שלימו מתברכך, ובעי בר נש למחדי בסעודתיה, ולאשלמא אלין סעודתי, דאינון סעודתי מהימנותא שלימתא דזרעא קדישא דישאל, די מהימנותא עלאה דא דילהון היא, ולא דעמין עעכו"ם, ובגיני כך אמר (שמות לא יז) בני ובין בני ישראל. תא חזי, בסעודתי אלין אשתמודעון ישראל דאינון בני מלכא, דאינון מהיכלא דמלכא, דאינון בני מהימנותא, ומאן דפגים חד סעודתא מנייהו, אחזי פגימותא לעילא, ואחזי גרמיה דלאו מבני מלכא עלאה הוא, דלאו מבני היכלא דמלכא הוא, דלאו מזרעא קדישא דישאל הוא, ויהבין עליה חומרא דתלת מלין דינא דגיהנם וגו'. ותא חזי, בכלהו שאר זמנין וחגיגין בעי בר נש לחדי ולמחדי למסכני, ואי הוא חדי בלחודוי ולא יהיב למסכני, עונשיה סגי, דהא בלחודוי חדי ולא יהיב חידו לאחרא, עליה כתיב (מלאכי ב ג) וזריתי פרש על פניכם, פרש חגיכם, ואי איהו בשבתא חדי, אף על גב דלא יהיב לאחרא, לא יהבין עליה עונשא כשאר זמנין וחגיגין, דכתיב פרש חגיכם, פרש חגיכם קאמר, ולא פרש

ר' יצחק לוריא אשכנזי, האר"י, חולל מהפכה גדולה בתורתה העיונית של הקבלה, אך גם השפיע על תפוצות ישראל השונות בהכנסת מנהגים וחידושים ליטורגיים. השפעה רבה נודעה לתורתו באמצעות כתביהם של תלמידיו. עם זאת, נותרו בידינו שלושה פיוטים שכתב הוא עצמו לשלוש סעודותיה של השבת. את הפיוטים הללו, הכתובים ארמית, נוהגים רבים מיהודי המזרח וספרד וכן מקהילות החסידים לשיר בפתח סעודות השבת שלהם במגוון לחנים. בזמירותיו של האר"י נזכרים מנהגי המקובלים בשעת סעודות השבת וכן הטעמים הקבליים למנהגים אלו.

פירוש לבית הראשון

אָסְדֵר לְסַעֲוֹדָתָא - אערוד הסעודה. בַּצְפָּרָא דְשַׁבְּתָא - בבוקר השבת. וְאַזְמִין בְּהַ הַשְּׁתָא - ואזמין אליה עתה. עֲתִיקָא קְדִישָׁא - את עתיק יומין. כָּל סַעֲוֹדַת שַׁבַּת מְכוּוֹנָת כְּנַגַּד פְּרָצוּף אַחַר בְּאַלְוָהוּת, וּבְכָל סַעֲוֹדָה מִתְּגַלֶּה אֹר וְיִוֵּרָד שֶׁפֶע הַמְיֻחָד לְאוֹתוֹ פְּרָצוּף וּמִשְׁפִּיעַ עַל יְמוֹת הַשַּׁבּוּעַ. סַעֲוֹדַת יוֹם שַׁבַּת הִיא כְּנַגַּד עֲתִיק יוֹמִין. זֶהוּ הַפְּרָצוּף הַגְּבוּהָ בִּיּוֹתֵר, הַמְצוּי בְּסַפִּירַת כְּתָר. כֵּךְ מוֹפִיעַ בְּזוּהָר (חֶלֶק ב, פֶּח, ע"ב): "בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא (=בְּיוֹם הַשַּׁבַּת), בְּסַעֲוֹדָתָא תְּנִינָא (=בְּסַעֲוֹדָה שְׁנִיָּה) כְּתִיב (יִשְׁעִיָּה נח, יד): 'אִזּוּ תִתְעַנֵּג עַל ה', עַל ה' וְדָאִי [נִכְתָּב דּוּקָא עַל ה' וְלֹא ה', שְׁזוּהִי סַעֲוֹדַת עֲתִיקָא קְדִישָׁא שְׁהוּא מַעַל זְעִיר אֲנַפִּין הַנִּקְרָא ה']', דֶּהֱהִיא שַׁעֲתָא אֲתַגְלִיא עֲתִיקָא קְדִישָׁא (=בְּשַׁעָה הַהִיא מִתְּגַלֶּה הַעֲתִיקָא קְדִישָׁא [בְּהֶאֱרָה יִתִּירָה]), וְכִלְהוּ עֲלֵמִין בְּחַדוּתָא וְשִׁלְמוּ (וְכָל הַעוֹלָמוֹת הֵם בְּשִׁמְחָה וּבְשִׁלְמוֹת [מִהֶאֱרָה]), וְחַדוּתָא דְעֲתִיקָא עֲבִדִּין (וְאֵנוּ מְסַבִּים שִׁמְחָה לְעֲתִיקָא [עַל יְדֵי סַעֲוֹדָה זוּ

שבתכם, וכתוב (ישעיה א יד) חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי, ואלו שבת לא קאמר, ובגיני כך כתיב ביני ובין בני ישראל. ומשום דכל מהימנותא אשתכח בשבתא, יהבין ליה לבר נש נשמתא אחרא, נשמתא עלאה, נשמתא דכל שלימו בה כדוגמא דעלמא דאתי. ובגיני כך אקרי שבת, מהו שבת, שמא דקודשא בריך הוא, שמא דאיהו שלים מכל סטרוי. אמר רבי יוסי ודאי כך הוא, ווי ליה לבר נש דלא אשלים חדוותא דמלכא קדישא, ומאן חדוותא דיליה, אלין תלת סעודתי מהימנותא, סעודתי דאברהם יצחק ויעקב כלילין בהו, וכלהו חידו על חידו, מהימנותא שלימותא מכל סטרוי. תאנא בהדין יומא מתעטרן אבהן, וכל בנין ינקין, מה דלאו הכי בכל שאר חגין וזמנין, בהדין יומא חייביא דגיהנם נייחין, בהדין יומא כל דינין אתכפיין ולא מתערין בעלמא, בהדין יומא אורייתא מתעטרא בעטרין שלימין, בהדין יומא חדוותא ותפנוקא אשתמע במאתן וחמשין עלמין. ברוך ה' לעולם אמן ואמן

קידושא דיומא, הא אוקמוה, בורא פרי הגפן ולא יתיר, דהא ימא קאים לקדשא ליה, מה דלית הכי בליליא, דאנן צריכין לקדשא ליה בהני מלין, כמה דאוקימנא, ולא אתקדש האי ליליא, אלא בעמא קדישא לתתא, כד שריא עלייהו ההוא רוחא עלאה, ואנן בעינן לקדשא ליה ברעותא דלבא, לכוונא דעתא להאי, ויומא איהו קא מקדשא ליה, וישראל מקדשי בצלותין ובעותין, ומתקדשין בקדושתיה בהאי יומא, זכאין ישראל עמא קדישא, דאחסינו יומא דא אחסנת ירותא לעלמין. לבתר דנפיק שבתא, בעי בר נש לאפרשא בין קדש לחול, אמאי, דהא אתיהיב רשו לממנן דלתתא לשלטאה על עלמא, ובכל עובדין דעלמא, לאחזאה יחודא באתר קדישא בקדושה עלאה, ולאפרשא לתתאי מיחודא עלאה. ברוך ה' לעולם אמן ואמן

אֲתִקִּינוּ סַעֲוֹדָתָא דְמַהִימְנוּתָא שְׁלִימָתָא חַדוּתָא דְמַלְכָּא קְדִישָׁא:
אֲתִקִּינוּ סַעֲוֹדָתָא דְמַלְכָּא. דָּא הִיא סַעֲוֹדָתָא דְעֲתִיקָא קְדִישָׁא.
וְזַעִיר אֲנַפִּין וְחַקֵּל תְּפֻחִין קְדִישִׁין אֲתִין לְסַעֲדָא בְּהַדִּיָּה:

שם המחבר חתום בראשי החרוזים אני יצחק לוריא (האריו"ל):

אָסְדֵר לְסַעֲוֹדָתָא. בַּצְפָּרָא דְשַׁבְּתָא. וְאַזְמִין בְּהַ הַשְּׁתָא עֲתִיקָא קְדִישָׁא: נְהוּרִיָּה יִשְׂרֵי בְּהַ. בְּקִידוּשָׁא רַבָּא. וּבְחַמְרָא טַבָּא. דְּבִיהַ תְּחַדִּי נַפְשָׁא: יִשְׁדֵּר לָן שׁוֹפְרִיָּה. וְנַחְזִי בִיקְרִיָּה. וְיַחְזִי לָן סַתְרָה. דְּאֲתֵאמֵר בְּלַחֲשֵׁא: יְגַלֶּה לָן טַעְמִי. דְּבִתְרִיסָר נְהִמִי. דְּאִינוּן אֶת בְּשִׁמְיָה. כְּפִילָא וְקִלְשָׁא: צְרוּרָא דְלַעֲיָלָא. דְּבִיהַ חַיִּי כְּלָא. וְיִתְרַבִּי חִילָא. וְתִיִּסַּק עַד רִישָׁא: חָדוּ חַצְדֵי חַקְלָא. בְּדַבּוּר וּבְקִלָּא. וּמְלָלוּ מְלָה. מְתִיקָא בְּדוּבְשָׁא: קְדָם רַבּוֹן עֲלֵמִין. בְּמִלִּין סְתִימִין. תְּגַלּוּן פְּתַגְמִין. וְתִימְרוּן חַדוּשָׁא:

לְעֵטֵר פְּתוּרָא. בְּרִזָּא יְקִירָא. עֲמִיקָא וְטַמְרָא. וְלֹאֵו מְלָתָא אִוְשָׁא: וְאַלִּין מְלִיא. יְהוֹן לְרַקִּיעֵיא. וְתַמָּן מָאן שְׂרִיא. הֵלָּא הֵהוּא שְׁמֵשָׁא: רַבּוּ יִתִּיר יִסְגִי. לַעֲיָלָא מִן דְּרָגָה. וְיִסַּב בַּת זֹגָה. דְּהוּת פְּרִישָׁא:

סדר קידוש ליום שבת

שירת מרדכי

עם סיום שחרית היה מנהיג שיעור במשנה בביתו שיעור זה נערך כארבעים שנה. בתחילת השיעור היה מקדש כדי לאכול מזונות ופעם שניה כשהתישבנו לאכול את הארוחה היה מקדש שוב.

זכורני ששאלתיו בענין הרי ברכה שאינה צריכה וכבר יצאנו בקידוש על המזונות, הסביר שאין כאן שום בעיה הרי הברכה היא "בורא פרי הגפן" ולא קידוש כפי הלילה וכשיש צורך להשלים ברכות ודאי שרצוי לעשות כך. וכך הנהיג לעשות שוב את הקידוש כשישבנו על שולחן שבת.

מזמור לדוד. יי רעי לא אחסר:

בנאות דשא ירביצני. על מי מנחות ינהלני:

נפשי ישובב. ינחני במעגלי צדק למען שמו:

גם כי אלה בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי.

שבטך ומשענתך המה ינחמני:

תערך לפני שלחן נגד צוררי. דשנת בשמן ראשי בوسی רייה:

אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי. ושבת בבית יי לארך ימים:

אם תשיב משבת רגלך, עשות חפצך ביום קדשי.

וקראת לשבת ענג לקדוש יי מכבד.

וכבדתו מעשות דרכיך, ממצוא חפצך ודבר דבר:

אז תתענג על יי והרפכתך על במתי ארץ.

והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי יי דבר:

ושמרו בני ישראל את השבת.

לעשות את השבת לדרתם ברית עולם: ביני וביני בני ישראל אות

היא לעולם. כי ששת ימים עשה יי את השמים ואת הארץ, וביום

השביעי שבת וינפש. על בן ברך יי את יום השבת ויקדשהו:

סברי מרגן (ורבנן ורבתי) (ועונים - לחיים)

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן:

שירת מרדכי

נוסח ברכת המוציא בשבת בבוקר

ברשות מלכא עילאה קדישא וברשות שבת מלכתא וברשות אברהם

אבינו ע"ה בעל הסעדה, עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את

אכלם בעתו פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המוציא לחם מן הארץ

למרות שלמעשה הקידוש בליל השבת או החג תקף גם כלפי יום השבת או החג, חכמים תיקנו קידוש נוסף גם ביום, ומטרתו היא איזכור נוסף של קדושת היום. קידוש זה הינו קצר יותר והוא כולל רק ברכה על היין (בלי ברכת "מקדש השבת"), אולם יש הנוהגים להקדים לו פסוקים מן המקרא העוסקים בקדושת היום (שבת, שלוש רגלים או ראש השנה). קידוש היום מכונה "קידוש רבא", בארמית - "הקידוש הגדול" (בלשון סגי נהור, שכן חלקו המחויב קצר בהרבה מקידוש הלילה).

בקהילות מסוימות (למשל חלק מן החסידים וכן בכמה קהילות בצפון אפריקה) נוהגים לקדש גם בסעודה שלישית, וכדי להבדיל בין קידוש החובה לקידוש המנהג - הקידוש נערך באמצע הסעודה, ולא בתחילתה.

היות וקידוש היום הוא רק בעל תוקף של מצווה דרבנן, אדם שיש לו רק כוס יין אחת ישמור אותה לקידוש הלילה, שהוא העיקרי ובו החיוב מהתורה.

סעודה שלישית

אתקינו סעודתא דמהימנותא שלימתא חדותא דמלכא קדישא: אתקינו סעודתא דמלכא. דא היא סעודתא דזעיר אנפין. ועתיקא קדישא. וחקל תפוחין קדישין וזעיר אנפין אתגן לסעודא בהדיה:

נוהגים לומר מאמר זה מספר הזוהר:

תא חזי בכל שתא יומי דשבתא כד מטא שעתא דצלוחתא דמנחה. דינא תקיפא שלטא וכל דינין מתערין אבל ביומא דשבתא כד מטא עדן דצלוחתא דמנחה רעוא דרעוין אשתכח ועתיקא קדישא גליא רצון דיליה וכל דינין דילה מתכפין ומשתכח רעוא וחידי בכלא ובהאי רצון אסתלק משה נביאה מהימנא קדישא מעלמא בגין למנדע דלא בדינא אסתלק וההיא שעתא ברצון דעתיקא קדישא נפיק נשמתה ואתטמר בה בגין כף ולא ידע איש את קברתו כתיב. מה עתיקא קדישא טמירא מכל טמירין ולא ידעין עלאין ותתאין אוף הכא האי נשמתא דאתטמר בהאי רצון דאתגליא בשעתא דצלוחתא דמנחה דשבתא כתיב ולא ידע איש את קברתו והוא טמיר מכל טמירין דעלמא ודינא לא שלטא בה. זכאה חלקה דמשה. תאנא בהאי יומא דאורייתא מתעטרא בה מתעטרא בכלא בכל אנון פקודין בכל אנון גירין ועונשין בשבעין ענפין דנהורא דנהרין מכל סטרא וסטרא. מאן חמי ענפין דנפקין מכל ענפא וענפא חמשא קימין בגו אילנא בלהו ענפין בהו אחידן. מאן חמי אנון תרעין דמתפתחין בכל סטר וסטר בלהו מודהרין ונהרין בההוא נהורא דנפיק ולא פסיק קל כרוזא נפיק אתערין קדישי עליונין אתערין עמא קדישא דאתבחרו לעלא ותתא אתערין חדותא לקדמות מאריכון אתערין בחדותא שלימתא וזדמנו בתלת חדון. דתלת אבהן אזדמנו לקדמות מהימנותא דחדוה דכל חדותא. זכאה חלקיכון ישראל קדישין בעלמא דין ובעלמא דאתי. דא הוא ירותא לכון מכל עמין עובדי כוכבים ועל דא כתיב ביני וביני בני ישראל. אמר רבי יהודה הכי הוא ודאי ועל דא כתיב זכור את יום השבת לקדשו. וכתיב קדשים תהיו כי קדוש אני יהוה. וכתיב וקראת לשבת ענג לקדוש יהוה מכבוד. תאנא בהאי יומא כל נשמתהון דצדיקיא מתעדנין בתפנוקי עתיקא קדישא סתימא דכל סתימין ורוחא תדא מענוגא דההוא עתיקא מתפשטא בכלהו עלמין וסלקא ונחתא ומתפשטא לכלהו בני קדישין לכלהו נטורי אורייתא וניחין בניחא שלים ומתנשי מפלהו כל רגזין כל דינין וכל פלחנין קשין. תדא הוא דכתיב ביום הניח יהוה לך מעצבך ומרגזך ומן העבודה הקשה. בגיני כף שקיל שבתא לקבל אורייתא וכל דנטיר שבתא כאלו נטיר אורייתא כלא. וכתיב אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם יחזיק בה שמר שבת מחללו ושמר ידו מעשות כל רע. אשתמע דמאן דנטיר שבת כמאן דנטיר אורייתא כלא:

ברוך יהוה לעולם אמן ואמן:

מחבר הזמר רבי יצחק לוריא זצ”ל (האר”י הקדוש) ושמו חתום בראש הבתים: בני היכלא דכסיפין. למחזי זיו דזעיר אנפין: יהון הכא. בהאי תבא. דביה מלכא בגלופין: צבו לחדא. בהאי ועדא. בגו עירין וכל גדפין: חדו השתא. בהאי שעתא. דביה רעוא ולית זעפין: קריבו לי. חזו חילי. דלית דינין דתקיפין: לבר נטלין. ולא עאלין. הנך כלבין דחציפין: והא אומין. עתיק יומין. למצחא עדי יהון חלפין: רעו דילה. דגלי ליה. לבטלא בכל קליפין: ישוי לון. בנוקביהון. ויטמרון בגו כפין: ארי השתא במנחתא. בחדותא דזעיר אנפין:

מזמור לדוד. יהוה רעי לא אחסר: בנאות דשא רביעני. על מי מנוחות ינהלני: נפשי ישוב. ינחני במעגלי צדק למען שמו: גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע. כי אתה עמדי. שבטך ומשענתך המה ונחמני: תערך לפני שלחן נגד צררי. דשנת בשמן ראשי כוסי רוח: אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי. ושבתתי בבית יהוה לארץ ימים: ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום ליהוה היום לא תמצאהו בשדה:

השבת היא נקודת השיא של השבוע. כל ימות השבוע ניזונים מהשבת שעברה ומזינים את השבת המתקרבת. השבת היא הנקודה שבה מתאפשר החיבור של שמים וארץ, של כנסת ישראל – עם ישראל וקודשא בריך הוא, של פנים שונות של האלוהות, של ספירות שונות. זהו זמן הזיווג, זמן של חיבור, זמן של עמידה פנים אל פנים אליו מייחלים. כל שאר הזמן האדם עובד על מנת לאפשר לזיווג להתרחש. אך גם השבת אינה מקשה אחת של זמן. בשבת שלוש סעודות, כאשר כל סעודה מהווה שיא בזמן – בכל סעודה מתרחש זיווג אחר, זיווג של פנים אחרות. האר”י הקדוש שחי בצפת במאה ה-16, חיבר פיוט לכל סעודה. לפני כל סעודה נהוג לשורר את הפיוט העוסק במהות המיוחדת של אותו זמן ספציפי. בני היכלא הוא הפיוט המקדים את הסעודה השלישית. השימוש בביטוי בני היכלא נזכר דוקא בזמר לסעודה שלישית, כיוון שהסועד את שלוש הסעודות זוכה לתארים אלו, והמחסיר סעודה אחת פוגם בכל שלושת התארים. על כן בני היכלא הם ישראל הסועדים שלוש סעודות שבת.

שֶׁעַר שְׁלִישִׁי

זְמִירוֹת שַׁבָּת

23	עמוד.....	1	שיר מספר	ברוך אל עליון
23	עמוד	2	שיר מספר	דרור יקרא
24	עמוד.....	3	שיר מספר	ידיד נפש.....
24	עמוד.....	4	שיר מספר	יה רבון
25	עמוד	5	שיר מספר	יה אכסוף
25	עמוד	6	שיר מספר	יודוך רעיוני.....
26	עמוד.....	7	שיר מספר	יום זה לישראל
26	עמוד.....	8	שיר מספר	יום זה מכובד ...
27	עמוד.....	9	שיר מספר	יום שבתון.....
27	עמוד.....	10	שיר מספר	כי אשמרה.....
27	עמוד.....	11	שיר מספר	מה ידידות.....
28	עמוד.....	12	שיר מספר	מנוחה ושמחה .
28	עמוד.....	13	שיר מספר	צור משלו
28	עמוד.....	14	שיר מספר	צמאה נפשי.....
29	עמוד.....	15	שיר מספר	שבת היום לה'...
29	עמוד.....	16	שיר מספר	שמרו שבתותי .

ברוך אל עליון

הפיוט ברוך אל עליון לר' ברוך בן שמואל ממגנצא, מושר בפי יהודי אשכנז בזמירות השבת של סעודה שנייה, בשבת בבוקר. הפיוט נושא שבח לאל, לשבת ולשומר אותה ונשען על מקורות ומקראיים ותלמודיים שונים. המשורר קושר בין השבת לבין הגאולה, הן הגאולה האישית והפרטית של היחיד והן הגאולה לעתיד לבוא. גאולה ברובד הרוחני וברובד הפיזי. השבת "שוברת" את השגרה הטבעית של ימות החול ומעלה את האדם ואת המציאות לדרגה אחרת. בזכות השבת יגאל האל את עמו, כאמור בבבלי (שבת קיח, ע"ב): "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, אלמלי (=אילו) משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים".

ר' ברוך בן שמואל ממגנצא - פוסק ופייטן. חי במאות ה-12-13 (נפטר במגנצא בשנת 1221) היה תלמיד מובהק של רבי אליעזר ממיןץ - הרא"ם, מגדולי תלמידיו של רבנו תם. ר' ברוך נודע ביחוד כפייטן. חיבר פיוטים, סליחות וקניות על גזירות הקהילות וקונן על דם נקיים אשר נשפך.

דרור יקרא

אחד מפיוטי השבת הקדומים והידועים ביותר שהתחבב על רוב קהילות ישראל בכל התקופות וזכה ללחנים רבים, חלקם "אימוץ" של לחנים קיימים ו"הלבשתם" על הפיוט. הפיוט חובר על ידי דונש בן לברט, בן המאה העשירית, שנחשב לחלוץ שיטת המשקל הכמותי בשירה העברית בימי הביניים. שמו של דונש חתום בחלק מהבתיים.

בלשן ומשורר, רב ודיין עברי שחי באמצע המאה ה-10. נולד בפאס, עבר לבגדד, שם למד מפי רבי סעדיה גאון. באותה תקופה הגיעה התרבות הערבית לשיא פריחתה בבגדד. מגעם של היהודים עם תרבות זו הביא להשפעה על דרכי הכתיבה שלהם.

כשהציג דונש לפני רבו, סעדיה גאון, את נסיונו לאמץ את המשקלים הערביים בכתיבת השירה בעברית, התלהב מכך ר' סעדיה. בכך הניח דונש את היסוד לצורתה של שירת ימי הביניים.

ברוך אל עליון אשר נתן מנוחה (1)

לנפשנו פדיום משאת ואנחה. והוא ידרוש לציון עיר הנדחה. עד אנה תוגיון נפש נאנחה:

השומר שבת הבן עם הבת לאל ירצו כמנחה על מחבת: רוכב בערבות מלך עולמים. את עמו לשבות און בנעימים. במאכלי ערבות במיני מטעמים. במלבושי כבוד זבח משפחה:

השומר שבת הבן עם הבת לאל ירצו כמנחה על מחבת: ואשרי כל חוכה לתשלומי כפל. מאת כל סוכה שוכן בערפל. נחלה לו יזכה בהר ובשפלה. נחלה ומנוחה בשמש לו זרחה:

השומר שבת הבן עם הבת לאל ירצו כמנחה על מחבת: כל שומר שבת בדת מחללו הן הכשר חבת קדש גורלו. ואם יצא חובת היום אשרי לו. אל אל ארון מחוללו. מנחה היא שלוחה:

השומר שבת הבן עם הבת לאל ירצו כמנחה על מחבת: חמדת הימים. קראו אלי צור. ואשרי לתמימים. אם יהיה נצור. בתר הלומים. על ראשם יצור. צור העולמים רוחו בם נחה:

השומר שבת הבן עם הבת לאל ירצו כמנחה על מחבת: זכור את יום השבת לקדשו קרנו כי גבהה נזר על ראשו. על כן יתן האדם לנפשו עונג וגם שמחה בהם למשחה:

השומר שבת הבן עם הבת לאל ירצו כמנחה על מחבת: קודש היא לכם שבת המלכה. אל תוך בתיכם להניח ברכה. בכל מושבותיכם לא תעשו מלאכה. בניכם ובנותיכם עבד וגם שפחה:

השומר שבת הבן עם הבת לאל ירצו כמנחה על מחבת:

דרור יקרא לבן ולבת (2)

דרור יקרא לבן ולבת וינצרכם כמו בבת נעים שמכם ולא ישבת שבו נוחו ביום שבת דרש נוי ואולמי ואות ישע עשה עמי נטע שורק בתוך ברמי שעה שועת בני עמי

דרך פורה בתוך בצרה וגם בכל אשר גברה נתן צרי באף עברה שמע קולי ביום אקרא אלהים תן במדבר הר הדס שטה ברוש תדהר ולמזהיר ולנזהר שלומים תן כמי נהר

הדוך קמי אל קנא במוג לבב ובמגנה ונרחיב פה ונמלאנה לשוננו לך רנה דעה חכמה לנפשך והיא כתר לראשך נצר מצות קדשך שמר שבת קדשך

ידיד נפש

את הפיוט ידיד נפש, הגדיר מחברו, ר' אלעזר אזכרי, כ"בקשה על היחוד וחשק האהבה". כמיהה לדבקות ואהבת ה' אכן פועמים בפיוט, הן באמצעות שימוש רב ותכוף במילות אהבה וקרבה והן באקרוסטיכון של השיר, שבאופן מפתיע ויוצא דופן, בנוי משם ה'.

מהר מאוד זכה השיר להתחבב על קהילות ישראל השונות, תחילה בקהילות הספרדיות ולאחר מכן בקהילות אשכנז, שייחודו לשיר זמן ומקום מיוחדים במינם - לפני קבלת שבת - זמן סף - אותם רגעים חמקמקים ובלתי מציאותיים כמעט של בין השמשות של ערב שבת.

גם בקהילות הספרדיות מושר השיר ברגעים משמעותיים - אם בתחילת שירת הבקשות, טרם עלות השחר (כמנהג שירת הבקשות של יהודי מרוקו), אם בחתימתם, בזמן שהוא בין חשכה לאורה (כמנהג יהודי חאלב בשירת הבקשות שלהם), ואם כמנהג רוב קהילות אשכנז, בזמן סעודה שלישית של שבת, זמן רעוא דרעווין.

יה רבון

אחד מפיוטי הנפוצים והמפורסמים ביותר של ר' ישראל נג'ארה, גדול משוררי ישראל מאז ימי תור הזהב בספרד ועד ימינו בן למגורשי ספרד ושימש כרבה של עזה במאה ה-16. אף שלשונו של הפיוט היא ארמית, הוא נעשה אהוב על כל קהילות ישראל. השיר, שהוא שיר שבח לקב"ה, זכה ללחנים רבים.

בפיוט זה שיקע ר' ישראל נג'ארה ציטוטי צירופים ושבר פסוקים רבים מספר דניאל. אף לשונו של הפיוט נשענת על הארמית הבבלית, לשונם הרשמית של הכשדים, שבה כתובים פרקיו הראשונים של ספר דניאל. קריאה מדייקת בפיוט מול מקורותיו תראה תופעה מעניינת: לעתים משבץ הפיוט את מה שנאמר בדניאל על אלקים בתוך מסגרת הפיוט אך לעתים הוא מעתיק ביטויים שנאמרו בספר דניאל על נבוכדנצר, מלך בשר ודם או כאלה המתקשרים אל שבחו של נבוכדנצר (כמו למשל בבתים 2 ו-4), ועושה אותם עטרה לאלקיו הוא.

פירושו של רבי חיים שושנה זצ"ל מתוך ספרו אעירה שחר

כנפי שחר

הנושא: תשוקה לקרבת ה'.
משוך - קרב. מנופת צוף - יותר מדבש. ותיק - כאן: מתחסד ועושה לפנים משורת הדין. יהמו - יתעוררו. וחוסה - חמול. נכסוף נכסף - מתגעגע ומשתוקק. וחוסה - עשה זאת מהר. אל תתעלם - מהכמיהה הנ"ל.

מעשה חרש

משוך עבדך - יכלול גם ישראל, ואתה ישראל עבדי(ישעי' מא, ח).
א-ל נא... - (במד' יב, יג), כאן: "נפשי". לה שמחת עולם - נ"א: לך שפחת עולם. ותיק - לי ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה (ברכות ט:). על בן אהובך - יעקב, ואוהב את יעקב(מלי' א, ב); נ"א: בן אוהבך - אברהם, זרע אברהם אוהבי(ישעי' מא, ח). וחוסה - ר"ו וחוסה כפ-א רפה בלי ישמעאל.
תאיר ארץ... - והארץ האירה מכבודו(יחז' מג, ב). כי בא מועד - (תה' קב, יד). ה' חננו... - (ישעי' לג, ב). קומי אורי... (שם ס, א-ב). הנה ימים... - (ירמ' כג, ה-ו). ואשיבה ידי... - (ישעי' א, כה-כו). כי מציון... - (שם ב, ג). שוש אשיש... (שם ס, א, י-יא). שמחונ... - (שם סו, י-יג). וגנותי... - (שם לו, לה). אחות לנו... - (שה"ה ח, ח-יד).

ידיד נפש אב הרחמן (3)

ידיד נפש אב הרחמן משך עבדך אל רצונך
ירוץ עבדך כמו איל ישתחוה מול הדרך
כי יערב לו ידידותך מנפת צוף וכל טעם
הדור נאה זיו העולם נפשי חולת אהבתך
אנא אל נא רפא נא לה בהראות לה נעם זיוך
אז תתחזק ותתרפא והיתה לך שפחת עולם
ותיק יהמו רחמיך וחוסה נא על בן אוהבך
כי זה כמה נכסף נכסף לראות בתפארת עזך
אנא אלי מחמד לבי חושה נא ואל תתעלם
הגלה נא ופרש חביב עלי את סבת שלומך
תאיר ארץ מכבודך נגילה ונשמחה בך
מהר אהוב כי בא מועד וחנני בימי עולם

יה רבון עלם ועלמיה (4)

יה רבון עלם ועלמיה. אנת הוא מלפא מלך מלכיא עובד גבורתך ותמהיאי שפר קדמך להחויא:

יה רבון עלם ועלמיה. אנת הוא מלפא מלך מלכיא שבחין אסדר צפרא ורמשא. לך אלהא קדישא די ברא כל נפשא. עירין קדישין ובני אנשא חיות ברא ועופי שמיה:

יה רבון עלם ועלמיה. אנת הוא מלפא מלך מלכיא רברבין עובדך ותקיפין. מכיך רמיה וזקיף כפיפין. לו יחיה גבר שנין אלפין. לא יעול גבורתך בחושבנא:

יה רבון עלם ועלמיה. אנת הוא מלפא מלך מלכיא אלהא די ליה יקר ורבוא. פרוק ית ענד מפום אריותא. ואפיק ית עמד מגו גלותא. עמד די בחרת מכל אמיה:

יה רבון עלם ועלמיה. אנת הוא מלפא מלך מלכיא למקדשך תוב ולקדש קודשין. אתר די ביה יחדון רוחין ונפשין. ויזמרון לך שירין ורחשין בירושלם קרתא דשופריא:

יה רבון עלם ועלמיה. אנת הוא מלפא מלך מלכיא

יה אכסף

פיוט זה הוא פיוט הזמירות לשבת היחיד שמלותיו נכתבו בעולם החסידות. הוא מושר בליל שבת בחסידויות אחדות. נסוכה עליו רוח של כיסופי דבקות ששורשיהם בעולם הסוד והקבלה. השבת עצמה מתוארת כאן כבת זוגו של עם ישראל, וכמתאחדת בא-ל, בתורתו ובשמו. ושומריה מבקשים למשוך ממנה ומן הא-ל ברכה, חסד ונועם הן ביום השבת עצמו, הן בהשפעתה על ששת ימי המעשה.

פירושו של רבי חיים שושנה זצ”ל מתוך ספרו אעירה שחר

כנפי שחר

הנושא: שבת קודש רעיוני-מחשבותי. ה' רועי-כמו הרועה המשגיח על צאנו, כן ה' משגיח עלי ומספק לי כל מחסורי להוצאות שבת. **ביום שבת**... דבק ל"יודוך רעיוני", כי ביום שבת האדם פנוי והנשמה תמצא מקום להודות לה'. **אומר: "כי שרית"**... הנושא: "יום אשר כלית בו מלאכתך", יום שבת אומר"כי נתעלית על כל דבר שהוא זולתך וחוצי ממך". **ובמעשים**... אין בשום דבר אשר בראת שיבלה אותך וישאר אחריך, **שביעי קדשת**... המספר "שבעה" קדוש ומעולה בכל המספרים. **בשבעות שנים**-כמו"שבעה שבועות תספור לך" (דברי טז', ט'), וספרת לך שבת שבתות שנים, שבע שנים שבע פעמים (ויק' כה', ח'). **נשאת-נשבעת. לגזע אמונים**- אנשי אמונה, מאמינים בני מאמינים. **מאסונים**-מפגעים רעים. **ארחי** ורבעי-פדה מאסונים"דרכי" ומהלכי ביום ו"רבציו ושכבי על מיטתי בלילה. **המצא לי הרווחה**-הזמן לי שפע טוב לצרכי שבת. **משאת וארוחה**-מנה מכובדת ומזון לסעודת שבת. **יהי שעשועי**-יום זה יום מנוחה" יהי לי תענוג וששון ושמחה. **עולם שכולו שבת**-עולם הנשמות. **בהלו-בוהורו** ואורו המלא. **בעדני-עלי. משכן שילה**- כאן: ביהמ"ק. **אורי וישעי**-אתה ה', מוציא מאפלה לאורה ומצילי מכל רע.

יה אכסף נעם שבת (5)

המתאמת ומתאחדת בסגלתך, משך נעם יראתך לעם מבקשי רצונך קדשם בקדשת השבת המתאחדת בתורתך פתח להם נעם ורצון לפתוח שערי רצונך. יה אכסף היה הזה שמור שומרי ומצפים שבת קדשך באיל תערג על אפיקי מים

כן נפשם תערג לקבל נעם שבת המתאחדת בשם קדשך הצל מאחרי לפרש מן השבת לבלתי תהיה סגור מהם ששה ימים המקבלים קדשה משבת קדשך וטהר לבם באמת ובאמונה לעבדך. יה אכסף ויהיו רחמיך מתגוללים על מדותיך / על עם קדשך להשקות צמאי חסדך מנהר היוצא מעדן לעטר את ישראל בתפארת המפארים אותך על ידי שבת קדשך כל ששה ימים להנחילם נחלת יעקב בחירך. יה

השבת נעם הנשמות והשביעי ענג הרוחות ועדן הנפשות להתעדן באהבתך ויראתך שבת קודש נפשי חולת אהבתך שבת קודש נפשות ישראל בצל כנפיך יחסיון ירוין מדשן ביתך. יה אכסף

יודוך רעיוני ה' (6)

יודוך רעיוני ה' רועי ביום שבת קדש יום השביעי יום אשר כלית בו כל מלאכתך אומר פי שרית על כל זולתך ומעשים עשית אין לבלותך לי בן אמתך חיש להרגיעי ביום שבת קדש יום השביעי

שביעי בחרת מכל המנינים ואותו קדשת בשבועות ושנים חיש אשר נשאת לגזע אמונים ופדם מאסונים ארחי ורבעי ביום שבת קדש יום השביעי

רצה במנוחתי יום זה יום מנוחה וביום עבודתי המצא לי הרוחה והכן לשביתתי משאת וארוחה וששון ושמחה יהיו שעשועי ביום שבת קדש יום השביעי

אל עולם שכלו שבת תזכנו ונרך בהלו שים אור בעדנו ואל משכן שילה תשוב תעלנו מהרה ענני אורי וישעי יה אכסף

יודוך רעיוני

פיוט זה ליום השבת, אותו חיבר ר' ישראל נג'ארה, בן המאה ה-16, גדול משוררי ישראל במאות האחרונות, מושר על ידי קהילות ישראל השונות בלחנים שונים. אצל יהודי מרוקו הוא מופיע בסדר הבקשות לפרשת בא, אצל יהודי חאלב הוא מצוי בשירת

יום זה לישראל

שיר לשבת שזכה לתפוצה רחבה מאד. במסורת אשכנז מושר השיר בזמירות סעודה ראשונה של ליל שבת, יהודי חאלב שרים אותו בשירת הבקשות, ואף במסורת צפון אפריקה הוא מושר כשיר שבת.

האקרוסטיכון של הפיוט כפי שהוא בידינו כיום הוא "יצחק לוריא חזק", ולכן היו שייחסוהו בטעות לאר"י, אולם השיר בהופעתו הראשונה, עוד לפני הולדת האר"י, היה חתום באקרוסטיכון יצחק ל. רק לאחר מכן הוסיפו את הבתים שישלימו את ה-ל' ללוריא.

השבת, שמצוותיה וחוקיה ניתנו בהר סיני, מתוארת בפיוט זה כמנחמת במנוחתה ובאורה את עם ישראל השבור והכאוב בגלותו. בשבת משורר עם ישראל לאל "בניגון ובנעימה", "ברנה ובשון", "בזמיר ושבחה", וכך הגאולה, המובטחת לשומרי השבת, אף היא – טרם שתופיע כחזיון נראה לעין, מתוארת כאן כ"קול רנה וישועה".

יום זה מכובד

פיוט שבת זה מושר כחלק מזמירות השבת של הסעודה השניה אצל האשכנזים לעדותיהם, ומושר גם בפי עדות אחרות. בפיוט משובצים פסוקי מקרא שונים המדברים בשבת, והוא מזכיר את הצד החושי שבשבת הן מצד חובות השבת - הקידוש על היין ובציעת הפת, הן מצד העונג המובטח לשומריה - בגד, לחם, בשר, דגים ומטעמים. המשורר מעביר את האמור בתורה לגבי הארץ אל השבת - כשם שהארץ תעניק מטובה, כך השבת מעניקה מטובה לאדם, ובתמורה האדם מברך את ה', מקור הברכות הללו. בבית האחרון מופיע במובלע אחד מהערכים העומדים מאחורי מצוות השבת - העדות שמעיד העולם הברוא על ה', בוראו

יום זה לישראל אורה ושמחה שבת מנוחה: (7)

צוית פקודים. במעמד הר סיני. שבת ומועדים. לשמר בכל שני. לערף לפני. משאת וארוחה. שבת מנוחה: יום זה חמדת הלבבות. לאמה שבורה. לנפשות נכאבות. נשמה יתרה. לנפש מצרה. תסיר אנחה. שבת מנוחה: יום זה קדשת ברכת. אותו מכל ימים. בששת כלית מלאכת עולמים. בו מצאו עגומים השקט ובטחה. שבת מנוחה: יום זה לאסור מלאכה. צויתנו נורא. אזכה הוד מלוכה. אם שבת אשמרה. אקריב שי למורא. מנחה מרקחה. שבת מנוחה: יום זה ושיר אערף לך. בנגון ונעימה. מול תפארת גדלך. נפשי לך כמהה. לסגלה תמימה. קים הבטחה. שבת מנוחה: יום זה רצה תפלת. כמו קרבן נחשון. ויום מנוחתי ברנה ובשון. חביב כבת אישון. ברב הצלחה. שבת מנוחה: יום זה ישעף קוינו. יה אדיר אדירים. בן דוד מלכנו. שלח נא לעברים. ויקרא לדרורים. רוח והנחה. שבת מנוחה: יום זה אנא עליון נורא. הביטה עננו. פדנו במהרה. חננו חננו. שמח נפשונו. באור ושמחה. שבת מנוחה: יום זה חדש מקדשונו זכרה נחרבת. טובך מושיענו. תנה לנו עצבת. בשבת וישבת. בזמיר ושבחה. יום זה זכור קדוש לנו. בזכות יקרת היום. שמר נא אותנו. ביום זה ובכל יום. דודי צח ואים. תביא רוחה יום זה לישראל קול רנה וישועה. לישראל השמיעה. בבא חזיון תשועה. צור מצמיח ישועה. אור שמשי הופיעה. תמיד הזריחה. שבת מנוחה: יום זה לישראל אורה ושמחה שבת מנוחה:

יום זה מכבד מפל ימים (8)

יום זה מכבד מפל ימים. כי בו שבת צור עולמים, ששת ימים תעשה מלאכתך. ויום השביעי לאלהיך. שבת לא תעשה בו מלאכה. כי כל עשה ששת ימים: יום זה מכבד ראשון הוא למקראי קודש. יום שבתון יום שבת קודש. על בן כל איש ביינו יקדש. על שתי לחם יבצעו תמימים: יום זה מכבד אכול משמנים שתי מתקים. כי אל יתן לכל בו דבקים. בגד ללבוש לחם חקים. בשר ודגים וכל מטעמים: יום זה מכבד לא תחסר כל בו ואכלת ושבעת. וברכת את ה' אלהיך אשר אהבת. כי ברכך מפל העמים: יום זה מכבד השמים מספרים כבודו. וגם הארץ מלאה חסדו. ראו כי כל אלה עשתה ידו. כי הוא הצור פעלו תמים: יום זה מכבד

יום שבתון

מחברו של הפיוט הוא ר' יהודה הלוי.

ר' יהודה הלוי מעביר את יונתו של נח, השבה ובשורת סוף המבול בפייה בדמות עלה זית, להקשר הלאומי. כך הוא מקשר יונה זו עם דימוי היונה לעם ישראל, לאור דרשות חז"ל לשיר השירים. את מנוחת כף רגלה של היונה לאחר המבול הוא מקביל למנוחת עם ישראל מדי שבת. לכאן מתקשרת אף שאיפת המנוחה הגדולה של ציון מזעף ההווה בחסד הגאולה העתידי, כפי שמבשר לה ישעיהו: כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מקצף עליך ומגער בך. כי החרים ימוש והגבעות תמוטינה וחסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך ה' (ישעיה נד, ט-י)

כי אשמרה

אחד מפיוטי השבת הנפוצים והידועים ביותר, מחברו הוא ר' אברהם אבן עזרא, בן המאה השנים עשרה. השבת היא לב לבו של השיר - בשבת הוגה המשורר בתורה ומחכים, בה הוא מוצא מנוחה ומיחל שהקב"ה יכפיל מזונו על מנת שיוכל להתפנות ללימוד התורה ולהתענג בשלוש סעודות. השבת היא יום שמחה, המשורר מבקש מהקב"ה לשמחו. ביום זה מטהר המשורר את לבו, מתפלל אל האל ובטוח שבזכות שמירת יום זה תפילתו תתקבל ו"הוא יעניני".

ר' אברהם אבן עזרא, נולד בשנת 1090 בטודילה, שבספרד. בעיר זו נולדו גם ר' יהודה הלוי ור' בנימין מטודילה, שהיו בני זמנו של ראב"ע. היה משורר ופילוסוף גדול.

יום שבתון (9)

יום שבתון אין לשכוח זכרו פריח הניחות: יונה מצאה בו מנוח. וישם ינוחו יגיעי בח:

היום נכבד לבני אמונים. זהירים לשמרו אבות ובנים. חקוק בשני לוחות אבנים. מרוב אונים ואמיץ בח. יונה מצאה בו מנוח.

ובאו כלם בברית יחד. נעשה ונשמע אמרו כאחד. ופתחו וענו ה' אחד. ברוך הנותן ליעף בח. יונה מצאה בו מנוח.

דבר בקדשו בהר המור. יום השביעי זכור ושמור. וכל פקודיו יחד לגמור. חזק מתנים ואמיץ בח. יונה מצאה בו מנוח.

העם אשר נע בצאן טעה. יזפור לפקדו בברית ושבועה. לבל יעבור בם מקרי רעה. באשר נשבעת על מי נח. יונה מצאה בו מנוח.

כי אשמרה שבת אל ישמרני (10)

כי אשמרה שבת אל ישמרני. אות היא לעולמי עד בינו וביני אסור מצא חפץ עשות דרכים. גם מלדבר בו דברי צרכים. דברי סחורה אף דברי מלכים אהגה בתורת אל ותחכמני: אות היא לעולמי

בו אמצא תמיד נופש לנפשי. הנה לדר ראשון נתן קדושי. מופת בתת לחם משנה בששי, ככה בכל ששי יכפיל מזוני: אות היא לעולמי

רשם בדת האל חוק אל סגניו. בו לערוף לחם פנים בפניו. על בן להתענות בו על פי נבוניו אסור, לבד מיום כפור עוני: אות היא לעולמי

הוא יום מכבד הוא יום תענוגים. לחם ויין טוב בשר ודגים. המתאבלים בו אחור נסוגים כי יום שמחות הוא ותשמחני: אות היא לעולמי

מחל מלאכה בו סופו להכרית. על בן אכבס בו לבי כבורית. ואתפללה אל אל ערבית ושחרית מוסף וגם מנחה הוא יענני: אות היא

פירושו של רבי חיים שושנה זצ"ל מתוך ספרו אעירה שחר כנפי שחר

הנושא: שמירת שבת, שכרה וענשה
אות היא-סימן שבחר בנו, בהנחילו לנו יום מנוחה. **אסור מצא חפץ**...למצוא, לחפש עסק שיהיה מוכן לעשותו אחר השבו. **בו-בשבת. נופש-מנוחה. לדור ראשון**-דור המדבר. **מופת-ראיה** והוכחה על שמירתו, שלא ירד המן בשבת. **ככה...**-איחולי המשורר. **רשם...**-שיעורו: האל רשם בדת, כתב בתורה. **סגניו-כוהניו. בו לערוף...**-לסדר בו לפניו לחם הפנים. **על כן-צוו חכמים ז"ל** שאסור להתענות בו. **כפור עוני-כפרת עונו.** **אחור נסוגים-מסתייגים** מדברי אבילות מסויימים, דברים שבפרהסיא. **מחל...**-מחללו בעשיית מלאכה חיים כרת. **בבורית-חומר ניקוי,** כאן: לב טהור לשמירתו ולארבע תפילותיו. **הוא יענני-המשורר** מסיים בתפלה שה' יענהו.

מה ידידות מנוחתך (11)

מה ידידות מנוחתך את שבת המלכה, בכך נרוץ לקראתך בואי כלה נסוכה, לבוש בגדי חמודות להדליק נר בברכה, ותכל כל העבודות לא תעשו מלאכה. להתענג בתענוגים ברפורים ושלו ודגים

מערב מזמינים כל מיני מטעמים, מבעוד יום מוכנים תרנגולים מפטמים, ולערוך כמה מינים שתות יינות מבשמים, ותפנוקי מעדנים בכל שלש פעמים. להתענג בתענוגים ברפורים ושלו ודגים

מה ידידות

הפיוט עוסק בתענוגות הגשמיים של השבת – המאכלים, לבושי השבת והשינה. לצד התענוגות מזכיר המשורר גם את הלכות השבת – האיסור לעשות בה כל מלאכה, מצוות הדלקת הנר ועניינים שונים הנלמדים בעיקר מהפסוק מישעיהו נח, יג: אם תשיב משבת רגלך... וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר, פסוק שאף נאמר כחלק מהקידוש של שבת בבוקר. המשורר מתאר גם את שחרם של שומרי שבת ומתענגיה – הזכיה בנחלה בלי מצרים ובהצלה מחבלי משיח לעתיד לבוא, ובאופן מידי – חוויית השבת עצמה, שהיא מעין עולם הבא, לו זוכה האדם מדי שבוע.

מנוחה ושמחה

פיוט המושר בקהילות אשכנז השונות בליל שבת. בפיוט נותן המשורר שבח לשבת. השומר את השבת והזוכר אותה מעידים על כך שהעולם כולו נברא בששה ימים על ידי הקדוש ברוך הוא. כזכר לשביתתו בשבת הוא ציווה אף את עמו לשבות ביום אהוב זה, ואולם השבת אינה מצוינת רק בהימנעות מעשייה ומיצירה, אלא גם בעשיית מעשים חיוביים, כגון תוספות מיוחדות בתפילה ושונג בשבועה. הפיוט מסיים בהבטחות של רוב טובה למקיימי מצוות השבת.

צור משלו אכלנו

פיוט קדום שמחברו אינו ידוע לנו, הנפוץ בכל עדות ישראל, עדה עדה ולחניה. נוהגים לשיר אותו לפני ברכת המזון בסעודות השבת. הפיוט מהווה מעין הקדמה והזמנה לברכת המזון: שלושת בתיו הראשונים של הפיוט מכוונים כנגד שלוש הברכות הראשונות של ברכת המזון – הבית הראשון, הפותח ב”הזן את עולמו” – כנגד ברכת הזן; הבית השני, העוסק בברכה על ארץ חמדה – מקביל לברכה השניה – ”על הארץ ועל המזון”;

נחלת יעקב יירש בלי מצרים נחלה, וכבדוהו עשיר ורש ותזכו לגאולה, יום שבת אם תשמרו והייתם לי סגלה, ששת ימים תעבדו ובשביעי נגילה

להתענג בתענוגים ברבורים ושלי ודגים

חפצך אסורים וגם לחשוב חשבונות, הרהורים מתרים ולשדך הבנות ותנוק ללמדו ספר למנצח בנגינות, ולהגות באמרי ספר בכל פנות ומחנות .

להתענג בתענוגים ברבורים ושלי ודגים

הלוחך תהא בנחת עונג קרא לשבת, והשנה משבחת בדת נפש משיבת בכך נפשי לך ערגה ולנוח בחבת בשושנים סוגה בו ינוחו בן ובת .

להתענג בתענוגים ברבורים ושלי ודגים

מעין עולם הבא יום שבת מנוחה, כל המתענגים בה יזכו לרוב שמחה מחבלי משיח יצלו לרוחה, פדותנו תצמיח ונס יגון ואנחה להתענג בתענוגים.

מנוחה ושמחה (12)

מנוחה ושמחה אור ליהודים יום שבתון יום מחמדים שומריו וזוכריו המה מעידים כי לששה כל ברואים ועומדים שמי שמים ארץ וימים כל צבא מרום גבוהים ורמים תנין ואדם וחית ראמים כי ביה ה' צור עולמים הוא אשר דבר לעם סגלתו שמור לקדשו מבאו ועד צאתו שבת קדש יום חמדתו כי בו שבת אל מכל מלאכתו במצות שבת אל יחליצך קום קרא אליו יחיש לאמצך נשמת כל חי וגם נעריצך אכול בשמחה כי כבר רצך במשנה לחם וקדוש רבה ברוב מטעמים ורוח נדיבה יזכו לרב טוב המתענגים בה בביאת גואל לחיי העולם הבא

צור משלו אכלנו. (13)

צור משלו אכלנו. ברכו אמוני שבוענו והותרנו כדבר יי: הזן את עולמו. רוענו אבינו. אכלנו את לחמו. ויינו שתינו. על פן נודה לשמו. ונהללו בפינו. אמרנו וענינו. אין קדוש ביי. בשיר וקול תודה נברך לאלהינו. על ארץ חמדה (טובה) שהנחיל לאבותינו. מזון וצדה השביע לנפשנו. חסדו גבר עלינו. ואמת יי. רחם בחסדך. על עמך צורנו. על ציון משכן כבודך. זבול בית תפארתנו. בן דוד עבדך יבא ויגאלנו. רוח אפינו. משיח יי. יבנה המקדש. עיר ציון תמלא. ושם נשיר שיר חדש. וברננה נעלה. הרחמן הנקדש. יתברך ויתעלה. על כוס יין מלא. כברכת יי:

צמאה לך נפשי

שירו של ר' אברהם אבן עזרא, משורר, פילוסוף ופרשן מקרא, בן המאה ה-12, שנכתב כ"רשות" ל"ינשמת" של שמיני עצרת. בשונה מהשכלתנות וההיצמדות לפשט, המאפיינות אותו בדרך כלל בפירושו למקרא, מתגלה לעינינו בשיר זה צד אחר של ר' אברהם אבן עזרא - רגש של דבקות והשתוקקות, צימאון לאל חי. כך כותב ראב"ע (בפירושו לתהלים מב, ג) על הצימאון הזה: "המים ירוו האדם רגע ויחיה ותשוב נפשו אליו, ולא כן הלחם. על כן דימה היכספו לבית השם כהיכספו הצמא על המים ובעבור כי חיי בני אדם תלויים במים על כן לאל חי" - התלות של האדם במים לשם חיותו היא כתלותו באל.

שבת היום לה'

השיר מדבר על צורך השמחה בשבת, על ההתענגות על מאכלים ערבים ועל החובה לשמור את השבת; בשיר יש פרוט מהם הדברים עליהם צריך לשמור. השמירה תביא לידי כך שהקב"ה ישמור עלינו מכל צרה.

פזמון: 'שבת היום לה' - היום הוא יום השבת עליו ליווה הקב"ה

שמרו שבתותי

ר' שלמה איבן גבירול מגדולי המשוררים והפילוסופים העבריים בספרד, המחבר מתאר בשירו את יופייה של השבת היהודית, ואת התכנים המיוחדים שלה. בדבריו מדגיש המשורר את הביטחון בה' שצריך להיות לאדם, בהיותו סמוך ובטוח שהשבת תביא לו ברכה. אל לו לאדם, לשמשך, להסס מלקחת הלואה לצורך הוצאות השבת, שכן, מובטח לו שה' יברך את ביתו וישלם לו, על הכנת מעדנים, 'בגדי שש', ושאר צרכי שבת בשפע. המשורר אומר כי אם ישמרו ישראל את השבת כהלכתה, יזכו להיקרא 'עם סגולה', ובזכות שמירת השבת תבוא הגאולה.

צמאה נפשי (14)

צמאה נפשי לאלהים לאל חי לבי ובשרי ירננו לאל חי אל חי בראני ואמר חי אני כי לא יראני האדם וחי ברא כל בחכמה בעצה ובמזמה ונעלמה מעיני כל חי רם על כל כבודו כל פה יחווה הודו ברוך אשר בידו נפש כל חי הבדיל ניני תם חקים להורותם אשר יעשה אותם האדם וחי מי זה יצטדק נמשל באבק דק אמת כי לא יצדק לפניך כל חי בלב יצר חשוב בדמות חמת עכשוי ואיכבה ישוב הבשר החי נסוגים אם אבו מדרךם שבו טרם ישכבו בית מועד לכל חי על כל חסדיך תחדש עדיך פותח את ידך ומשביע לכל חי זכור אהבת קדומים והחיה נרדמים וקרוב הימים אשר בן ישי חי ראה לגברת אמת שפחה נואמת לא כי בנך המת ובני החי הלא חלקך מראש חלק דמו דרש ושפך אף על ראש השעיר החי אולי עת באה להשיב נשוא חטאה אל ביתך וראה אתו וחי אפרש לך כפי ואקוד על אפי בעת אפתח את פי בנשמת כל חי שבת היום לה' (15)

שבת היום לה' מאד צהלו ברנוני, וגם הרבו מעדני, אותו לשמור כמצות ה':
מעבור דרך וגבולים, מעשות היום פעלים לאכול ולשתות בהלולים זה היום עשה ה':
ואם תשמרנו י-ה ינצרך כבבת, אתה ובנך וגם הבת, וקראת עונג לשבת אז תתענג על ה':
אכול משמנים ומעדנים, ומטעמים הרבה מינים, אגוזי פך ורמונים, ואכלת ושבעת וברכת את ה':
לערוך בשלחן לחם חמודות, לעשות היום שלש סעודות, את השם הנכבד לברך ולהודות, שקדו ושמרו ועשו בני: שבת היום לה'...

שמרו שבתותי, (16)

שמרו שבתותי, למען תינקו ושבעתם מזיו ברכותי, אל המנוחה כי באתם, ולוו עלי בני ועדנו מעדני, שבת היום לה לעמל קראו דרור, ונתתני את ברכתי, אשה אל אחותה לצרור, לגלות על יום שמחתי, בגדי שש עם שני, והתבוננו מזקני: שבת מהרו את המנה, לעשות את דבר אסתר, וחשבו עם הקונה, לשלם אכול והותר, בטחו אמוני ושתו יין משמני: שבת הנה יום גאולה, יום שבת אם תשמרו, והייתם לי סגלה, לינו ואחר תעברו, ואז תחיו לפני, ותמלאו צפוני: שבת היום, ולוו עלי חזק קריתי, אל אלקים עליון, והשב את נותי, בשמחה ובהגיון, ישוררו שם רנני, לוי וכהני, ואז תתענג על ה': שבת היום, ולוו עלי

שֵׁעַר רְבִיעִי - פְּיוּטִים

31 עמוד.....	17	אגדלך	שיר מספר
31 עמוד.....	18	אוחיל יום	שיר מספר
31 עמוד.....	19	אליך אקרא.....	שיר מספר
32 עמוד.....	20	אל גליל	שיר מספר
32 עמוד.....	21	אל מאודנעלה	שיר מספר
32 עמוד.....	22	אם חכם לבך.....	שיר מספר
32 עמוד.....	23	אנא בחסדך	שיר מספר
33 עמוד.....	24	אפתח פי	שיר מספר
33 עמוד.....	25	אשיר לאל	שיר מספר
33 עמוד.....	26	אשורר שירה	שיר מספר
33 עמוד.....	27	בתי צאי	שיר מספר
34 עמוד.....	28	חביבי	שיר מספר
34 עמוד.....	29	חיש אלופי	שיר מספר
34 עמוד.....	30	ידידי השכחת.....	שיר מספר
34 עמוד.....	31	יוצר מידו	שיר מספר
35 עמוד.....	32	יומא טבא	שיר מספר
35 עמוד.....	33	יעלה	שיר מספר
35 עמוד.....	34	ישמח חתני	שיר מספר
36 עמוד.....	35	כוכב צדק	שיר מספר
36 עמוד.....	36	לדוד שיר	שיר מספר
36 עמוד.....	37	מבורך שבת	שיר מספר
37 עמוד.....	38	מקהלות עם	שיר מספר
37 עמוד.....	39	נגילה הללויה	שיר מספר
37 עמוד.....	40	עזרני אל	שיר מספר
38 עמוד.....	41	עת דודים	שיר מספר
38 עמוד.....	42	רפא צירי	שיר מספר
38 עמוד.....	43	שבחי ירושלים ...	שיר מספר
38 עמוד.....	44	שלום לך דודי	שיר מספר
39 עמוד.....	45	שמחתי באומרים ..	שיר מספר
39 עמוד.....	46	שמח בני	שיר מספר
39 עמוד.....	47	שחי לאל	שיר מספר
39 עמוד.....	48	תשבי צרי	שיר מספר
40 עמוד.....	49	אודה לאל	שיר מספר
41 עמוד.....	50	אעופה אשכונה ..	שיר מספר

פיוטים לפי א-ב

אגדלך (17)

אגדלך אלהי כל נשמה ואודך ברב פחד ואימה
 בעמדי תוף קהלך צור לרומם לך אכרע ואכף ראש וקומה
 רקיעי רום הלא נטה במבטא והארץ יסדה על בלימה
 היוכל איש חקור את סוד יצרו ומי הוא זה בכל קדמה וימה
 מרומם הוא עלי כל פה ולשון אשר הפליא ועשה כל בחכמה
 ויתגדל בגוי קדוש ועליון ויתקדש שמייה רבא בעלמא

אגדלך
 בפיוט זה עומד המשורר, ר' אברהם אבן עזרא, חרד וירא מול האל והפער הנצחי בין האדם לבוראו. רגשות שונים צפים ועולים כאן - הודאה, פחד, אימה, פליאה והשתוממות - פיוט זה הוא אחד הפיוטים הנפוצים והמוכרים ביותר בקרב קהילות ישראל, קהילה קהילה ולחנה היא ולעתים אף יותר מלחן אחד.

אוחיל יום
 פיוט זה חובר ע"י ר' אליהו חזן, שד"ר שהגיע מארץ ישראל למרוקו ובה הכיר את שירו של ר' דוד חסין - אוחיל יום יום אשתאה - שיר המדבר בשבחה של העיר טבריה ושל מחדש הישוב היהודי בה. שירו זה של חסין מצא חן בעיני חזן והוא חיבר שיר חיקוי לשירו של חסין, הפותח כמעט באותן מלים ממש ובנוי באותה מתכונת, אלא ששירו של חזן מדבר בשבחה של העיר ירושלים. לשם השוואה, שירו של חסין נפתח כך:
 אוחיל יום יום אשתאה תמיד
 עיני צופיה אעברה נא ואראה
 אדמות קדש טבריה נעמה
 ושיבתה גם טובה ראיתה
 השיר נכנס לשירת הבקשות של יהודי מרוקו והוא מושר בשבת פרשת בוא, אולם כיוון שירושלים היא מרכזית בפיוט יש לשיר מקום של כבוד גם ביום ירושלים, בשמחות ובאירועים.

פירושו של רבי חיים שושנה זצ"ל
מתוך ספרו אעירה שחר לפיוט אגדלך
כנפי שחר
 הנושא: תהילה, רשות ל"יקדיש".
אקוד...-אקוד ראש ואכוף קומה. **במבטא**-בדבור לבד. **על בלימה**-ללא תשתית ויסוד. **היוכל**...-להגיע ולהשיג עומק סוד א-ל אשר יצר אותו?
מעשה חרש
אגדלך אלוהי כל נשמה-נותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה(ישעי' מבי, ה'). **רקיעי רום**...-בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם(תה' לג, ו'). **והארץ**...-תולה ארץ על בלימה(איוב כו, ז'). **ויתגדל**...**ויתקדש**...-לה"כ(יחז' לח, כג'). **והתגדלתי** והתקדשתי ונועדתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה'.

אוחיל יום יום אשתאה (18)

אוחיל יום יום אשתאה
 אעברה נא ואראה
 נעמה ישיבתה
 ים בנרת חומתה
 ישרים בלבותם
 בתוכה קבורתם
 דרך ההר יתבונן
 בן זבאי שם יתלונן
 וחמשה תלמידים
 מזהב נחמדים
 דמה אחד לבור סיד
 ולחברו קרא חסיד
 בס חכם בעז גבר
 תמיד עיני צופיה
 אדמת קדש טבריה
 גם טובה ראיתה
 שמה העיר בנויה
 נחו על משכבותם
 כלם בני עליה
 קבר רבן יוחנן
 יחיד בדורו היה
 צדיקים וחסידים
 מונה שבחן היה
 טפה אחת לא יפסיד
 וחד דחיל חוביא
 כמעין המתגבר

אשרי ילדה על משבר את בנו של חנניה, ראש ההר שם מצבה קבר רבי עקיבא, עמו עשרים וארבעה אלף תלמידים.

אליך אקרא יה אל נורא (19)

אליך אקרא יה אל נורא. תפקד גפן שהעמים זרוה אל נורא
 שועתה תקבל אל שוכן מרומים. ותחדש שחרותה לעד ולעולמים
 הלעולם תזנח עמך נאנח. צועק מבור לא מצא עזרה
 אל נורא אליך אקרא יה אל נורא
 לחם את האויב פי ידו גברה. אבל את פריה ועוד ידו לא קצרה
 שלח בו חמה זעם ונקמה. יאמרו העמים שמך נקרא אל נורא
 אל נורא אליך אקרא יה אל נורא
 מרום זכר נא ברית איש חלוס חלם. הרבה את זרעו ותן לו שלום
 עולם נא רצה גזעו וכן את זרעו. עד מתי יהיה שה פזורה
 אל נורא אליך אקרא יה אל נורא
 הידר יהיה יום בו מקדשך יתפונן. ירנו כלם פי שבן בו הענן

אליך אקרא יה
 שיר במסורת הצפון-אפריקאית, המושר בכל עת. השיר פופולרי מאד, כנראה בשל לחנו הכובש והקליט, והוא מושר בהתכנסויות של שמחה ובכל עת, בפי קהילות רבות ושונוות.
 פיוט לשמחת החתונה, המושר בשבת חתן כאשר החתן עולה לתורה. מלות השיר נכתבו ע"י ר' משה אשקר הכהן ללחן טורקי. השיר נכנס לפרוטואר השירים החלבי, אבל התחבב מאד על כל קהילות ישראל והוא מושר בכל עת שמחה בפי רבים.

וְשִׁיר וּמְזֻמֹּר לְפָנָיו נְגֻמֹּר. כִּי יִדָּךְ עַל הָעוֹלָם גָּבְרָה אֵל נֹרָא
אֵל גָּלִיל, אֵל גָּלִיל אֵל גָּלִיל, אֲשֶׁר־יִדְּ אֶרֶץ הַגָּלִיל (20)

פיוטים לשבת

כִּמָּה נִפְשֵׁי לָךְ הַגָּלִיל, הֵן גְּדוּלֵיֶיךָ צְדִיקִים, הֵן קְדוּשֵׁיֶיךָ תְּמִימִים,
מִגֵּן צִיְנָה הֵם עַל אַחִים, חַיִּים הֵם בְּתוֹכֵנוּ, מְרוּוִים הֵם אֶת צִימְאוֹנֵנוּ:
עָרַךְ שְׁלַחַן לְעַמִּי, יוֹסֵף הוּא נֹזֵר תַּפְאֲרָתִי, חִידֵשׁ הַכִּין הַצִּפְתִּי,
בְּזֻכוֹתוֹ עֹמֵד עוֹלָם, מְרוֹמָם הוּא מִכָּל־סֵם, נִסִּים עָשָׂה לִי בְּזֻכוֹת אֱהוֹב:
שָׂמַח לְעַם בְּשִׁירָיו, לָכֵה דוֹדֵי לִירְאִיו, תִּיקֵן שְׁלֹמֹה בְּעַמּוּיוֹ: בְּזֻכוֹתוֹ...
עָלָה אֶרֶץ וּגְדוּרָיו, מִשָּׁה דֶרֶשׁן וְעֵנָיו, אֲשֶׁר־י הַדּוֹר חָזָה פָּנָיו: בְּזֻכוֹתוֹ...

אל מאד נעלה (21)

אֵל מְאֹד נִעְלָה אֶקְדֵם פָּנָיו בְּשִׁירָה וּתְהִלָּה אָבֵא לְמַעְנָיו. כִּימֵי מִשָּׁה
וְאַהֲרֹן יוֹבִילֵנִי לְמִשְׁבְּנוֹתָיו.
לוֹ שׁוֹעֲתֵי תֵעַל וַיִּשְׁמַע קוֹלִי וַיִּסְלַח לִי מֵעַל וַיַּעֲזוֹר לִי. יֵאָזֵן לְאִמְרֵי פִי
וְאֵל יִפֵּן לְמַעְלָלִי.
יְהִי הָרֵם לְחַתָּן וּכְלָתוֹ בְּזֻכוֹת אָב הָאֵיתָן, וְצַדִּיקָתוֹ. וְתִמְלֹךְ הַמַּלְכָּה רַחֵל
בְּשְׁלֹמֹה בְּמַלְכוּתוֹ.

אם חכם לבך בני (22)

אִם חָכֵם לְבָבְךָ בְּנֵי יִשְׁמַח לְבִי אִזְ גַּם אֲנִי קַח אִמְרֵי אֵתְךָ בְּנֵי שְׁמֹר וְאָמַר
הֲנִנִי: בְּרֻכּוֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ בְּרֻכּוֹת אֲבֹרָהֶם וַיִּצְחַק עֵנוּ כָּל־סֵם וְאָמְרוּ יִקְרָא
זֶרַע בְּיִצְחָק: רֵאָה בָּנִים לְבָנֶיךָ יְהִיו סְבִיב שְׁלַחֲנֶךָ יִשְׁלַח מִלְּאֲדָה לְפָנֶיךָ
נֶצֶב עַל יַד יְמִינֶךָ: הַחֲכָמָה וְגַם הַמַּדְעָה נְתוּנִים לָךְ בְּדַרְדְּעָה אֶת אֱלֹהֵי
אָבִיךָ דַּע כִּבְנֵי־הוּוּ בֶן יְהוּדָע: מִמֶּנִּי פָּרִיךָ נִמְצָא כִּי מוֹצְאֵי חַיִּים מְצָא
בְּפֹרְחַת עֲלֵתָה נֶצֶה רַב תְּבוּנָה גְּדוֹל עֲצָה: חִזְקוּ אִמְצוּ חַתָּן כָּל־הַ פְּרוּ
וְרַבּוּ לְעַד סֵלָה וְלִי תְהִיו עִם סֵגְלָה עַד בִּיאַת הַגּוֹאֵל סֵלָה

אנא בחסדך (23)

אָנָּה בְּחַסְדֶּךָ תְּרוֹמְמֵנִי דִי נִפְשֵׁי סְבָלָה חֲרַפְתָּ שְׁכֵנֵי.
אִם נָא מְצָאֵתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הֲרֵאֵנִי בְּבִנְיָן בֵּיתְךָ כּוֹהֲנֵי יִקְרִיבוּ עוֹלוֹתֶיךָ
יִשְׂרָאֵל יִשְׁתַּחֲוֶה לְפָנֶיךָ
שׁוֹפְטֵי יִשְׁבוּ בְּשַׁעְרֵים וּבַחֲוָרֵי יְהִיו לְנוֹטְרִים. לְוִיִּים יִשִּׁירוּ לָךְ שִׁירִים אֲזוּ
תְּתַרְוִם בְּפִי יִשְׂרָיִם
רְעֵדָה תֵּאֱחָזֵם יוֹשְׁבֵי אֵיִים כִּי מִלֶּךְ מִלֶּךְ בִּירוּשָׁלַיִם. מַעֲדֵנִי אֲשֶׁר יִתְּנוּ
כָּפְלִים עַל הָרֵי יְהוּדָה וְהַרְרֵי אֶפְרַיִם
אָנָּה בְּחַסְדֶּךָ...

אל מאד נעלה
פיוט לשמחת החתונה, המושר בשבת חתן כאשר החתן עולה לתורה. מלות השיר נכתבו ע"י ר' משה אשקר הכהן ללחן טורקי. השיר נכנס לרפרטואר השירים החלבי, אבל התחבב מאד על כל קהילות ישראל והוא מושר בכל עת שמחה בפירובים.

אם חכם לבך
פיוט במסורת יהודי חאלב, שמחברו הוא ר' אברהם ענתבי, ששירים נוספים שלו מצויים בספר השירה של יהודי חאלב. השיר מושר בשמחת החתונה והמשורר פונה בו אל החתן ומברך אותו בשפע ברכות - שהמרכזית בהן היא החכמה - חכמת השכל והלב, החכמה להמשיך ללכת בדרכי האב, החכמה להיות נכון לדבר ד', החכמה לדעת את האל - ומתוך כך יתברכו החתן והכלה ויזכו לחיים של צמיחה ופריחה, לצאצאים שימשיכו ללכת בדרכי אבותם ולשמירה והגנה מכל רע.

אנא בחסדך
אחד הפיוטים הפופולריים יותר במסורת ספרד ירושלים, הפייטן מתכתב עם מילים מתוך ברכת קדושת היום הנאמרת בתפילת מוסף לשלושה רגלים, תפילה המתארת את חכמיהה לגאולה ולהשבת העבודה בבית המקדש לפרטיה: "בנה ביתך כבתחלה וכונן מקדשך על מכוננו. והראנו בבנינו ושמחנו בתקונו והשב כהנים לעבודתם ולוים לשירם ולזמרים".

אפתח פי

פיוט במסורת יהודי מרוקו המספר בשבחו של התנא ר' מאיר בעל הנס והמושר ביום ההילולה שלו, י"ד באייר (פסח שני) ליד קברו בטבריה. ר' מאיר היה תלמידו של ר' עקיבא והיה ידוע במעשי הנסים שעשה. במסכת ע"ז (יח ע"ב) מסופר שכשהלך להציל את אחות אשתו מהשבי הבטיח לשומר שאם יתפסוהו יאמר (השומר) - "אלהא דמאיר ענני" - ויינצל - וכך אכן קרה. הפייטן, שמשורר בשירו את נפלאותיו וגדולתו של ר' מאיר חותם את שירו באמירה-קריאה זו של "אלהא דמאיר ענינא", שהפכה במהלך השנים להיות תפילה קבועה ושגורה בפיות עם ישראל כסגולה להוושע ולהיפקד.

אשיר לאל

אחד מפייוטי השבת המרכזיים במסורת יהודי בבל. מחבר השיר, ר' משה הלוי, בשיר בולטת השמחה בשבת ומרכזיותה כאות ברית וזיכרון בין עם ישראל לקב"ה. המשורר, הבוחר לפתוח את שירו בשירה - אשיר לאל - חותם את שירו בשירת הלויים לעתיד לבא, כאשר יעמוד בית המקדש על מכונו והלויים יחזרו לשורר בבית המקדש

אשור שירה

פיוט ממסורת יהודי מרוקו, שנפוץ ומוכר ברוב המסורות. הפיוט הוא שיר שבח והלל לתורה, ונוהגים לשיר אותו בחגים הקשורים לתורה, כמו שבועות - חג מתן תורה, ושמחת תורה - יום בו מסיימים את הקריאה השנתית של כל פרשיות התורה.

אִפְתַּח פִּי בְרִנָּה בְּשִׁיר וּנְגִינָה לְכָבוֹד זֶה הַתְּנָא הוּא רַבִּי מֵאִיר (24)
 נִכְבַּד מִכָּל נִבְרָא רֵאשׁ וְעֵטְרָה פּוֹקֵד כָּל עֵקֶרָה הוּא רַבִּי מֵאִיר
 יַחַד עִם כָּל חִבּוּרָתוֹ לֹא יֵרְדוּ דַעְתּוֹ מִרַב חֲכָמָתוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר
 מִפְּאָר בְּחֻמָּה כְּעַמְקֵי יָמָה כָּל מִשְׁנֵה סְתוּמָה שֶׁל רַבִּי מֵאִיר
 אִם הִנֵּפֶשׁ מָרָה זַעַם וְעֵבְרָה יְדוּר בַּעַת צָרָה לְרַבִּי מֵאִיר
 יַעַן עַל כָּל פְּנִים לָנוּ דִין בְּנִים. הַסְפִּימוּ נְבוּנִים לְרַבִּי מֵאִיר
 רַבִּי חֵיֵא אֹתִי וְהַעֲדִיף אֹתִי מִשּׁוֹם דַּחֲזִיתִיה לְרַבִּי מֵאִיר
 חֲזָקוּ וְזַמְרוּ שִׁירִים תִּאמְרוּ וְגַם הִזְהָרוּ בְּכָבוֹד רַבִּי מֵאִיר
 זְכְרוּ גִזְרָתוֹ כִּי תִקְנֶתוּ כָּתוּב בַּתּוֹרָתוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר
 קִבֵּץ פְּזוּרָנוּ לְעִיר קִדְשָׁנוּ מִהָרָה עֲנֵנוּ אֱלֹהָא דְרַבִּי מֵאִיר

אשיר לאל אשר שבת (25)

אֲשִׁיר לְאֵל אֲשֶׁר שָׁבַת מִמְּלֵאכְתּוֹ בְּיוֹם שַׁבָּת נִתְּנוּ לָעַם כְּבָבַת עֵין
 תְּמִיד יִנְצְרָנָהוּ שְׁמֵרוּ יִשְׂרָאֵל שַׁבָּת כִּי אוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם הוּא
 מְכַבֵּד הוּא מְכָל יָמִים כִּי בּו שַׁבָּת צוּר עוֹלָמִים יְנוּחַ בּו לֵב עֲגוּמִים שִׁמַּח
 יִשְׁמַחְנָהוּ שְׁמֵרוּ יִשְׂרָאֵל שַׁבָּת כִּי אוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם הוּא
 שַׁבָּת קִדְשׁ יוֹם מְנוּחָה בּו נְסוּ וְגוֹן וְאַנְחָה עִם אֵל בְּהַשְׁקֵט וּבְבִטְחָה שַׁבָּת
 עֲנֵג יִקְרָאוּהוּ שְׁמֵרוּ יִשְׂרָאֵל שַׁבָּת כִּי אוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם
 הָאֵל אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ שַׁבָּת קִדְשׁוֹ הִנְחִילָנוּ מִן הָעַמִּים הַבְּדִילָנוּ לְהִיּוֹת לָנוּ
 לְאֱלֹהִים הוּא שְׁמֵרוּ יִשְׂרָאֵל שַׁבָּת כִּי אוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם
 הַלְוִים רָנָה יִפְצְחוּ לְכָבוֹד שַׁבָּת כִּי בּו נָחוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בּו יִשְׁמַחוּ
 שִׁמַּחַת עוֹלָם עַל רֵאשִׁים הוּא שְׁמֵרוּ יִשְׂרָאֵל שַׁבָּת ...
 חֲזֵק יִשְׁלַח מְשִׁיחָנוּ וְיָשִׁיב אֶת שְׁבִיתָנוּ וְאֵז נִשְׁבּוֹת שַׁבְּתָנוּ עוֹלָם שְׁכָלוּ
 שַׁבָּת הוּא שְׁמֵרוּ יִשְׂרָאֵל שַׁבָּת כִּי אוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם הוּא

אשורר שירה לכבוד התורה (26)

אֲשׁוּרֵר שִׁירָה לְכָבוֹד הַתּוֹרָה מִפּוֹ יִקְרָה זָכָה וּבָרָה
 נִתְּנָה לָנוּ עַל יַד רוֹעֵנוּ מִשֶּׁה רָבְנוּ בְּחִיר הָאֵמָה
 נֶאֱמַן שְׁמוּ בָּחַר בְּעַמּוֹ לְהִיּוֹת לוֹ לְשִׁמוּ אֵמָה נִבְחָרָה
 אֲשֶׁרִי הַגָּבֵר עַל יִצְרוֹ גוֹבֵר מִיִּשְׂרָאֵל דוֹבֵר בּוֹחֵר בַּתּוֹרָה
 רַבָּה נְעִימָה תּוֹרָה תְּמִימָה פְּתִי מַחְבִּימָה עֵין מֵאִירָה

בתי צאי מבית פלא זמן קריב עם קדשך יעלה (27)

אֵל מְמָרוֹם חָמַל עָלֶיךָ שֵׁם קָדֵשׁ וְסוּף לְצִרוּתֶיךָ. רַחֵם חָמַל אֵל עוֹשֵׂיךָ
 וְהָשִׁיב לְךָ אֶת שְׁבוּתֶיךָ חֲבָקִי אִם נֶאֱמַנָה אֶת כָּל בְּנֵיךָ מְדַלְּגִים מִכָּל
 פְּנֵה שְׁבִים אֶלֶיךָ: בְּתֵי צְאֵי מִבַּיִת פְּלֵא

בתי צאי

אשר מזרחי, הפייטן . המשורר פונה לכנסת ישראל בביטוי של קרבה – בתי, וקורא לה: צאי מבית כלא! צאי לך מותך הגלות, אם מתוך הגלות הפיזית הממשית שהיא נתונה בו ואם מתוך הגלות המנטלית רוחנית. המשורר בעצם רואה את מה שאותה בת לא רואה - הוא רואה את הגאולה קורמת עור וגידים אל מול עיניו ומצייר אותה בצורה מוחשית ממש כמתרחשת בפועל: חֲבִיבִי אִם נֶאֱמָנָה אֶת כָּל בְּנֵיךָ, מִדְּלָגִים מִכָּל פְּנֵי שָׁבִים אֶלְיָךְ -

ידידי השכחת

שיר זה של ר' יהודה הלוי, שנכתב לפני יותר מ-850 שנה, הוא אחד השירים המרכזיים במסורת יהודי בבל ומרוקו. השיר נכתב כ"רשות לנשמת" לשביעי של פסח, היום בו נבקע ים סוף ועם ישראל שורר את שירת הים, שירת הגאולה הראשונה, אולם מהיותו שיר כיסופים לגאולה הוא מושר לא רק בפסח אלא בכל עת.

חביבי

זהו פיוט נוסף מבית היוצר של צמד היוצרים אשר מזרחי (מילים) ורחמים עמאר (לחן). כמו פיוטים אחרים שלהם (אנא בחסדך, נגילה הללויה), גם פיוט זה זכה לפופולריות רבה והוא מושר בכל עת בפי רבים מעדות המזרח. הפיוט מושר ברגלים בשל האזכור של מצוות העלייה לרגל, החותם את השיר: וְאִזְ יִרְאֶה כָּל זְכוּרְךָ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה.

חביבי יה חביבי (28)

חֲבִיבִי יְהִי חֲבִיבִי הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַרְחֵמְנוּ יִשְׁלַח מְשִׁיחוֹ הַנְּאֻמָּן
אֵב הַרְחֵמְנוּ שְׁמַע קוֹלֵנוּ שְׁלַח בֶּן דָּוִד וַיְגַאֲלֵנוּ
נָשׁוּב לְצִיּוֹן עִיר קִדְשֵׁנוּ וְנִשְׁלַט בָּהּ בְּיַד רָמָה
שְׁמָה נִתְאַסַּף בְּעִיר הַבִּירָה וּמִחֲדָשׁ יִשְׁמַע קוֹל שִׁירָה
וְאִזְ נִדְּלִיק אֶת הַמְּנוֹרָה בְּבֵית שׁוֹכֵן מְעוֹנָה
רְאֵה בְּעֵנֵי יִשְׂרָאֵל עֲמֻף וְהַשִּׁיבִם נָא לַגְּבוּלְךָ
וְאִזְ יִרְאֶה כָּל זְכוּרְךָ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה

חיש חיש אלופי (29)

חִישׁ חִישׁ אֱלוֹפֵי יִשְׁעֶךָ אֵל יְהִי, דֶּר מְרוֹם וְהַפְּלֵה.
חֲסִדֶיךָ אֵל יְהִי, אֱלֹהֵי אֵל יְהִי. חֲסִדֶיךָ אֵל יְהִי:
הָרַם לְעֵד נְסִי, מִלֵּא רַחֲמִים. בְּךָ שִׁמְתִי מַחְסִי, שׁוֹכֵן מְרוֹמִים.
הַפְּלֵא שׁוֹכֵן מַעְלָה, יִשְׁעֶךָ אֵל יְהִי. וְשְׁלַח לְעַם סְגוּלָה, חֲסִדֶיךָ ..
שׁוֹכֵן שְׁמֵי שָׁחַק, נוֹרָא עֲלִילוֹת. מִמֶּנִּי אֵל תִּרְחַק, עוֹשֶׂה גְדוּלוֹת. קָרַב
לְעַם נִבְדָּל, יִשְׁעֶךָ אֵל יְהִי. וְלַעוֹלָם לֹא יַחְדַּל, חֲסִדֶיךָ אֵל יְהִי:
מֶלֶךְ עַל כָּל עַלְיוֹן, צוּר עוֹטָה אוֹרָה. עֲמַד לְיָמִין אַבְיּוֹן, אֶלְיָךְ אֶקְרָא.
עֵינָיו כְּדֹל שׁוֹאֵל, יִשְׁעֶךָ אֵל יְהִי. וּמִקוּוֶה יוֹם וָלַיִל, חֲסִדֶיךָ אֵל יְהִי:

ידידי השכחת (30)

יְדִידֵי הַשְּׁכַחַת חֲנוּתְךָ בֵּינֵי שְׂדֵי וְלִמָּה מִכְרַתְנִי צְמִיתוֹת לְמַעֲבִידֵי
הָלֵא אִזְ בְּאַרְצְךָ לֹא זְרוּעָה רִדְפָתִיךָ וְשַׁעִיר וְהַר פְּאָרְךָ וְסִינֵי וְסִין עַדֵי
וְהִיוּ לְךָ דוֹדֵי וְהָיָה רְצוֹנְךָ בִּי וְאִיךָ תַחְלֹק עֵתָה כְּבוֹדֵי לְבַלְעֵדֵי
דְּחוּיָה אֱלֹהֵי שַׁעִיר הַדּוֹפָה עַדֵי קִדְר בְּחוּנָה כְּבוֹר יוֹן מְעַנָּה בְּעַל מְדֵי
הַיֵּשׁ בְּלִתְךָ גּוֹאֵל וּבְלִתִּי אֶסִיר תַקוּהָ תִנָּה עֲזָךְ לִי כִּי לֶךָ אֶתְנָה דְדֵי

יוצר מידו עשר וריש (31)

יוֹצֵר מִיָּדוֹ עֶשֶׂר וְרִישׁ, אֲשִׁיר לְכְבוֹדוֹ שִׁי"ן יו"ד רִישׁ (שִׁיר)
צוּר מְעוֹז דְּלִים בְּאֶמֶת שָׁמוֹ, רוֹכֵב גְּלָגָלִים וּמִי יִקְדִימוּ
מִלְאָכִים קָלִים רְצִים לְנֶאֱוָמוֹ, וְכָל זוֹלָתוֹ שִׁי"ן קו"ף רִישׁ (שִׁקֵּר)
כִּי אֵינְךָ צוּר בְּלִתּוֹ אֶל"ף חִי"ת רִישׁ (=אֶחָד)
חֲסִין בְּשֵׁם הוּא וְאֶהְלֵלוּ, כִּי אֵינְךָ כְּמוֹהוּ וְאֵינְךָ כְּמַפְעֵלוֹ

**פירושו של רבי חיים שושנה זצ"ל
מתוך ספרו אעירה שחר
פיוט יוצר מידו**

כנפי שחר

הנושא: תהילי, רשות ל"יוצר אור".
יוצר... ה' מוריש ומעשיר (שמואל-א' ב', ז). ש' - י' - ר' - שיר. רצים לנאומו - למאמרו, לעשות שליחותו. ש' - ק' - ר' - שקר. כי אין... מבלעדי ה' אין צור אחר. א' - ח' - ר' - אחר. חסין... הנה לא ישיגוהו יתבי מושגי הגוף ולא תואר מתארי הגוף, ובאמרנו חסין, עזוז וגיבור, אינו אלא בשם בלבד כפי השגתנו אנו. (ארה רש"י-שמות טו', ז'). בשעלו מדד... (ע"פ ישעיו מ', יב') בכף ידו. צ' - ו' - ר' - תור, כינוי להשי"ת. ושאון גליהם-גאות גלי הים. ש' - ב' - ר' - שבר, ניפץ. העלה שבי-השב את השביה. שם ירעה טלה... (ע"פ ישעיה סה', כה').
מ' - ה' - ר' - מהר. ובאורך... (תהילים לו', י'). א' - ו' - ר' - אור.

יוצר מידו

פיוט מפיזיקי הבקשות במסורת יהודי תוניס. השיר נכתב כ"רשות" ל"יוצר אור" ומשבח את נפלאות הבריאה והבורא, יוצר הכל. בסדר שירת הבקשות של יהודי מרוקו מושר הפיוט בשבת לך לך. השיר מוכר ואהוב במסורת צפון אפריקה בכללותה.

יעלה יעלה

פיוט זה, שנכתב ע"י ר' ישראל נגי'ארה, המשורר הגדול בן המאה ה-16, הוא שיר אהבה בין הדוד והרעיה, המכונה בשיר זה יעלה. השיר זכה ללחנים שונים והוא מושר ע"י כל קהילות המזרח השונות. הלחן הנפוץ ביותר הוא לחנו של עזרא אהרן, שחובר במאה האחרונה. אצל יהודי מרוקו למשל, מצוי השיר בשירת הבקשות של שבת בא, אבל מושר גם בהזדמנויות אחרות. השיר מושר במיוחד באירועים של הולדת בת או שמחת בת מצוה, אך גם בעתות שמחה שונות, בשל מלותיו המרגשות ולחנו הכובש.

ישמח חתני

פיוט קצר זה מוכר ומושר בכל המסורות המזרחיות בשמחת החתונה. בקהילות רבות מושר השיר בעת שהחתן עולה לקרוא בתורה בשבת חתן. בפיוט קצר זה מבקשים הסובבים מה' לעטוף את החתן בברכות שיגנו עליו ויצליחו את דרכו המזדמנת ויצליחו את דרכו המזדמנת לו. חלק מן הברכות שאובות מפסוקים שבמקורם הם לשונות נחמה וברכה שניתנו לעם ישראל, וכאן ממקדים אותם קרואי השמחה אל ראש החתן, ששמחתו, כאמור בפזמון החוזר, מתחוללת בתוך קהל אמוני ישראל.

ימים ראוהו כי בשעלו, מדד מימיהם צד"י ו"ו רי"ש (צור)
 ושאוץ גליהם שי"ן בי"ת רי"ש (שבר)
 קום עושה פלא העלה שבי, מבית הפלא אל עיר הצבי שם ירעה טלה
 עם זאב לביא, עז ידך הראה מי"ם ה"א רי"ש (מהר)
 ובאורך נראה אל"ף ו"ו רי"ש (אור)

יומא טבא דרבנן (32)

יומא טבא דרבנן מצות תפלין בתקנן. כי הן י"ג זכה למנן בצל שדי
 ותלונן. שמחה לאיש בתפלין בקדש אותו מעלין. בזכותו ישראל
 נגאלין וישבו בנה שאנן. עליון אל נורא ואיום לישע יה דרוש פדיוס.
 לישועתך מצפים יום יום במהרה חיש תפרקנן. יה לך תבא שועתי
 ושירתי ותהלתני. ותשלח הגואל לקראתי מזיו אורך תנהיר לן. חזק
 הללוהו בקדשו והדור נאה בלבשו. וגם תפלין בראשו האל מלך צור
 נאמן

יעלה יעלה בואי לגני הנץ רמוץ גם פרחת גפני (33)

יבוא דודי יחיש צעדיו ויאכל את פרי מגדיו
 אם ידידי ארכו נדודיו איך יחידה אשב על בני
 שובי אלי, את פת אהובה שובי את, ואני אשובה.
 הנה עמי זאת אות בתובה כי בתוכך אתן משפני
 רעי, דודי, נפשי פדית ולך רעיה אותי קנית
 עתה לי בין עמים זרית ואיך תאמר, דוד, אהבתני
 אימתי, לטוב זריתך ולתהלה ולשם שריתך
 כי אהבת עולם אהבתך שמחי, כי ישועתך אני
 לו יהי כדברך, ידידי עתה מהר אסוף נדודי
 ולתוף ציון נחה גדודי ושם אקריב לך את קרבני
 חזקי, רעיה, חפך ביין הטוב כי ציץ ישעך רענן רט
 ולצריך אכרות ואחטב וחישי אשלח לך את סגני

ישמח חתני בקהל אמוני ישא ברכה מאת יי (34)

שדי ימלא תאות לבו מגן וצנה יהיה סביבו
 ויאר אותו ויישר נתיבו לגמור ולשמור דרכי יי
 לראשו יצוה ברכות עצומות ויסע בכל עת פנהר
 שלומות
 בא יבא ברנה נושא אלומות יזכה ויראה ישועת יי

פירושו של רבי חיים שושנה
 זצ"ל מתוך ספרו אעירה שחר
 כנפי שחר
 הנושא: דו שיח שופע חיבה
 וערגה בין הקב"ה וכ"י מיועד
 לברכת "גאל", מה שקוראים
 "גאולה".
 יעלה-צביה. בואי לגני-
 למשכני, כלומר, מוכן אני
 לגאלך אם הנץ רימון-כנוי
 לאנשי מעשה ותינוקות
 העוסקים בתורה, וגם אם
 פרחת גפני-כנוי לבתי כנסיות
 ובתי מדרשות. הנץ רימון... כל
 עץ עושה פרי מוציא פרח
 תחילה, ואחריו נץ והוא
 תחילת הפרי(ראה במדי
 יז, כג). יבוא דודי...-משיבה
 כ"י. גאל אותי תחילה ותמצא
 בי כל מידה טובה. צעדי-
 פסיעותיו. פרי מגדיו-פירות
 טובים וטעימים, כינוי למעשים
 טובים. אם... אבל אם ריחוקו
 ממני מתמשך והולך איך
 אהיה מיושבת בדעת לעשות
 רצוני כרצוני? יחידה-ללא בן
 זוג. כני- מושבי, כאן. ישוב
 דעתי. שובי אלי...-הקב"ה
 עומד על שלו, תתחילי את
 לשוב ורק אז אשובה אני
 אליך, ובכל מקרה לא אחליף
 אותך בשום אומה
 אחרת. רעי...-אמנם פדיתני
 ממצרים ואהבת אב לבת
 אהבתני, אבל עתה פיזרת
 אותי בגויים, והיכן אותה
 אהבה? איומתי...-הפיצותך
 בעמים רק לטובתך, כי אם
 היית כולך במקום אחד היו
 יכולים לכולתך לגמרי, אבל
 עתה תהיה לך אחרית טוב
 ותהווה איומה. בעלת ההוד

כוכב צדק

פיוט זה סובב סביב דמותו של אברהם.. הפייטן ר' דוד בוזגלו משתמש במדרשים הרבים אודות אברהם וטווח מהם את פיוטו, בתארו את ייחודו של אברהם, החל מהאופן שבו הכיר את בוראו בילדותו, דרך תעוזתו לצאת למלחמה כנגד ארבעת המלכים, ועד תיאור הנסים שאירעו לו במלחמה זו ובכבשן האש, לתוכו הושלך בשל התעקשותו על אמונתו.

לדוד שיר

פיוט לשבת תולדות משירת הבקשות של יהודי מרוקו. הפיוט, שנכתב ע"י ר' דוד חסין, מפייטניה הגדולים של מרוקו במאה ה-18. כבר בתחילת השיר מכריז המשורר שכל עניינו של השיר הוא ירושלים והוא הולך ופורש את שבחה של ירושלים במלים רוויות שיבוצים מהמקרא. ומכולם עולה אהבתו הגדולה אליה וכיסופיו לבניינה המחודש.

מבורך שבת

פיוט משירת הבקשות של יהודי מרוקו לשבת פרשת וישב, שמחברו הוא ר' משה אדהאן, בעל הפיוט המפורסם לסוכות - סוכה ולולב. זהו פיוט של שבת, המבורכת משאר הימים ומשמחת את הלבבות. ביטויי שמחה ועונג חוזרים בפיוט וניכרת בו אהבתו של המשורר לשבת ושמחו בה.

כוכב צדק לדורות זרח אורו (45)

כוכב צדק לדורות זרח אורו, אחד היה אברהם בבני דורו, אשר באביב שנותיו הכיר בוראו, וירא שם במאורותיו את משטרו, זקן יושב בישיבה לא שר צבא, ועם שולפי חרבות זכרו לא בא, אך להקהיל קהלות נפשו תאבה, וללמדם את לקחו מדי עברו, והנה הוא כאריה מתודך יער, ועם קומץ אנשים מעט מזער, מול ארבעה מלכים קפץ נסער, ואת חרבם שם לאל בעפרו, וביום בן פוש השליכו אל כבשנו, ירד מלאך אל תוכו וצננו, כי שם שם לו אל שדי בבטחוננו, אחד היה אברהם בבני דורו (פרוץ זכרו)

לדוד שיר ומזמור בתף ובמצלתים (36)

לדוד שיר ומזמור בתף ובמצלתים, יסודתו על הר המור צבי ירושלים דירת קדש נבחרה ממנה תצא אורה, זו תורה מפארה הבת ירושלים ובה יחד נמצאות כל מדות טובות נאות, כי אלהים צבאות בוחר בירושלים, דרשו לאל קונו לו כל בית ישראל פלו התפללו שאלו שלום ירושלים, בחסדך שוכן סנה כמאז אותי תקנה, תרחם ציון תבנה חומות ירושלים, נורא תהלות עושה פלא קבץ נדחי שה, פזורה ישראל ס-ביבות ירושלים, חכמים מחכמים גדולים ועצומים, רבים וכן שלמים ישבו בירושלים, סנהדרין בהמלה יושבי גרן עגלה, עמם כל הפתוב ל- חיים בירושלים, קמה חגור שגס כימי צאתי מחנס, נדחי ישראל פנס בונה ירושלים

מברך שבת (37)

מברך שבת מפי אלהים גבוה על כל גבוהים מכל ימים ברוך אותו כי בו שבת מכל מלאכתו
 ששת ימים תעשה מעשיך ובהם תגמר כל צרכיך ויום השבת מעסקיך תשבות ושמח בביאתו
 היאל צוה מיום ראשון לנצור שבת כמו אישון ומחללו לנחל קישון
 יהיה גרוף להמיתו
 בואי בלה בואי בלה לקראת שבת בשיר ותהלה בשבע ברכות
 יסדר תפלה כחתן לקראת בלתו
 רקמות ובגדי ארגמן תלבש ותהיה מזמן ולחם משנה זכר למן יהיה
 ערוף שלחן ביתו
 יענג שבת ביין טוב ובשר שמן חטב יחטב ויהיה ביתו כגן רטב כמלך
 בתוך טירתו
 כי בו שבת מכל מלאכתו

ענג נקרא בלי עצבות יסיר דאגה מלבבות ישראל יחד בנים עם
 אבות ישמחו כלם בשמחתו **כי בו שבת מפל מלאכתו**
 קדשת שבת בתקנת עזרא יעלו שבועה לספר תורה ומפטיר ישלים
 ההפטרה ויתפללו מוסף בהלכתו **כי בו שבת מפל מלאכתו**
 בשלש סעודות בהלכה מאת ה' ישא ברכה ומדרשי תורה הנסוכה
 הלכות שבת בשבתו **כי בו שבת מפל מלאכתו**

פירושו של רבי חיים שושנה זצ"ל מתוך ספרו אעירה שחר
 כנפי שחר

הנושא: שבת.

האל צוה מיום ראשון...בראשית-אותיות "ירא שבת"(תיקוני זוהר). לנחל קישון-כלומר, חוץ
 למחנה גרוף-גרור, נסחב. "בואי בלה"...כך יש לומר בשיר ותהילה לקראת השבת
 בכניסתה. כחתן...שמקדש כלתו בשבת ברכות. יחטוב-יבחר. רטוב-רוה ורענן. טירתו-
 ארמונו. קדושת שבת...ע"י מעשה חרש. הנסוכה-המשוחה למלכות.

מעשה חרש

מבורך שבת מפי אלהים-
 ויברך אלהים את יום
 השביעי(ברא' ב,ג). גבוה
 על כל גבוהים-ע"ש כי גבוה
 מעל גבוה שומר וגבוהים
 עליהם(קהלת ה',ז). כי בו
 שבת...-(ברא'
 ב',ג). ובספרים: מדי שבת
 בשבתו, ואין לה כל קשר
 לכאן, וגם בקוי"ע
 איננה. ששת ימים תעשה
 מעשיך-(שמי' כג',יב). ובהם
 תגמור כל צרכיך-"ועשית
 כל מלאכתך(שם כ',ט), וכי
 אפשר לו לאדם לעשות כל
 מלאכתו הששית ויחזור עליו

מקהלות עם

פיוט זה לשמחת החתונה,
 נכתב ע"י ר' מרדכי עבאדי,
 שרבים משיריו מצויים
 ברפרטואר מסורת יהודי חלב.
 בשבת חתן, כאשר עולה החתן
 לתורה, פוצח כל קהל
 המתפללים בשירת "מקהלות
 עם", שירה חגיגית המשמחת
 את החתן והקהל גם יחד. כך
 מקיים הקהל בשירתו את
 מלות השיר עצמו: מקהלות עם
 ברכו אל, הרימו קול כח ואל,
 יגל יעקב ישמח ישראל.

נגילה הללויה

השיר מבטא במילים הפשוטות
 ביותר האפשריות את עומק
 הכיסופים לגאולה החצובים
 בנפש היהודית לדורותיה -
 השורה המרכזית בשיר,
 המשמשת גם כפזמון החוזר -
 נגילה הללויה נגילה, בא זמן
 הגאולה - מבטאת בה בעת הן
 את התקווה לגאולה העתידה
 והן את השמחה של הגאולה
 שכבר הגיעה וכביכול כבר כאן.

עזרני אל

פיוט פופולרי מאד, שחובר ע"י
 ר' רפאל ענתבי, מפייטני חאלב,
 על פי לחן של שיר ערבי.
 הכותרת לצד השיר מציינת
 אמנם - "לעשרת ימי תשובה",
 אולם חרף העובדה הזאת ועל
 אף המלים המדברות על
 התמודדות עם היצר הרע
 ובקשה מהקב"ה לסייע לאדם
 בהתרחקות מהרע ובשיבה אל
 ה', השיר הוא התחושה העולה
 מן השיר שה' סולח ומוחל בעת
 שהאדם מתוודה ומתחרט על
 עוונותיו.

פיוטים לשבת

מקהלות עם (38)

מקהלות עם ברכו אל הרימו קול כח ואל. יגל יעקב ישמח ישראל:
 ביום שמחתכם שיר מהלל אל, הללוהו גדלוהו פי ברוך הוא נאמן:
 לכבוד החתן בחור מעם יעקב איש תם רוממו אל מאיר אורה גבר
 חסדו אשר ברא, חתן וכלה היא לו לעזרה ישיר ישראל אז את
 השירה, דרשו אל חי לעולמים הללוהו במרומים: יוסף עליכם אלף
 פעמים עשר וכבוד וארך ימים, כימי צאתכם ממצרים בעז בעדי
 עדיים: בן בעין תראו פי שנים בן בירושלים בלכם חיים

נגילה הללויה נגילה בא זמן הגאולה (39)

אל שדי קבץ נדחי ידידי וגרש משנאי, נפשי בהם געלה
 נגילה הללויה: שלח לי בן ישי גואלי ובנה לי בית היכלי, באויבי
 עשה פלה, נגילה הללויה: רחמן חוס על עם לא אלמן ושלח להם
 ציר נאמן. יבשר עם סגלה, נגילה הללויה
 חזק זכר ירע יצחק וקבצם ממרחק, ונסדר שיר ותהלה,
 נגילה הללויה

עזרני אל (40)

עזרני אל חי להכניע את יצר המפתה המריע
 מבלתיך אין מושיע להושיעני
 דלתי תשובה חי פתח לי כי שבתתי מחטאי ומעלי
 אנא צורי שמע קולי מהר ענני
 אודה עלי פשעי אתה תשא עוני
 סוד ימינך הפשוטה לקבל את נפש המתחרטה
 ולא תוסיף תחטא אליך קוני

עת זודים

פיוט זה מושר בפי יהודי מרוקו בשירת הבקשות של פרשות וירא, וישב. בפי יהודי בבל הוא מושר בחג הסוכות, אם בשל תיאור הסתיו המוזכר בו, אם בשל היציאה למדבר, אל השדה, ואם בשל היותו שיר אהבה בין הדוד לרעיה. הפיוט כולו משופע בשיבוצים משיר השירים, שנוכחותו בשיר זה חזקה מאד, אלא שלא כמו בשיר השירים שהוא דו-שיח בין הרעיה והדוד, כאן הדובר היחיד הוא הדוד, הופנה אל הרעיה, כנסת ישראל במילות אהבה וכיבושין.

רפא צירי

פיוט שהוא איחול לרפואה שלמה, הוא מיוחס לגדול משורריה במאה האחרונה - ר' רפאל ענתבי. המשורר פונה לקב"ה בכינויים שונים - אֵל נְאֻמָּן, אֵל חַי, רֵם שׁוֹכֵן בְּמְרוֹמִים - אולם נדמה כי הפנייה החזקה ביותר היא דווקא בכינוי שאינו כל כך שכיח, בו בוחר המשורר לכוונת את הקב"ה - רופא אָפֶן. במסורת יהודי מרוקו מיוחס הפיוט לר' רפאל אדרעי, פייטן שפעל במרוקו במאה ה-20.

שבחי ירושלים

אלו הם שני פסוקים מתוך מזמור תהלים קמז, הממוקדים בירושלים והפונים אליה, והם מושרים במגוון נסיבות משמחות, בין היתר ביום ירושלים, כ"ח באייר.

שלום לך זודי

פיוט שנכתב ע"י ר' שלמה אבן גבירול, מגדולי פייטני ספרד במאה ה-11. זהו שיר אהבה וגעגועים של הרעיה, כנסת ישראל, אל דודה, הקב"ה, הנשען על שיר האהבה הגדול של הדוד והרעיה - שיר השירים. הרעיה והדוד מנהלים פה דו-שיח, בו הרעיה כבר לא יכולה לחכות יותר והיא מאיצה בדוד כי יתגלה, יתקרב, ויגאלה ממקומה בגלות, ואילו הדוד ממתן את הרעיה, מבקש ממנה שתחכה לרגע הנכון, לעת אשר תחפוץ האהבה מעצמה..

הרחק נא מעליה חֶבְרַת כַּת הַצְּפוֹנִי
עַת דּוּדִים כְּלָה בּוֹאֵי לִגְנֵי פְּרָחָה הַגֶּפֶן

הַיֵּץ רְמוֹנִי (41)

חֶלֶף הַגֶּשֶׁם הִסְתּוֹ עֶבֶר קוֹמֵי רַעֲיָתִי הַחֶשֶׁק גָּבַר.
נִצָּא הַשְּׂדֵה נְלִיץ בַּמְדָּבָר שָׁם אֶתֶן דּוּדֵי לֶךָ מִחֲמַד
עֵינֵי

יִפִּית וְנַעֲמַת כְּשֶׁלֶג שֶׁנֶּה דָּבַשׁ וְחֶלֶב תַּחַת לְשׁוֹנֶה.
צָאֵי נָא וְרַעֵי בְּעַקְבֵי צֶאֱנֶה קוֹלֶךָ הַשְּׂמִיעֵינִי
מִרְאֵךְ הַרְאִינִי

יִרְדְּתִי עֲפָרָה לְרַעוֹת בְּגָנִים לְרֵאוֹת בְּיַפְיֶךָ עֵינֶיךָ
יוֹנִים.

אֲרִיתִי מוֹרֵי לְלִקוֹט שׁוֹשְׁנִים עֲרַכְתִּי שֶׁלַּחַן
מְסַכְתִּי יֵינִי

מִים רַבִּים לֹא יוֹכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאֱהָבָה לִילָה
לֹא תִשְׁבּוֹת. מִיֹּם נְדוּדֶךָ נִשְׁאֲתִי רִיבוֹת עוֹד אִם
אֲשַׁכְּחֶךָ תִּשְׁכַּח יְמֵינִי

רְפָא צִירֵי אֵל נְאֻמָּן (42)

רְפָא צִירֵי אֵל נְאֻמָּן כִּי אֶתָּה רוֹפֵא אֲמֵן, אֶת
רֵאשֵׁי שׁוֹר חֲלָשֵׁי וְתַן בָּח לְנַפְשִׁי, פֶּתַח שַׁעַר
הַרְחַמִּים רֵם שׁוֹכֵן בְּמְרוֹמִים, עַל עֲבֹדֶךָ שִׁים
חֶסֶדֶךָ אֵין מְרַחֵם בְּלַעֲדֶךָ, אֵל חַי רֵצֵה תַּפְלָתִי
וְחוֹשָׁה לְעִזְרָתִי, בְּמִהְרָה דְרוֹר קְרָא לְעַם בֶּן
הַגְּבִירָה.

שְׁבַחֵי יְרוּשָׁלַם (43)

שְׁבַחֵי יְרוּשָׁלַם אֶת ה' הַלְלִי אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן
כִּי חֹק בְּרִיחֵי שַׁעְרֶיךָ בָּרַךְ בְּנֵיךָ בְּקִרְבֶּךָ

שְׁלוֹם לֶךָ דּוּדֵי (44)

שְׁלוֹם לֶךָ דּוּדֵי	הַצַּח וְהֶאֱדָמוֹן
שְׁלוֹם לֶךָ מֵאֵת	רְקָה כְּמוֹ רְמוֹן.
לְקִרְאֵת אַחוֹתֶךָ רוּץ	צֵא נָא לְהוֹשִׁיעָה
וְצֹלַח כְּבֵן יִשְׂרָאֵל	רַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן.
מִה לֶךָ יִפְיַפֶּיָהּ	תְּעוֹרְרֵי אֱהָבָה
וְתִצְלַצְלֵי קוֹלֶךָ	כְּמַעִיל בְּקוֹל פְּעַמּוֹן.

העת אשר תחפוץ אהבה אחישנה
עתה ועליך ארד כטל חרמון.

שמחתי באומרים לי (תהלים קכב) (45)

שיר המעלות לדוד שמחתי באמרים לי בית ה' גלך, עמדות היו
רגלינו בשעריך ירושלים, ירושלים הבנויה בעיר שחברה לה יחדו, ששם
עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל להדות לשם ה', כי שמה ישבו
כסאות למשפט כסאות לבית דוד, שאלו שלום ירושלים ישליו
אהביך, יהי שלום בחילך שלווה בארמנותיך, למען אחי ורעי אדברה
נא שלום בך, למען בית ה' אלהינו אבקשה טוב לך

שמח בני בחלקך (46)

שמח בני בחלקך, לא תקח גם את שלך, השמחה תחייך, העולם
לפניך: הולך ברגלך, מנענע בידך, עינים צופות לך, הלב פועם בך:
מי עשיר ומי שמח, בעולם הזה אורח, לא בחייל ולא בכות, הממון
יהיה לך: הבט ושא עיניך, מי נתן כל אל אליך, גם בנים לשולחנך,
אם תודה רק לבוראך, כן תמיד יהיה לך:

שחי לאל (47)

שחי לאל יחידה החכמה ורוצי לעבד אותו באימה
לעולמך פני לילך ויומך ולמה תרדפי הבל ולמה
משולה את בחייתך לאל חי אשר נעלם כמו את נעלמה.
הלא אם יוצרך טהור ונקי דעי כי כן טהורה את ותמה
חסין ישא שחקים על זרועו כמו תשאי גויה נאלמה
זמירות קדמי נפשי לצורךך אשר לא שם דמותך באדמה
קרבי ברכו תמיד לצורכם אשר לשמו תהלל כל נשמה

תשבי צרי לבבי (48)

זכרו כצוף זמן	תשבי צרי לבבי
אל יאריך זמן	צורי שלח וחובי
גלות יהודך	ילד אשר בתוך ים
חתום בידך	הוציא שטר מקים
לפדות יחידך	שריר מאד וקים
חזק ונאמן	יאמר ראה כתבי
אל יאריך זמן	צורי שלח וחובי
חגי וירמיה	עדים מאד כשרים
יואל וישעיה	חתמו בתוך ספרים

שמחתי

מזמור תהלים זה, השופע
אהבה לירושלים ושמחה על
העלייה אליה, חותם את
תפילת ערבית של חג
השבועות, חג הסוכות ושמיני
עצרת, בנוסח יהודי המזרח
וצפון אפריקה. המזמור הוא
השלישי מבין שירי המעלות,
שנהגו לשיר בשמחת בית
השואבה שנחגגה בירושלים
בחג הסוכות.

המזמור נאמר בלשונו של
עולה רגל, המספר על שמחתו
בשעה שעוררו אותו ללכת אל
בית ה' שבירושלים, והוא אף
פונה לירושלים ומברך אותה.
המשורר משבח את העיר,
שבה שוכנים בית המקדש,
מערכת המשפט ומלכי בית
דוד. הוא מתפלל לשלוותה,
לשלומה ולטובתה של העיר.
לפי התלמוד הירושלמי
(ביכורים פ"ג ה"ב) אמרו
עולי הרגלים את המזמור
הזה בתחנונות שונות במסעם.

שחי לאל

פיוטו של ר' שלמה אבן
גבירול, גדול משוררי ספרד
במאה ה-11, המושר בפי
יהודי מרוקו בשירת הבקשות
של שבת פרשת תולדות
ופרשת יתרו.

הפיוט נכתב כ"רשות" ל
תפילת "נשמת", הפותחת את
תפילת השחרית של שבת,
היום בו זוכה האדם לנשמה
יתירה ויש בו כדי להביא את
עוצמתה וכוחה של הנשמה
לידי ביטוי מיוחד. כשם
שהשבת היא יום של גאולה,
מעין עולם הבא, כך גילוייה של
הנשמה מסמן את הגאולה
העצמית של האדם, שככל
שיהיה קרוב ומחובר יותר
לנשמתו ולרוחניותו, כך יזכה
להתעלות ולגאולה פרטית,
ומתוך כך לגאולה כללית.

תשבי צרי לבבי

פיוט מתוך שירת הבקשות של יהודי מרוקו, המושר בשבת פרשת מקץ ובשבת פרשת בוא. הפיוט פותח בבקשה שה' ישלח את אליהו הנביא, מבשר הגאולה, ומעניין כי הבקשה לשלוח שבה בכל הפזמונים החוזרים, אך לא מופיע בה שוב שמו או כינויו מושא השליחה. כינויו של אליהו, תשבי, מופיע רק במלה הראשונה בפיוט. אף המשיח, שאת בואו עתיד אליהו לבשר, אינו מופיע אלא בכינוי 'רועה ונאמן', ורק פעם אחת במהלך הפיוט כולו.

אם את המשיח אין המשורר מנכיח כאן, בולטת כאן מאוד נוכחותה של הברית, המגולמת הן בכתב הן על פה - שטר הברית שבכתב הרי היא התורה והבטחות הנביאים, ואותו מוציאים הגולים בתוך ים הגלות, כדי לתבוע את גאולתם. התביעה נענית ע"י האל, המבטיח: הוצא כתב? מיני זה ואקמה... אחיש זמן ואביא רועה ונאמן.

אודה לאל

פיוט המושר על ידי עדות שונות בלחנים שונים ובגרסאות שונות. אצל יהודי חאלב הוא אחד הפיוטים המרכזיים בשירת הבקשות, ובפיהם הוא מושר כשירת מענה של סולן וקהל. בקרב יהודי אשכנז מושר בעיקר הניגון הברסלבי. אצל יהודי בבל, שנהגו לשיר אותו בשירת השבחות עם עלות השחר לפני תפילת שחרית, מופיעה הגרסה הנדירה והארוכה ביותר (בתים 7-9, הפותחים במלים: קומו; ושנה; סלוח). חילופי גרסאות נוספים אנו מוצאים בין הגרסה של 'מציאה מחדשת' (או: 'מקדשת', או: 'מקשטת'), לעומת הגרסה של: 'מציאה מטנפת'. פתרון מעניין לכך נמצא במסורות שונות, הנהוגות לשיר את הגרסה של "מציאה מטנפת" בימות השבוע וביום השבת שרים את הנוסח של "מציאה מחדשת"...

הַנְקָרָאִים בְּיָהּ
רְפָא לְנַעֲמָן
אֵל יֵאָרִיךְ זְמַן
מַחְטָא הַדִּיחָךְ
בְּתִי מְנוּחָךְ
כִּי בָא מְשִׁיחָךְ
יִהְיֶה לְרַחֲמֶךָ
אֵל יֵאָרִיךְ זְמַן

קוֹמָה רְפָא שְׁבוּרִים
חָלִים רְפָא כְּנַבִּיא
צוּרֵי שְׁלַח וְחֹבֵי
הַבֵּן אֲשֶׁר מְגַרֵּשׁ
שׁוֹבָה לְאָב וְתִירֵשׁ
עִיר הַיָּקָר וּמְגַרֵּשׁ
וּלְיוֹשְׁבֵים בְּשָׂבִי
צוּרֵי שְׁלַח וְחֹבֵי

אודה לאל (49)

ר' שמעיה קוסין צפון אפריקה מאה 16

אודה לאל לבב חוקר, ברן-יחד כוכבי בקר
שימו לב על הנשמה לשם שבו ואחלמה
ואודה כאור החמה, שבעתים כאור בקר
שבעתים כאור בקר, מכסא כבוד חצבה
לגור בארץ ערבה, להצילה מלהבה
ולהאירה לפנות בקר, עורו נא כי בכל לילה
נשמתכם עולה למעלה, לתת דין חשבון מפעלה
ליוצר ערב ובקר, ימצאה מטנפת
בעונות ובתוספת, כמו שפחה נחרפת
תמיד בבקר בבקר, ימצאה מחדשת [מקדשת] [מציאה מקשטת]
בזכיות ובתוספת [במצות ובתוספת/בטלית וטוטפת], כמו בלה
מקשטת, תמיד בבקר בבקר, הנאמן בפקדונו, יחזירנה לו כרצונו
איש לא גוע בענו, ויהי ערב ויהי בקר, קומו כי [לא] זאת המנוחה
מדת רחמים מתוחה, שובו כי ידו פתוחה, לכל משכימי בבקר
ושנה אל תאהבו, להקדיש לאל אהבו, הבו לה' הבו
כבוד ויהי הבקר, סלוח כמו ערמים [ערומים], נפש בהמות נרדמים
יען למשטח חרמים, לסדר עולת הבקר, והחיו העניה יחידה תמה
ונקיה, ואשר נפשו לא חיה, איך יזכה לאור הבקר, נעם ד' לחזות
נזפה ובשנה הזאת, בשמחות תחת רגזות, בקר תשמע קולי בקר

שער חמישי

יגל יעקב

פיוטים בנוסח יהודי מרוקו

היה ממחבבי פיוטי ”יגל יעקב” היה שר את הפיוטים בחרדת קודש ומקפיד על סיום כל השיר.

יְגַל יַעֲקֹב לְפִי א-ב

אָעוּפָה אֲשַׁכֹּנָה. (50) סימן אני יצחק חזק לרבינו יצחק אבוחצירא זיע”א

אָעוּפָה אֲשַׁכֹּנָה. וארחיקה נֶדֶד. בַּמִּדְבָר אֲלִינָה. ואולי אִמְצָא דוֹד:

נִשְׁק אֶהְבֶּתוּ. בְּלִבִּי בּוֹעֵרָה. מִיּוֹם פְּרִידָתוֹ. נִפְשִׁי עָלַי מָרָה:

יָדִיד מִנִּי בָרַח. הֶלֶךְ עֲזַבְנִי. אִיזוֹ דָרֶךְ אָרַח. וְאַלְכָה גַם אָנִי:

יִצְאֲתִי לְבִקְשׁ. דוֹדִי בֵּין חֲבֵרִים. נִלְכַּדְתִּי בְּמוֹקֵשׁ. הַכּוֹנֵי הַשׁוֹמְרִים:

צָפִיתִי לְדוֹדִי. מִתִּי יָבוֹא אֵלַי. יִלְבְּשֵׁנִי עֲדֵי. וִירַחֵם עָלַי:

חֲשׂוֹף זְרוּעָךְ, לְקַבֵּץ פְּזוּרִים. גְּלָה קֶץ יִשְׁעֶךָ, וְדִגְלֶךָ הָרֶם:

קוֹמִי יַחֲדָתִי, וְשׁוּבִי בְּתִשׁוּבָה. אֶחֻתִי רַעִיתִי, הִנֵּה גוֹאֲלֶךָ בָּא:

חֲמוּדָה יִקְרָה, רַבַּת הַמַּעֲלוֹת. גַּם מִפֹּז נִבְחָרָה, צָאִי נָא בְּמַחֲלוֹת:

זְכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד, נְעוּרֶיךָ נְעוּרִים. הִיכַלְךָ אֵיסֵד, בְּאַבְנֵי סַפִּירִים:

קוֹל דוֹדִי הִנֵּה בָּא, מְדַלֵּג עַל הָרִים. קוֹמִי לָךְ אֶהוּבָה, כִּי בָּא קֶץ

דְּרוּרִים:

אֲשִׁיר שִׁירָה וְזִמְרָה (51) סימן אני דוד חזק

אֲשִׁיר שִׁירָה וְזִמְרָה. לְכָבוֹד רֵאשׁ וְעֵטְרָה. רַבִּי דָוִד אַבִּיחֲצִירָה. יְדִידִי:

נָאָה לוֹ לְשַׁבָּת. בְּשִׁיר וְלִמְנַצַּח. אִישָׁה רֵיחַ נִיחוּחַ. יְדִידִי:

יָרַד לְעוֹמְקֵי דָתָא. הוּא וְאַחֲיוּ בְּתַלְתָּא. גִּילּוֹ כָּל מַסְתַּרְתָּא יְדִידִי:

דָּרַשׁ כָּל הַנְּסֻתָרוֹת. רֵאשׁוֹנוֹת אַחֲרוֹנוֹת. נַחֲלָה לוֹ מְאֹבּוֹת. יְדִידִי:

וְהוֹצִיא אֶת מַפְעֵלָם. לְיִשְׂרָאֵל הַנַּחֲלִילָם. יִשְׁמַחוּ בַּגּוֹרְלָם. יְדִידִי:

דְּבָרָיו הַנְּעִימִים. מְזַהֵב וּמַפְנִינִים. גַּם הִפְזוּ לֹא יַעֲרֹכֶם. יְדִידִי:

חֵי עוֹלָם נָטַע בּוֹ. חֲכָמָתוֹ בְּתוֹךְ קִרְבּוֹ. אֲשִׁירִי מִי שְׂאֶהְבּוֹ. יְדִידִי:

זְכוֹתוֹ תִּגַּן עָלֵינוּ. בְּבִיאַת מְשִׁיחֵנוּ. קָרַב קֶץ פְּדוּתֵינוּ. יְדִידִי:

קַבֵּץ יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ. וְיֵאכְלוּ בְּלַחְמָךְ. כָּל בְּנֵי רַחוּמֶיךָ. יְדִידִי:

רבי יצחק אביחצירא בן לרבי יעקב אביחצירא זי"ע, פעל רבות למען יהודי מרוקו ובמיוחד למען ישיבתו של אביו בתורתו אנשים רבים. בתפאפילאלת, היה נודד הרבה ממקום למקום כדרכו בקודש, היה מלומד בניסים ועל ידי כח תורתו חיזק בשנתו האחרונה לחייו הגיע למקום שנקרא בו דניב, מטרתו היתה להתרים מאנשים המקום כספי צדקה לשיבה, בצאתו מן העיר ארע מקרה מוזר שהפתיע את התושבים, רבי יצחק פנה אלם ואמר שהוא מחפש להגיע למקום בשם בראקה, תמהו הנוכחים למה רוצה הרב להגיע למקום זה, שהוא ידוע כמקום זר ליהודים ורבות בו הסכנות, ובודאי שלא ימצא שם יהודי אחד. למרות כל שאלותיהם לא השיב להם דבר, ועמד על שלו כי רוצה הוא להגיע למקום בשם בראקה. רבי יצחק יצא עם שירה שעברה דרך המקום, ואחרי נסיעה ממושכת נפרד מאליהם ויצא לדרכו, לא עבר זמן רב ובדרכו פגע בו גוי אכזרי וצעק לעברו שהוא יהרוג אותו! רבנו לא נבהל ממנו ושם ביטחונו בה' קח את רכושי אמר לו, אבל הגוי שהיה צמא לדם יהודי לא התרצה בכך, הוא הוציא חרב ושלף אותו לעברו של הרב, רבי יצחק מסר את נפשו על קידוש ה' ונשמתו הטהורה עלתה לשמי מרום. אחרי מותו היה מובן לכל, מדוע רבי יצחק ביקש להגיע לעיר בראקה... יהודי תולאל לקחו את גופתו וקברו אותו בבית החיים בעיר. יום פטירתו, י"ד בשבט, הוא יום עליה המוני, רבים עולים לציונו ומקבלים ישועה בזכותו, לא רק יהודים אלא אף גוים מעריכים את גדולת קדושתו.

רבי יעקב אבוחצירא

(1790-1880)

גדול בישראל, מנהיג, מורה ומחנך, גאון מופלג, אציל רוח, איש רב חסד, בן למשפחה רמת יחס. נולד בשנת התקס”ז (1806) בעיר תפילאלת במזרח מרוקו וכיהן כרבה ומנהיגה במשך עשרות שנים. נודע לבעל נס ברוב ערי המערב, במצרים ובארץ ישראל. מסופר כי נגלה אליו אליהו. אהב להתבודד ולהתייחד בלימודו. שרובו ככולו היה בקבלה. התעניין גם בצרכי עדתו ודאג לעניים. היה יוצא לאסוף כסף והיה מחלקו לנזקקים.

ממקומות רבים היו באים אליו לקבל את ברכתו. היה נערץ על ידי ההמון המוסלמי ו”השיח הגדול” המוסלמי אשר היה ממעריציו הגדולים ועמד איתן לימינו ולימין קהל היהודים.

אהבתו הרבה לארץ ישראל לא ידעה גבולות, וכשהחליט לעלות לארץ מנעוהו אנשי עירו והניחו מעצורים בדרכו, ואולם הוא יצא לארץ ישראל בהיחבא, בדרכו התעכב באלג'יר ובמצרים. בהיותו בדמנהור הסמוכה לאלכסנדריה חלה פתאום ושם נפטר ביום כ' בטבת תר”מ (1879). יום פטירתו נקבע ליום הילולא והמון מיהודי מצרים ומחוצה לה נהרו ביום זה להשתטח על קברו ולהתפלל.

כתב שנים-עשר ספרים בכל מקצועות התורה. א. דורש טוב, ב. שערי ארוכה, ג. פיתוחי חותם, ד. שו”ת יורו משפטיך ליעקב, ה. בגדי השרד, ו. מחשוף הלבן, ז. מעגלי צדק, ח. גנוזי המלך, ט. אלף בינה, י. יגל יעקב, יא. לבונה זכה, יב. שערי תשובה, על ענייני תשובה ושבת קודש.

ספר תשובותיו ”יורו משפטיך ליעקב”, מכיל קמ”ה תשובות, רובן בדיני ממונות ומיעוטן בהלכות אבילות וגיטין. הספר נדפס לראשונה בירושלים בשנת תרמ”ה [1885].

(לכ' בטבת הילולת רבי יעקב אבוחצירא זי”ע א)

אָעֶרְךָ מֵהַלֵּל נִיבִי (52)

לֵאל גְּדוֹל וְנוֹרָא לְכְבוֹד הַקְּדוֹשׁ רַבִּי, יַעֲקֹב אַבִּיחֲצִירָא

נְקִי טְהוֹר כְּפִים, כְּבַעַל כְּנָפִים, קְדֻשׁוֹ שְׁמַיִם רַבָּנָן בְּכָל אֲתָרָא, יִשְׂרָהֶל בְּתַמּוֹ, בְּמַעֲשָׂיו בְּמִקּוֹמוֹ, כִּירַח בֶּן יוֹמוֹ זֶה הוּא דְרַךְ יִשְׂרָהֶל, יַעֲקֹב תַּם אֱהָלִים יוֹשֵׁב וְכָל פֶּה בּוֹלֵם מִים עֲמֻקִּים יְדַלֵּם, כִּי אִם לְבִינָה קָרָא. בְּחֻכְמַת הַקְּבֵלָה, גְּבַר לְשֵׁם וְתַהֲלָה הִרְחִיב וְהַעֲמִיק שְׂאֵלָה, אַבִּיר יַעֲקֹב נוֹרָא. נִפְתַּת וְדַבַּשׁ בְּפִיהוּ, זֶה אֱלִי וְאַנְהוּ, אִישׁ אֱלֹהִים קְדוֹשׁ הוּא וְנִגְהַ לֹּוּ כְּאוֹרָה. עֲנוּתָנוֹתוֹ תַּמְתּוֹ קְדֻשְׁתּוֹ יִרְאֵתוֹ, אַף כִּי אַחֲרֵי מוֹתוֹ הוֹדִיעַ עֵז וְגִבּוֹרָה. טָרַם יוֹם נִסִּיעַתּוֹ צְוֵה קָהֵל עֲדַתּוֹ בְּדַמְנַהוֹר קְבוּרָתּוֹ. לֹא יִשְׁנוּ אַמִּירָה רְצָה גְּבַר חֲבֵרוֹ לְהוֹלִיכּוֹ לְעִירוֹ. שְׁמַיִם הִתְקַדְּדוּ וַיִּרְדּוּ גְשָׁמֵי אוֹרָה חֲדַל יֵה מֵהוֹשִׁיעַ, כִּי רַב הַגָּשָׁם הוֹפִיעַ, לֹא יִכְלוּ לְהַסִּיעַ, אַרְוֹן בְּרִית הַתּוֹרָה. זַעַם הַשָּׁם אֶת אוֹיְבָיו בְּבוֹאֵם אֶל סְבִיבָיו, לֹא הִפִּירוּ רַב טוֹבָיו לֹא נִהְגּוּ בוֹ חֲמָרָה קֶרֶן הוֹדֵם בְּכַסֵּף, יֵרֵד כִּי חַל הַקְּצָף, אִישׁ רָגְלוֹ לֹא יֶאֱסֹף, לְבַד מֵהוּא אֲתָרָא הֵן גְּבוּרָתּוֹ וְרַבִּי נִפְלְאוֹתָיו שְׁמַעֲנוּ מִבְּרִיּוֹתָיו אֵין דִּי לְכַתֵּב וְלֶאֱמָרָה אֲמִיץ יוֹשֵׁב אֱהָלִים פְּרִיו קְדֻשׁ הַלּוּלִים כְּנֻטְעִים מְגַדְלִים שְׂכַבְרָה זֶקֶן הוֹרָה.

אֲשִׁירָה נָא לְכְבוֹד מְרֻנָא (53)

הוּא הַתְּנָא רַבִּי יַעֲקֹב (סימן אני אהרון אבוחצירא חזק)

נִקְרָא שְׁמוֹ תַּם, תַּפְאָרַת לֹו חוֹתֵם, וּבְאַמַּת נַחְתֵּם רַבִּי יַעֲקֹב.

יִשְׂרָאֵל נְאֻמָּן נִטַע נְאֻמָּן, צִנְצְנַת הַמֶּן רַבִּי יַעֲקֹב

אוֹרָה זֶה תּוֹרָה אוֹר הַמְּנוֹרָה, זָכָה וּבְרָה. רַבִּי יַעֲקֹב

הוּא רֵאשׁ הַגּוֹלָה לְשֵׁם וְתַהֲלָה מְאֹד נַעְלָה. רַבִּי יַעֲקֹב

רְשׁוּם בְּנִסִּים בַּעַל מַעֲשִׂים וּבֶן קְדוּשִׁים. רַבִּי יַעֲקֹב

נִפְשׁוּ בְּצַדִּיקָה דְּבִקָּה וְחֻשְׁקָה שֵׁם לֹו לְחֻקָּה. רַבִּי יַעֲקֹב

אָבִי יְתוּמִים וְגַם אֲבִיוֹנִים חוֹנֵן עֲנִיִּים. רַבִּי יַעֲקֹב

חָכֵם וּמְצִיץ הוּא רַב וְדִין בְּקִי בְּכָל עֲנִין. רַבִּי יַעֲקֹב

צַדִּיק וְעָנוּ כָּל יְמֵי שָׁנָיו שְׂכִינָה לְפָנָיו. רַבִּי יַעֲקֹב

יוֹמָם וְלַיְלָה עוֹשֶׂה פְּעֻלָּה בְּסוּד הַתַּפְּלָה. רַבִּי יַעֲקֹב

רַז לֹו גְלָה לְשֵׁם וְתַהֲלָה מְאֹד נַעְלָה. רַבִּי יַעֲקֹב

אֱלִיו רַב מוֹרִי, הִרְבַּ הָאָרִי לְמַד וְקָרִי. רַבִּי יַעֲקֹב

חֲבוּרִים הוֹצִיא עַל תּוֹרַת מֹשֶׁה, שֵׁם לֹו לְמַחְסָה. רַבִּי יַעֲקֹב

זְכוֹת תּוֹרָתוֹ צְוֵה לְעֲדַתּוֹ וְלְבִנֵי בֵיתוֹ. רַבִּי יַעֲקֹב

קְדוֹשׁ בְּקְדֻשָּׁה אֲבָן הָרֵאשָׁה וְכָל טוֹב עֲשֵׂה. רַבִּי יַעֲקֹב

הבבא חאקי (יצחק) - רבי יצחק

אביחצירא

הגאון הגדול רבי יצחק אביחצירא זצ״ל נולד בעיר ריסאני שבתפילאלת לאביו הקדוש רבי מסעוד זצ״ל. עוד בהיותו ילד צפו רבים שיהיה גדול בישראל. רבי יצחק היה בעל שכל חריף וזך, התעלה בקדושה והוסיף בחכמת התורה. לאחר שנים מספר החל ללמוד בישיבתו של סבו רבי יעקב אביחצירא. בהיותו ביל ייג למצוות היתים מאביו, סבל הוא את הצער אך המשיך במטרתו ולא רפה מלימוד התורה. הוא נכנס תחת אחריותו של אחיו הקדוש רבי יצחק אביחצירא הי״ד. לאחר מות אחיו רבי דוד ביד בני עולה עזב את העיר ועבר יחד עם אחיו הבבא סאלי זצ״ל אל העיר בודניב. שם הוא התמנה בגיל כ״ה שנה למנהל העדה, זאת בעיקבות כשרונו בהנהגה ותקיפותו הרבה. ביתו היה פתוח לקהל והיה חונן דלים ודואג לעניים.

בשנת תרפ״ה החליט רבנו לסוע לארץ ישראל בכדי להדפיס את ספרו של אחיו, רבי דוד אבוחצירא, בדרכו לאר״י עבר דרך מצרים, והשתטח בקבר זקנו רבי יעקב אביחצירא הקבור בעיר דמנהואר. לאחר זמן, שב למרוקו והקים ישיבה ברשות אחיו הגאון הבבא סאלי שהצמיחה תלמידי חכמים מופלגים בתורה וביראה. בשנת התש״ו העתיק מגוריו לעיר אורן שבאלג׳יר כשפניו היו מועדות לארץ ישראל.

בשנת התכ״ח, עלה רבי יצחק ומשפחתו ארצה, רבי יצחק הפך לשם דבר באיזור. לאחר התיעצות עם הגאון דאז הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל התמנה כרב ראשי לעיר רמלה לוד. ציבור שם קבלו אותו בברכה והוא פעל רבות למעון הרבים.

בְּרַ יוֹחָאֵי יְסוּד עוֹלָם (54) (סימן אני יעקב אביחצירא חזק)

בְּרַ יוֹחָאֵי יְסוּד עוֹלָם בּוּ בַחַר מְלַךְ עוֹלָם. בְּזִכּוּתוֹ עוֹמֵד עוֹלָם.

עַד בּוֹא בֶן דָּוִד מְלַךְ: אֲשֶׁרִי חָלְקוּ וְאֲשֶׁרִי וְאֲשֶׁרִי כָּל חֲבָרִיו. אֲשֶׁרִי

הוֹגֵי אֲמָרִיו. מֵעַדְנֵי הַמְּלַךְ: נִגְלָה לוֹ סוּד הַנִּיטְמָן. אֲשֶׁר נִגְלָה לְהִימָן.

הוּא בְּבֵיתִי נֶאֱמָן. בְּכָל גְּנֹזֵי הַמְּלַךְ: יוֹם לְמַעַרְהָ בָּרַח. מִשָּׁם הָאֹר לֹ

זָרַח. הַצִּיץ צִיץ וְגַם פָּרַח. וּגִידְלוּ הַמְּלַךְ: יִצַק מִים אֲשֶׁרִיהוּ. עַל יְדֵי

אֱלֹהֵהוּ. כָּל סוּד נִפְלָא הוֹרָהוּ. כִּי בֶן צִינָה הַמְּלַךְ: עֲבוּדָה זֹ תִפְלָה. הִיא

הָעוֹלָה לְמַעַלָּה. אֶת סוּדוֹתֶיהָ גִילָה. כִּי בֶן יֶסֶד הַמְּלַךְ: קְדוּשַׁת שַׁבַּת

קוֹדֵשׁ. וְסוּד מוֹעֵד וְחוֹדֵשׁ. גִּילָה וְגַם סוּד קוֹדֵשׁ. בָּרַב עִם הַדְּרַת הַמְּלַךְ:

אוֹת בְּרִית צִינָת וְאוֹת. תִּפְלִין הַנּוֹרְאוֹת. הִיּוּה בָּהֶם נִפְלְאוֹת. חֵן בְּעֵינֵי

הַמְּלַךְ: בְּסוּד הַסּוּפֵר חָתַם. אוֹת בְּרִית טְמוּן נִסְתָּם. הַכַּל בְּזוּהָר נִחְתָּם.

בְּטַבְעַת הַמְּלַךְ: יַחַד כָּל מַצּוֹת תּוֹרָה. גִּילָה סוּד וְהוֹרָה. הַכַּל נִחְתָּם

בְּבִרְיָה. בְּחוֹתֶם הַמְּלַךְ: חִיבֵר כָּל הָעוֹלָמוֹת. וְיַחַד כָּל הַשְּׁמוֹת. וְתִיקֵן

הַנְּשָׁמוֹת. לְבוֹא אֵל בֵּית הַמְּלַךְ: צֶדֶק שְׁלוֹם נְשָׁקוּ. חֶסֶד אֶמֶת דְּבָקוּ.

עַלךְ יָדוֹ נִתְמַתְקוּ. וְנַחַח חֶמֶת הַמְּלַךְ: יַיַחַד אֶת הַשְּׂכִינָה. קִישָׁטָה

וְהַכִּינָה. כָּל מַעֲשָׂיו אֶמוּנָה. טוֹב בְּעֵינֵי הַמְּלַךְ: רָאוּ יוֹם פְּטִירָתוֹ. הוּא

נִקְרָא חֲתוּנָתוֹ. בּוּ נִכְנַס לַחּוֹפְתוֹ. גִּינַת בֵּיתֵן הַמְּלַךְ: אֶת קוֹל שְׂמִיחָה

וְרִינָה. נִשְׁמַע בְּשָׁמַי מַעוֹנָה. צֶאֱיִנָה גַם רֶאֱיִנָה. בְּנוֹת צִיּוֹן הַמְּלַךְ: חֲדוּוּהָ

וְשִׂמְחָה רַבָּה. שַׁעֲשׂוּעַ וְאֶהְבֶּה. עַת בָּא לְעוֹלָם הַבָּא. אֵל תּוֹף חֲצַר

הַמְּלַךְ: זֶה הַיּוֹם לְגִ' לְעוֹמֵר נְהַלֵּל. בּוּ וְנִזְמַר עַל. קְדוּשָׁה זֶה יִיאֹמַר שִׁירוֹ.

שִׁיר אֵל הַמְּלַךְ קוֹלִי: יַעֲרַב לְךָ כְּמוֹ. שִׁי לְפָנֶיךָ קְדוּשָׁה. בְּנֶךָ בְּכוֹרְךָ מֵהָר.

לְמַקְדָּשׁ הַמְּלַךְ:

האדמור רבי ישראל
אביחצירא

האדמור הקדוש רבי ישראל אביחצירא, סידנא (אדוננו) באבא סאלי זיעא זכותו יגן עלינו אמן, נולד בעיר ריסאני שבמחוז תאפילאלת במרוקו לשושלת של רבנים ידועי שם. כבר בצעירותו התגלה כילד חריף וחכם ובגיל 17 התמנה לראש הישיבה ע"ש סבו רבי יעקב אביחצירא המכונה אביר יעקב, בתפקיד בו שימש כ- 13 שנה. בן 30 בלבד נבחר לכהן כרב, דיין ומורה צדק למחוז תאפילאלת כולו.

ה"באבא סאלי" שהה בארץ מספר פעמים, בטרם השתקע בה סופית בתשכ"ד, 1964, תחילה ביבנה, אחר כך באשקלון, לבסוף קבע את משכנו בנתיבות, ובה גם מקום מנוחתו הנצחי, עליו הוקם "הציון הקדוש", שהפך מוקד משיכה לרבבות עולי

רגל. הבקאות של האדמור בש"ס ובפסוקים הייתה עצומה ופסקי דין שלו בענייני הלכה התקבלו ללא ערעור. הוא היה מקובל גדול, והתפרסם כבעל רוח שרבבות שחרו לפתחו לבקש את ברכתו.

בזכות פשטות הליכותיו ונשמתו היתרה, היה ה"באבא סאלי" מקובל על כל הזרמים ביהדות ועל בני כל העדות. מנהיגים ורבנים, גדולי עולם ופשוטי עם כאחד התקבלו על ידו בסבר פנים יפות, באהבה ובכבוד, כשהוא מאציל על כולם מטובו ומחוכמתו. הוא שפע אהבת ישראל וקיים באורחות חייו את הפסוק "ואהבת לרעך כמוך".

יִוְדוּ לְךָ רַעֲיוֹנַי (55) (סימן ישראל לרבינו ישראל אביחצירא זיע"א)

יִוְדוּ לְךָ רַעֲיוֹנַי. אֵל מִבְּטֶן יוֹצְרִי. עַל קִרְבַּתְךָ בְּסִינַי. לְהַאִיר אֶת נְרִי. עַל כֵּן בְּתַחֲנוּנַי. אֶפְאָר בְּשִׁירִי. בְּכָל יָמַי וְשָׁנַי עַד לְעַד לְעוֹלָם: אֲשַׁמַּח בְּךָ.

אֲשַׁמַּח בְּךָ. אֲשַׁמַּח בְּךָ אֵל עוֹלָם. אֲשַׁמַּח בְּךָ גּוֹאֵל נַפְשִׁי. אֶת גְּאוּלַּת עוֹלָם:

שֶׁשׁוֹן לִיבֵי הַמָּה. בְּזִכְרֵי חֲסָדָיו. כִּי בָחַר מִכָּל אוֹמָה. יִשְׂרָאֵל עֲבָדָיו. נֶצֶר נְטִיעָה תָמָה. הָאָבוֹת יְדִידָיו. אֲבָן צֶדֶק שְׁלֵמָה. מְשׁוֹרֵשׁ גִּידְלָם: אֲשַׁמַּח

בְּךָ. אֲשַׁמַּח בְּךָ. אֲשַׁמַּח בְּךָ אֵל עוֹלָם. אֲשַׁמַּח בְּךָ גּוֹאֵל נַפְשִׁי. אֶת גְּאוּלַּת עוֹלָם:

רְצוֹנְךָ אֲשַׁאֲלֶה חַי בְּעַל הָרְצוֹן. כַּאֲשֶׁר בְּתַחֲלִילָה נְהַגְתָּ אֶת הַצֶּאֱן.

בְּמִרְעָה טוֹב וְנִפְלָא. וְהָיָה כָּל-עַלְצוֹן. רוּעָה יִשְׂרָאֵל סֵלָה הַאֲזֵן אֶת

כוֹלָם: אֲשַׁמַּח בְּךָ. אֲשַׁמַּח בְּךָ אֵל עוֹלָם. אֲשַׁמַּח בְּךָ גּוֹאֵל נַפְשִׁי. אֶת

גְּאוּלַּת עוֹלָם:

אֶתְהָה הוּא הַאֵל-הַיּוֹם. הָעֵד וְהַדִּיּוֹן. קוּם נָא לְקִרְאֵת גְּבִיהִים. יָצָא נָא מְזוּיָן.

לְנִקּוּם נִקְמַתְךָ מֵהֵם. לְהַשְׁלִים כָּל עֲנִיָּין. שְׁמַךְ וּכְסָאךָ שְׁהֵם. מַעֲיֵן כָּל-

חַי נְעֵלָם: אֲשַׁמַּח בְּךָ. אֲשַׁמַּח בְּךָ אֵל עוֹלָם. אֲשַׁמַּח בְּךָ גּוֹאֵל נַפְשִׁי.

אֶת גְּאוּלַּת עוֹלָם:

לְעֵשֶׂה נִפְלְאוֹת לְבָדוֹ. אֶת יְרִיבֵי יְרִיב. אֶקְנוּהָ תָמִיד חֲסָדוֹ. הַשְׁכֵּם

וְאֶעֱרִיב. וְלֹא יִסִּיךְ בְּעָדוֹ. אֶת טִירְתּוֹ יַחְרִיב. וְאִזְנֵי לְכָבוֹדוֹ. הַשִּׁירִים

בְּמִשְׁלָם: אֲשַׁמַּח בְּךָ. אֲשַׁמַּח בְּךָ אֵל עוֹלָם. אֲשַׁמַּח בְּךָ גּוֹאֵל נַפְשִׁי.

אֶת גְּאוּלַּת עוֹלָם:

מזמור שיר ליום השבת סימן מסעוד אביחצירא

אביו של עט"ר צנפ"ת
 רשכבה"ג הרה"ג
 המקובל רבינו יעקב
 אביחצירא היה רבי
 מסעוד הוא היה אב בית
 דין של איזור תפילאללת
 אביו של רבי מסעוד היה
 רבי אברהם ואביו של רבי
 אברהם היה רבי עיוש
 הצדיק הזה רבים נושעו
 מברכותיו והיה נוהג בכל
 ימיו כמנהג רבינו האר"י
 היה מקובל גדול דיין
 ורוען של צאן עדתו.

הסיפור על הולדת בנם
 רבי יעקב זה סיפור גדול
 אמו ראתה בחלומה שור
 עם קרניים ארוכים של
 ראם והבינו שצריך
 להיוולד שרף שקידשוהו
 שמיים.
 כך היה משחר נערותו
 קידש את עצמו בלימוד
 תורה ויראת שמים.

מזמור שיר ליום השבת אֶעֱנֶה חֲלָקִי גַם אֲנִי. לְעוֹרֵר לְבִי אֶהְבֵּת.
 צוֹר עֲשֵׂנִי וַיְכַוְנֵנִי. וְלַעֲבֹדוֹ תָּמִיד בַּחֲיִבְתָּ. רוֹב חֶסֶדוֹ אֲשֶׁר זִכְנִי.
 לְהַלֵּל בְּפִי וּלְשׁוֹנִי. סוּד שִׁבְתָּ זְכוֹר וְשָׁמוֹר. אוֹת בְּרִית בֵּינוּ וּבֵינִי:

סְגוּלַת שִׁבְתָּ יִקְרָה. מִשְׁפַּעַת בַּיָּמִים שְׁשָׂה. שְׁלוֹשׁ מִשְׁבֹּת שְׁעֶבְרָה.
 וּמִן הַבָּאָה שְׁלוֹשָׁה. צָרִיךְ כָּל אָדָם זְכִירָה. לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו קְדוּשָׁה.
 כְּדֹל בְּעֵנֵי כַעֲשִׂיר: סוּד

עֲרַב הַשִּׁבְתָּ יוֹם שְׁשֵׁי. תִקְנֶה כָּל צוֹרֶךְ שִׁבְתֶּךָ. תִּכְיֶן בְּעֶצְמֶךָ תַעֲשֶׂה.
 וְלֹא עַל יְדֵי זוּלְתֶךָ. אֶל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא. אוֹרַח הַבָּא לְקִרְאָתֶךָ..
 מַה תֹּאמַר וּמַה תַּעֲנֶה: סוּד

וּלְקַדֵּשׁ נִגְהַ חֵן תִּמְצָא. פְּרִשְׁתָּ שְׁבוּעַתְּ קִרְא. שְׁנַיִם מִקְרָא בְּקְדוּשָׁה.
 וְאַחַד תִּדְגוּם בְּמוֹרָא. טְבִילַת מִצְוֶה לְרַחֲצָה. תִּטְבּוֹל בְּמִקְוֵה טְהָרָה.
 אִזּוּ בְּצַדִּיקָה תִּכְוֶנֶנִי: סוּד

דִּין מַיִם חַמִּים תְּדִיחַ. פָּנִים יְדֵיִם רַגְלֵיִם. סוּד שְׁלֵהְבֵת יְהִי תְשִׁיחַ.
 פְּסוּק הַפְּתוּב לְחַיִּים. אִזּוּ הַקְּלִיפוֹת תִּזְנִיחַ. מִקְרָב יְרוּשָׁלַיִם.
 מִהָר תִּכְוֶנֶן וְתִיבְנֶה: סוּד

אַרְבַּע בְּגָדִים לְבָנִים. מְשַׁנֵּת חֲסִידִים שְׁנוּיָה. לְכַבּוֹד שִׁבְתָּ מְזוּמָנִים.
 לְשִׁרְתָּ בְּכִסּוֹת נִקְיָיָה. רִמְזוּ לְאוֹרוֹת עֲלִיוֹנִים. אַרְבַּע אוֹתוֹת הוּוּיָה.
 בְּגָדֵי יִישַׁע תִּלְבִּישְׁנִי: סוּד

בַּתְּפִילַת מְנַחֵה בְּעֶרְב. מִתְחִיל עֵילוּי הָעוֹלָמוֹת. אוֹתוֹת הַשֵּׁם לְקִרְב.
 אַחַת בְּאַחַת עִם שְׁמוֹת. הַיּוֹצֵאִים מֵהֶם בְּקִרְב. מַחְשְׁבוֹתֶיךָ יִהְיוּ נִרְשָׁמוֹת.
 נִפְשֵׁי יִשׁוּבֵב יִנְחֵנִי: סוּד

יְצִיאַת שְׂדֵה לְהַקְבִּיל. אֶת פְּנֵי שִׁבְתָּ מְלֻכְתָּא. נִיּוֹצוֹת קִיִּן וְהִבֵּל.
 לְעֵלוֹת מְגו עֲמִיקְתָּא. יִמְצָאוּ נַחֲלַת חֶבֶל. נִפְשֵׁי נִכְסְפָה גַם כָּלְתָה.
 תְּשׁוּעַתָּא תֹאמַר הִנְנִי: סוּד

חֻבָּה שְׁנֵי נִרוֹת תִּדְרִים. נִר מִצְוֶה אוֹרָה יִגְלָה. שְׁנֵי מְאוֹרוֹת מְזִהִירִים.
 אֲדוּנ״ת פְּשוּט וְא״ל מְלֵא. שְׁלוֹשׁ יְחוּדִים מְאִירִים. מִסְפָּרָם לְנִר יַעֲלָה.
 מִלוּי שְׁד״י שֵׁם יִחְנֶה. סוּד

צִינּוּרֵי שְׁפַע בְּרָכָה. יְרִיקוּ בַעֲנִיית “בְּרָכוֹ”. רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ נִמְשָׁכָה.
עַל כָּל אָדָם לְפִי עֲרָכוֹ. עֶבֶד נֶאֱמָן עַל כֹּכָה. הוֹפֵקֵד בַּמֶּאֱמָר מְלָכוֹ.
רוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי: סוּד

יִתְפַּלֵּל עֲרַבִּית בְּאִימָה. בְּקוֹל גָּדוֹל בְּסוּד טַעַם. בְּרָכוֹת שְׁמַע בְּנַעֲימָה.
בְּכוֹנָה וּבְטוֹב טַעַם. “וּפְרוֹשׁ” תּוֹסֶפֶת נְשָׁמָה. תִּכְוֵן בְּתוֹךְ קֹהֵל עַם.
נְשַׁמַּת שְׂדֵי תְבִינֵנִי: סוּד

רוֹמְמוֹת אֵל רֶם וְנִישָׂא. בְּמָקוֹם כְּבוֹדוֹ הִלְלָה. לְפָנָיו נֶאֱוָה כְּתַרְצָה.
מְלָכוֹתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה. עֲלֵתָה לְמַעְלָה וּלְבִשָּׂה. כָּל פֶּה קִישׁוּטֵי הַפֶּלָה.
אֵל חֲדָרָיו הִבִּיאֵנִי: סוּד

אִז תֵּאמַר עֲדוֹת קִידוּשֵׁינִי. בְּשִׁלוֹשׁ וַיְכּוּלוּ נוֹסְדָה. רֵאשׁוֹנָה חֲקַל נֶגֶד
שִׁינִי. תְּפוּחִין אַחַר עֲמִידָה. חֲקַל תְּפוּחִין קְדִישֵׁינִי. נִיקְרָאת בְּקִידוּשׁ
סְעוּדָה.
לְחֶם חֲקֵי הַטְּרִיפֵנִי. סוּד שַׁבַּת זְכוֹר וְשִׁמּוֹר. אוֹת בְּרִית בֵּינוּ
וּבִינֵי:

יְחִיד רֶם יַעֲרֹת חוֹשֶׁף (לרבינו מאיר אביחצירא זיע"א)

יְחִיד רֶם יַעֲרֹת חוֹשֶׁף. לוֹבֵשׁ עוֹז הַדֵּר. בְּקוֹדֶשׁ נֶאֱדָר. שְׂבִי
יִשְׂרָאֵל יֶאֱסֵף. לַעִיר הַהֵדֵר: מְרוֹמֵם שׁוֹכֵן שַׁחֲקִים. שְׂכִינָתָא
מַעֲפָרָא יֶקִים. מַצְרִיו נֶקוּם יֶנְקֵם. אֲדוּם וְקֵדֵר. מֵהֵם טוֹב נַעֲדָר.
יִהְיֶה פוֹרֵר לַחֲלָקִים. יִתְהוֹן יִבְדָּר: אֵל גָּדוֹל מוֹשִׁיעַ חוֹסִים. קֵץ
וְצַבָּא לַחוֹשֶׁךְ תִּשִּׁים. עַד אָנָּה בְּנִים לַחוֹצִים. בְּשֵׁרֵם נֶקֶדֶר.
וּמֵאוּרִם קֵדֶר. מֶלֶךְ עֲלֵינוּ שׁוֹם תִּשִּׁים. מְלַכָּא לֵן שְׂדֵר: יֶסֶד
אַרְץ עַל בְּלִימָה. גְּרֵשׁ נֶאֱתָ בֶן הָאֵמָה. דְּגַל יִשְׂרָאֵל הִרִימָה.
דִּין אִיהוּ דֵּר. יִפֵּה מֵהוֹדֵר. יִתְגַּדֵּל שִׁמְךָ בַּעֲלָמָא. יִתְעַלָּה
וַיִּתְהַדֵּר: רוּעָה יִשְׂרָאֵל הַבֵּיטָה. בַּעֲוֹנֵי בֶן יָדוּ מִטָּה. וְאַף עַל פִּי
אֲשֶׁר

וּבִקְרָבוֹ הוֹר דֵּר. כָּל קוֹץ וְדִרְדֵּר. כִּמָּה גְּדוּלָה חֲרִטָּה. חוֹר בּו
הַדֵּר:

רַחוּם מוֹחַל וְסוֹלַח. לַצֵּרֶת הַבַּת תִּשְׁגִּית. שְׂרִשִּׁיָּה צִיץ תְּפִרִיחַ.
גַּפְן סַמְדָר. בְּאֵילָנוֹ דֵּר. מֵהֵרָה יִיתֵן הַרִיחַ. כְּפָרֵי עֵץ הַדֵּר: חֵי זֶךְ
קִיִּים בַּחֲמֵלָתוֹ. יִזְכוֹר לַעוֹלָם בְּרִיתוֹ. וַיִּתִּיר אֶת שְׁבוּעָתוֹ. וְאֲשֶׁר
נִדָּר. וּבִפְרָק הַדֵּר. בְּבֵית בַּהִיבְנוֹתוֹ. סוֹחֲרַת וְדֵר:

שֶׁר שִׁשִּׁי

הנגונים

שירים חסידיים

הניגון החסידי

מתוך דבריו הרב שמואל זלמנוב ז"ל

כשם שתורת החסידות בכללותה לא הוסיפה ולא גרעה במשהו מחוקות התורה והמצוה, אלא שהכניסה והפיחה רוח חיים חדשים ורשפי אש שלהבת בעבודת הבורא של האיש הישראלי, שבעסקו בתורה או בקיימו אחת ממצוות ה', שיהיה חדור כולו מחיות פנימי ונועם נפשי, כמו שגם כל הנהגותיו צריכות להיות בזריזות ובשמחת הנפש, - כן היתה דרכה של החסידות, פעולתה והשפעתה כלפי הנגינה הישראלית.

אל נחשוב שהחסידות יצרה כאן דבר חדש שלא היה בעולם. אין הדבר כן. הנגינה היתה קיימת בישראל בצורות שונות בכל משך ההיסטוריה העתיקה שלו ואף גם בתקופת גלותו. אלא שבמשך שנות הגלות מריבוי הנדודים והצרות נתייבשה ונתכרכמה נגינה זו מלחלוחיותה וכאלו נפסקה ממעינה וממקור חיותה האמיתי.

ובא הבעש"ט ותלמידיו ועוררו בה שוב נשמה.

הבעש"ט וסיעתו, מלבד שהחשיבו את הנגינה כשהיא לעצמה והכירו את רב כוחה לתחיית העצמות היבשות ביהדות, הנה הצליחו במדה מרובה להחדיר מחדש רוח חיים בנגינת ישראל, בהחזירים את הנגינים למקורם הראשון ממנו נבעו מתחלה. אף הוא – הבעש"ט – הכניס בהם מאותה הקדושה ומאותו יופי וזוהר של מעלה ששרו עליהם בתקופת זמן המקדש. אבן ירחי (בהמנהיג הלי שבת סי' ע"א) אומר כי השירים ששרים על אליהו הנביא הם בגלל שהוא המבשר שיבוא לפני משיח. כיוון שאין אליהו בא בערבי שבתות ובערבי יו"ט - יבוא במוצאי שבת.

מהרי"ל סוף הלי שבת כותב שהטעם משום דאיתא בתוספתא במוצאי שבת יושב אליה ז"ל תחת עץ החיים וכותב זכויות של שומרי שבת. אליהו נזכר גם בברכת המזון.

אָבִינוּ אָב הֶרְחַמֵּן אָבִינוּ אָב הֶרְחַמֵּן, הַמְרַחֵם רַחֵם עָלֵינוּ וְתֵן בְּלִבְנוּ בִּינָה, לְהִבִּין וּלְהַשְׁפִּיל, לְשִׁמְעַ, לְלַמֵּד, וּלְלַמֵּד, לְשִׁמֵּר וּלְעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם, אֶת כָּל דְּבָרֵי תִלְמוּד תּוֹרַתְךָ בְּאַהֲבָה. (שחרית ברכת "אהבה")

אבינו מלכנו פתח שערי שמים לתפילתנו : (אבינו מלכנו)

אֲבָרְהֵם יִגַּל. יִצְחָק יִרְנֵן. יַעֲקֹב וּבְנָיו יִנּוּחוּ בּוֹ. מְנוּחַת אַהֲבָה וְנִדְבָה. מְנוּחַת אֱמֶת וְאַמוּנָה. (מנחה של שבת)

אָדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מְלַךְ. בְּטָרֶם כָּל יַצִּיר נִבְרָא: לַעֲת נַעֲשֶׂה בְּחַפְצוֹ כָּל. אֲזִי מְלַךְ שָׁמוּ נִקְרָא: וְאַחֲרֵי כָּכָל הַכָּל. לְבַדּוֹ יִמְלוֹךְ נִרְאָה: וְהוּא הָיָה וְהוּא הוֹה. וְהוּא יֵהִיָּה בְּתַפְאֲרָה: וְהוּא אֶחָד וְאֵין שְׁנַי. לְהַמְשִׁילוֹ וּלְהַחֲבִירָה: בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי תְּכָלִית. וְלוֹ הָעֵז וְהַמְשָׁרָה: בְּלִי עֶרֶךְ בְּלִי דְמִיּוֹן. בְּלִי שְׁנוּי וְתַמּוּדָה: בְּלִי חַבּוּר בְּלִי פְרוּד. גְּדוֹל כַּחַ וְגִבּוֹרָה: וְהוּא אֵלִי וְחֵי גּוֹאֲלִי. וְצוּר חֲבָלִי בְיוֹם צָרָה: וְהוּא נְסִי וּמְנוֹסִי. מְנַת כּוֹסֵי בְיוֹם אֶקְרָא: וְהוּא רּוֹפֵא וְהוּא מְרַפֵּא. וְהוּא צוֹפֵה וְהוּא עֹזֵרָה: בְּיָדוֹ אֶפְקִיד רּוּחִי. בְּעֵת אֵישָׁן וְאַעִירָה: וְעַם רּוּחִי גּוֹיִתִי. אֲדַנִּי לִי וְלֹא אֵירָא: בְּמַקְדָּשׁוֹ תִּגַּל נַפְשִׁי. מְשִׁיחֵנוּ יִשְׁלַח מְהֵרָה: וְאֵז נִשִּׁיר בְּבֵית קִדְשִׁי. אָמֵן אָמֵן שֵׁם הַנּוֹרָא: (פיוט לפני תפילת שחרית)

אדיר אדירנו ה' אדונינו מה אדיר שמך, בכל הארץ, והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. (מוסף ר"ה)

אֲדַרְבָּה, תֵּן בְּלִבְנוּ, שֶׁנִּרְאָה כָּל אֶחָד מֵעֵלַת חֲבֵרֵינוּ, וְלֹא חֶסְרוֹנָם. וְשִׁנְדַּבֵּר כָּל אֶחָד אֶת חֲבֵרוֹ בְּדֶרֶךְ הַיִּשָּׁר וְהַרְצוּי לְפָנָיִךְ, וְאֵל יַעֲלֶה בְּלִבְנוּ שׁוֹם שְׁנָאָה מֵאֶחָד עַל חֲבֵרוֹ חֲלִילָה. וְתַחֲזֹק אוֹתָנוּ בְּאַהֲבָה אֵלֶיךָ, בְּאֲשֶׁר גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנָיִךְ, שִׁיְהֵא הַכָּל נָחַת רּוּחַ אֵלֶיךָ. אָמֵן כֵּן יְהִי רְצוֹן. (ר' אלימלך מליז'נסק)

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה.

אילו יהודי היה יודע מה זאת שבת קודש היה שמח ורוקד מאה עשרים שנה

אלוקים שיר חדש אשירה לך בנגבל עשור אַזְמָרָה לְךָ (תהילים קמד)

הניגון החסידי

מתוך דבריו הרב שמואל זלמנוב ז”ל

לכל ההבעות הנפשיות
ולכן הנגינה תופסת עמדה חשובה בחסידות והיא היא אחת ההנהגות היסודיות שהנהיג הבעש”ט בשיטתו החסידית. מעיקרי החסידות הלא המה: שמחת הלב ודביקות הנפש, בגעגועים וכיסופים לאבינו שבשמים - הנה לכל ההבעות הנפשיות האלו יגיע החסיד בסיוע של הניגון, שבכחו לרומם את הנפש בשליבות סולם האלקים ולהביאו למדרגות גבוהות.

רב כחו של הניגון החסידי העליו והשמח לגרש התנועה ועצבות הלב, שכל כך נמאסות הן בתורת החסידות, וגדול עוזו להכניס במקומן אור חדש של שמחה, חדוה ועליצות הלב, תכונות הנפש שמחובבות ומשובחות בשיטתן של החסידים.

נגינת החסידים קיימת כבר יותר ממאתיים וחמישים שנה, זאת אומרת, מראשית התגלותה של החסידות בשנת ה'תצ"ד ע"י מורנו ר' ישראל בעל שם טוב נ"ע.

החל ממאורע חשוב זה בתולדות עמנו, נתפתחה הנגינה החסידית ע"י תלמידי הבעש”ט ותלמידי תלמידיו, רועי ומנהיגי החסידות לדורותיהם ומקומותיהם, שביניהם היו גם מנגנים מצוינים, שחיברו בעצמם כמה נגונים מפורסמים כמו: הרה”ק יחיאל מיכל מזלאטשוב, הרה”ק ר' ארי לייב הנקי”הסבא משפאלע”י, הרה”ק ר' לוי יצחק מברסלב, הרה”ק ר' נחמן מברסלב, הרה”ק ר' אהרן מקארלין, הרה”ק ר' דוד מטאלנא ועוד.

מנהיגי החסידים ראו בשירה ובזמורה חלק חשוב מדרכי החסידות, ולכן חיברו כפי יכלתם בעצמם, או שעוררו את חסידיהם - יודעי נגן - לחבר נגונים מעוררים ולבביים ונגוני שמחה וחדוה.

אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה העומדים בין בים ובין ביבשה המקום ירחם עליהם ויוציאם מצרה לרווחה ומאפילה לאורה ומשעבוד לגאולה השתא בעגלא ובזמן קריב (שחרית)

אחת שאלתי אחת שאלתי מאת ד' אותה אבקש, שבתתי בבית ד' כל ימי חיי, לחזות בנעם ד' ולבקר בהיכלו. (תהילים כז)

אין ערוך לך ה' אלהינו בעולם הזה. ואין זולתך מלבנו לחיי העולם הבא. אפס בלתיך גואלנו לימות המשיח. ומי דומה לך מושיענו לתחתית המיתים: (שחרית של שבת)

אל גנת אגוז ירדתי לראות באבי הנחל. לראות הפרחה הגפן הניצו הרמנים: לא ידעתי נפשי שמתני מרכבות עמי נדיב: שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך. מה תחזו בשולמית כמחלת המחננים: (שיר השירים)

אל ההודאות אדון השלום מקדש השבת ומברך שביעי ומניח בקדשה לעם מדשני ענג זכר למעשה בראשית (ערבית של שבת)

אילו היה לי כוח הייתי יוצא לשוק הייתי מכריז ואומר שבת היום לה' (קבלת שבת)

אלהי. נשמה שנתת בי טהורה. אתה בראתה. אתה יצרתה. אתה נפתתה בי. ואתה משמרה בקרבי. ואתה עתיד לטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבא. (ברכות השחר)

אלהים צבאות, שוב-נא: הבט משמים וראה; ופקד, גפן זאת. וכנה, אשר-נטעה ימינך; ועל-בן, אמצתה לך. (תהילים פ)

אליך יהוה אקרא; ואל-אדני, אתחנן. שמע-יהוה וחנוני; יהוה, יהי-עזר לי. (תהילים ל)

אמר לצפון תני, ולתימן אל-תכלאי; הביאי בני מרחוק, ובנותי מקצה הארץ. (תהילים מג)

אנא, בכח גדלת ימינך תתיר צרורה: קבל רנת עמך, שגבנו, טהרנו, נורא: נא גבור, דורשי יחודך בכבת שמרם: ברכם, טהרם, רחמי צדקתך תמיד גמלם: חסין קדוש, ברוב טובך נהל עדתך:

מזמור שיר ליום השבת

"שירת מרדכי"

החסידי הניגון

מתוך דבריו הרב שמואל זלמנוב ז"ל

ויש אשר לפעמים לקחו החסידים מוטיבים שונים מנגוני הרועים המלאים געועי נפש ועדן, כמו ממדינת וואלאכיי ואוקרינא, מקומות אשר הבעש"ט ורבים מתלמידיו הצדיקים הנסתרים עברו דרך שם עוד בתקופת "התבודדותם", ואחרי שעידום ושיכללום, והעלו את "הניצוצות" הטובים שבהם – תיקנום לניגונים חסידיים. זוהי סיבת העובדה, שנמצאים הרבה מניגוני החסידים המושרים בשפת גויים תושבי הארץ ההיא.

מכל האמור יכולים אנו לקבוע, שתנועת החסידות פעלה רבות לתחיית הנגינה הישראלית. היא שהפיחה מחדש רוח חיים, רגש של חמימות וקדושה בנגון, עד שבכוחו להרנין את הלב ולשמח את הנפש.

כן נתרבו הנגונים החסידיים שהלכו ונמסרו איש מפי איש וכן נתפשטו אח"כ בכל תפוצות ישראל.

הנגינה החב"דית

ברם, מתוך חוג התפתחותה של הנגינה החסידית לכל זרמיה וצורותיה השונות, מתגלית הנגינה החב"דית בכל תוקף זהרה בצבינה וסגנונה המיוחד לה וקובעת ברכה לעצמה.

זרם החסידות החב"דית, אם כי מוצאו ומקורו נובע ממעין החסידות הכללית, שהיא תורת הבעש"ט, בכל זאת זכות יתרה לאדמו"ר הזקן, מחולל שיטת החב"ד ויוצרה, בזה שהעמיק והרחיב את המעין ועשה אותו למעין המתגבר ועולה מתוך מעמקיו הפנימיים. אף הוא צלל לתוך מסתורי ומצפוני ים החסידות והעלה בידו אותם הפנינים היקרים שהיו חבויים וגנוזים ועיטרו במשבצות שיטתו החב"דית.

יְחִיד גָּאָה, לְעַמְךָ פְּנֵה, זֹכְרֵי קִדְשְׁתָּךְ: שְׁוַעַתְנוּ קִבַּל וּשְׁמַע צַעֲקֹתֵנוּ, יוֹדֵעַ תַּעֲלָמוֹת: (תפילת ר' נחוניא בן הקנה)

אָנְהָ יְהוָה, כִּי-אֲנִי עֲבָדְךָ: אֲנִי-עֲבָדְךָ, בֶּן-אֲמֹתָיִךְ; פִּתְחָתָּ, לְמוֹסְרֵי. (תהילים קטז)

אָגִיל וְאֶשְׂמַח בְּלִבִּי, בְּרֵאוֹתַי כִּי מֵאוֹיְבֵי תָרִיב רִיבִי, וְלִצְיוֹן גּוֹאֵל תִּבְיָא.

אֲנִי מֵאֲמִין אֲנִי מֵאֲמִין בְּאֲמוּנָה שְׁלֵמָה בְּבִיאַת הַמְּשִׁיחַ וְאֵף עַל פִּי שִׁיתְמַהֲמָה עִם כָּל זֶה אַחֲכָה לוֹ בְּכָל יוֹם שְׁיָבוֹא (יג עיקרים)

אֲשָׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ. עוֹד יִהְלֹךְ סֵלָה: אֲשָׁרֵי הָעַם שֶׁכָּכָה לוֹ. אֲשָׁרֵי הָעַם שִׁיְהוּהוּ אֱלֹהָיו: (פסוקי דזמרה)

אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמת כי אשב בחושך ה' אור לי

אֲשֶׁר בָּרָא שִׁשּׁוֹן וְשִׁמְחָה. חֲתָן וְכֻלָּה. גִּילָה רְנָה. דִּיצָה וְחִדּוּה. אֶהְבֶּה וְאֶחֱוֶה. וְשָׁלוֹם וְרַעוּת. (שבע ברכות)

אֶתְּהָ בְּחִרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים אֶהְבֶּת אֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת וְקִדְשְׁתָּנוּ בְּמִצּוֹתֶיךָ וְקִרְבַּתָּנוּ מִלְּבָנוּ לְעִבּוֹדְתֶךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ עָלֵינוּ קְרֵאתָ: (שלוש רגלים)

אֲרוֹמַמְךָ יי כִּי דָלִיתָנִי וְלֹא שִׁמְחָתָּ אֹיְבֵי לִי: יי אֱלֹהֵי שְׁוַעַתִּי אֱלֹהֵי וְתִרְפְּאֵנִי: יי הַעֲלִיתָ מִן שָׂאוֹל נַפְשִׁי חַיִּיתָנִי מִיַּרְדֵּי בּוֹר: (תהילים ל)

בּוֹאֵי בְּשָׁלוֹם עֲטָרַת בְּעֵלָה גַם בְּרִנָּה וּבְצַהֲלָה תוֹף אֲמוּנֵי עִם סְגוּלָה בּוֹאֵי כְּלָה בּוֹאֵי כְּלָה (לכה דודי)

בגלל אבות תושיע בנים ותביא גאולה לבני בניהם (סדר ברית מילה)

בלבבי משכן אבנה להדר כבודו ולמשכן מזבח אשים לקרני הודו ולנר תמיד אקח לי את אש העקידה ולקורבן אקריב לו את נפשי, את נפשי היחידה.

הניגון החסידי

מתוך דבריו הרב שמואל זלמנוב ז"ל

הנה מה שאירע לתורת החסידות בכללותה אירע לנגון החסידי. בעוד שהבעש"ט הטיל בו נשמת רוח חיים – בא אדמו"ר הזקן והעמיק אותו וגילה לרבים הפנימיות שבנשמת הנגון. ומכאן נשתזרה נימה חדשה בנגינה החסידית, זוהי הנימה החב"דית, שהיא עמוקה ואצילית יותר מכל אחרותיה בנגינת החסידים..

בעוד שעפ"י רוב, הנגונים החסידיים הכלליים הם קלי המרוצה, המעוררים שמחה וחדוה, - לעומתם נגוני חב"ד ברובם הם כבדי המשקל, בתנועות מתונות וממושכות, העשירות ב"קמטיהם" האופייניים והמביעות עמקות המחשבה והתעוררות פנימית נפשית.

כמה מעלות וסוגים לנגוני חב"ד.

יש ביניהם נגוני געגועים, נגוני התמרמרות, נגוני תקוה, נגוני שמחה וריקוד. אבל כולם כאחד משמשים הבעה למצבי הנפש הפנימיים.

השירה החב"דית היא כולה שירה פנימית העולה ממעמקי הלב והמזעזעת את הנשמה. בכחה של נגינה זו לזכך ולצרף את האדם ולהעלותו למדרגה גבוהה.

עיקר טפוסו של הנגון החב"די היא ההרגשה, כולו בנוי הוא מהרגש הלב ודביקות הנפש ולכך אינו זקוק כשאר הנגונים למלים ותיבות, אדרבא המלים מגבילות אותו. כי הרי הנגון הוא – כמבואר בתורת החב"ד – במדרגה נעלית יותר מהדיבור, עד שמה שאין בכח הדיבור לגלות בא ביטויו בתנועות הנגון. ולכן על פי רוב הנגון החב"די מחוסר מלים וכולו אומר שירה.

בְּרוּךְ הַבּוֹא בְּרוּךְ הַבּוֹא מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ שֶׁחֲחִינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהַגְעֵנוּ לְזִמְנָהּ

בְּרוּךְ הַגָּבֵר אֲשֶׁר יִבְטַח בִּיהוָה וְהָיָה יְהוָה מִבְּטָחוֹ: (ירמיהו יז)

בְּרַכֵּי נַפְשֵׁי אֶת יְהוָה. יְהוָה אֱלֹהֵי גְדֻלַּת מְאֹד. הוֹד וְהַדָּר לְבִשְׁתָּ:

ברכנו אבינו כולנו כאחד, כולנו כאחד באור פניך (מן התפילה)

בשם ה' אלוקי ישראל: מימיני – מיכאל, ומשמאלי – גבריאל, ומלפניי – אוריאל, ומאחוריי – רפאל, ועל ראשי שכינת א-ל. (מן קריאת שמע על המיטה)

גם כי אלך בגיא עלמוות לא אירא רע כי אתה עמדי (תהילים כג)

דוד מלך ישראל חי וקיים. סימן טוב ומזל טוב יהא לנו

דַּע לָךְ שֶׁכָּל רוּעָה וְרוּעָה יֵשׁ לוֹ נִגּוֹן מִיַּחַד מִשְׁלוֹ דַּע לָךְ שֶׁכָּל עֵשֶׁב וְעֵשֶׁב יֵשׁ לוֹ שִׁירָה מִיַּחַד מִשְׁלוֹ וּמִשִּׁירַת הָעֵשְׂבִים נַעֲשֶׂה נִגּוֹן שֶׁל רוּעָה כַּמָּה יָפָה כַּמָּה יָפָה וְנֶאֱדָה כְּשׁוֹמְעִים הַשִּׁירָה שֶׁלָּהֶם טוֹב מְאֹד לְהִתְפַּלֵּל בִּינֵיהֶם וּבְשִׂמְחָה לְעַבֵּד אֶת הַשֵּׁם וּמִשִּׁירַת הָעֵשְׂבִים מִתְמַלֵּא הַלֵּב וּמִשְׁתַּוָּקֵק וּבְשִׂמְחָה מִן הַשִּׁירָה מִתְעוֹרֵר וּמִשְׁתַּוָּקֵק אֶל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֹר גְּדוֹל אֲזִי נִמְשָׁךְ וְהוֹלֵךְ מִקֵּדְשְׁתָּהּ שֶׁל הָאָרֶץ עָלָיו וּמִשִּׁירַת הָעֵשְׂבִים נַעֲשֶׂה נִגּוֹן שֶׁל הַלֵּב. (ר' נחמן)

הכל יודוך והכל ישבחוך. והכל יאמרו אין קדוש ביהוה:

ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדלות ובנפלאות ממני: אם לא שויתני ודוממתי נפשי בגמל עלי אמו בגמל עלי נפשי: (תהילים קלא)

הושיעה את עמך וברך את נחלתך. ורעם ונשאם עד העולם: (פסוקי דזמרה)

הללו את ה' כל גוים. שפחוהו כל האמים: פי גבר עלינו חסדו. ואמת ה' לעולם. הללויה: (הלל)

דסגידנא קמה ומן קמה דיקר אורייתה בכל עדן ועדן. (בריד שמייה)

הַמְלִאךָ הַגּוֹאֵל אוֹתִי מִכָּל רָע יִבְרַךְ אֶת הַנְּעָרִים, וַיִּקְרָא בָהֶם שְׁמֵי
וְשֵׁם אָבוֹתַי, אֲבֹרָהֶם וַיִּצְחַק וַיְדַגּוּ לְרוֹב בְּקִרְבַּ הָאָרֶץ:

הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֵינוּ הַנְּבִיא זְכוּר לְטוֹב וַיִּבְשֶׁר לָנוּ
בְּשׂוֹרֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנַחֲמוֹת

הַשִּׁיבֵנו יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנִשׁוּבָה, חֲדָשׁ יְמֵינוּ בְּקִדְּם.

הוּא יִגְאֵל אוֹתָנוּ בְּקִרְוֹב וַיִּקְבֹּץ נִדְחָנוּ מֵאֲרָבַע כְּנָפוֹת הָאָרֶץ

הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא. לְפָנַי בֹּא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל
וְהַנּוֹרָא. וְהִשִּׁיב לָב אָבוֹת עַל בָּנִים וְלָב בָּנִים עַל אָבוֹתָם:

הִנֵּה מָה—טוֹב, וּמָה—נְעִים— שֶׁבֶת אֲחִים גַּם—יְחַד. (תהילים קלג)

הַתְּנַעֲרֵי מֵעַפְר קוֹמֵי לְבָשִׁי בְּגָדֵי תִפְאָרְתְּךָ עִמִּי עַל יַד בֶּן יִשִּׁי בֵּית
הַלְחַמִּי קִרְבָּה אֵל נִפְשִׁי גֹאֵל הַתְּעוֹרְרֵי הַתְּעוֹרְרֵי כִּי בֹא אוֹרֶךְ קוֹמֵי
אוֹרֵי עוֹרֵי עוֹרֵי שִׁיר דְּבָרֵי כְבוֹד ה' עֲלֶיךָ נִגְלָה בּוֹאֵי בְשִׁלוֹם עֲטַרְת
בְּעֵלָה גַם בְּשִׁמְחָה וּבִצְהִלָּה תוֹךְ אֲמוֹנֵי עִם סְגוּלָה בּוֹאֵי כֹלָה
בּוֹאֵי כֹלָה...

ה' אֱלוֹקֵי יִשְׂרָאֵל מִיִּמֵינִי מִיִּכְאֵל מִשְׁמֵאֱלֵי גְבֵרֵיִּיאֵל מִלְּפָנַי אוֹרֵיִּיאֵל
מֵאֲחֹרֵי רִפְאֵל וּמֵעַל רֵאשִׁי שְׁכִינַת אֵל

וּבְיוֹם הַשֶּׁבֶת, שֶׁבֶת קִדְּשׁ שִׁישׁוּ וְשִׁמְחוּ

וְאָמַר בְּיוֹם הַהוּא, הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קוֹיֵנוּ לוֹ וַיִּוְשִׁיעֵנוּ; זֶה יְהוָה קוֹיֵנוּ לוֹ,
נְגִילָה וְנִשְׁמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ

וּפְדוּיֵי ה' יִשׁוּבוּן וּבֵאוּ צִיּוֹן בְּרִינָה

וְזָבְנוּ לְקַבֵּל שִׁבְתוֹת מִתּוֹךְ רַב שִׁמְחָה וּמִתּוֹךְ עֲשׂוֹר וְכְבוֹד וּמִתּוֹךְ מְעוֹט
עוֹזֹנוֹת

וְאֲנַחְנוּ, לֹא נִדְעָ מָה—נַעֲשֶׂה—כִּי עֲלֶיךָ, עֵינֵינוּ זָכַר רַחֲמֶיךָ ה' וְחִסְדֶּיךָ
כִּי מֵעוֹלָם הִמָּה (דברי הימים ב)

וְעַתָּה בָּנִים שִׁירוּ לַמֶּלֶךְ בְּתִפְאָרְתָּ מִפְּאָר וְאֲשֵׁרֵי עֲבָדָיו הַמְשִׁמְעִים

בְּקוֹל שִׁבְחוֹ

וְנִשְׁגָּב ה' וְנִשְׁגָּב ה' לְבָדוֹ בַּיּוֹם הַהוּא וַיּוֹתֵר יַעֲקֹב לְבָדוֹ
וַיֵּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר

וְקוֹי ה' יַחְלִיפוּ בַחַי יַעֲלוּ אֲבָר בְּנִשְׁרִים יִרְוְצוּ וְלֹא יִגְעוּ יִלְכוּ וְלֹא יִיעֲפוּ

וַיִּתֵּן לָהֶם הָאֱלֹהִים מִטֵּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירוֹשׁ

וְהָיוּ לְמִשְׁפָּה שׁוֹסֵד וְרַחֲקוּ כָּל מִבְּעֵלְיָד יִשִּׁישׁ עֲלֵיָד אֱלֹהִים כְּמִשׁוֹשׁ
חֲתָן עַל כֶּלֶה

וַיְהִי הַחֲדָשׁ הַזֶּה בְּנִבְוֹאת אַבִּי חוֹזָה יִשְׁמַע בְּבֵית זֶה קוֹל שִׁשׁוֹן וְקוֹל
שִׁמְחָה חֲזָק יִמְלֵא מִשְׂאֵלוֹתֵינוּ אֲמִיץ יַעֲשֶׂה בְּקִשׁוֹתֵינוּ וְהוּא יִשְׁלַח
בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו בְּרָכָה וְהַצְלָחָה

וּלְבַנְיָמִין אָמַר וּלְבַנְיָמִין אָמַר יָדִיד ה' יִשְׁכֵּן לְבֵטַח עֲלָיו

וְאֲנִי נִתְתִּי לָהֶם, שְׂכֵם אֶחָד--עַל-אֶחָד: אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד הָאֲמֹרִי,
בְּחֶרְבִי וּבְקִשְׁתִּי. (בראשית מח)

וּבְכֵן צְדִיקִים יִרְאוּ וַיִּשְׂמַח וַיִּשְׂרִים יַעֲלוּזוּ וְחַסִּידִים בְּרִינָה יִגִּילוּ (תפילות
ר"ה ויוה"כ)

וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ. וְדַבֵּק לִבְנוֹ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וַיַּחַד לְבַבְנוּ לְאַהֲבָה
וְלִירְאָה אֶת שִׁמְךָ. לְמַעַן לֹא נִבּוֹשׁ וְלֹא נִכְלָם וְלֹא נִפְשָׁל לְעוֹלָם וָעֶד:

וְקָרַב פְּזוּרֵינוּ מִן הַגּוֹיִים וּנְפּוּצוֹתֵינוּ כִּנְס, מִירְכַתִּי הָאָרֶץ

וְאֲנִי נִתְתִּי לָהֶם, שְׂכֵם אֶחָד--עַל-אֶחָד: אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד הָאֲמֹרִי,
בְּחֶרְבִי וּבְקִשְׁתִּי. (בראשית מח)

זְכַרְנִי נָא וְחֻזְקִי נָא אֶךְ הַפֶּעַם הַזֶּה הָאֱלֹהִים וְאִנְקֵמָה נִקֵּם אַחַת
מִשְׁתֵּי עֵינֵי מִפְּלִשְׁתִּים

זֶה הַיּוֹם עָשָׂה ה'. נְגִילָה וְנִשְׁמְחָה בּוֹ:

החסידי הניגון

מתוך דבריו הרב שמואל זלמנוב ז"ל

אין ספק אשר שירת תפלה זו היא ביטוי רעידת ורטט נשמתו של החסיד המתפלל, שמצאה את גילומה בניגון. כל תנועה ותנועה מהניגון מעוררת חלק אחר מנשמתו, בהציתה באותה שעה את הלב ביקוד אש אלקי. ונגון כזה הוא נגון ממולא, במלוא מובן המלה, מפני שהוא מלא על כל גדותיו עם הרגשות נפשיות, שהחסידי הכניסו בו בעת דביקותם בתפלה.

ולאו דוקא בתפלה, אלא גם בעת התוועדות חסידיים בינם לבין עצמם, בימי טובים ויומי דפגרא, במסבות רעים, הנחשבות אצל חסידי חב"ד כעין הקדמה או המשך לתפלתם, גם אז אינם מסתפקים בנגונים עליזים ושמחים, אלא בוחרים דוקא בנגונים רגשיים - לבביים, שמכניסים בהם חטיבה מעצמיות נשמתם.

כל תנועה ותנועה מהנגון יוצאת באותה שעה מגרונם בלוית לבת אש ושלחבת מתוך תוכי הלב. והתנועות כל כך מושכות וכל כך מדביקות, שפשוט קשה, הן לשומעים והן למנגנים, להנתק מהן. ולזאת חוזרים וכופלים חסידי חב"ד על כל ניגון פעמיים ושלוש, בכדי לירד לעומקו יותר ולהרגיש את פנימיות נשמתו של הנגון.

הניגון החסידי

מתוך דבריו הרב שמואל זלמנוב ז"ל

מטעם זה גם כן, חסידי חב"ד אינם מדקדקים כל כך על חוקי הנגינה האמנותית. כי חפשים הם נגוני החב"ד במדה ידועה, מכל אותן ההגבלות שבמוסיקה. נגוני חב"ד בנויים הם בעיקרם על רגשי הלב הבוער והנלהב ולכן אי אתה יכול לצמצם בכל אותם ההגבלות וחוקי הנגינה של הטון, חציו או רבעו של טון. עיקר דרישתם של חסידי חב"ד מהנגון, הוא שיהי "ממולא", כלומר שיהי בעל תוכן ושיחזיק בתוכו איזה תמצית פנימיית, בבטאו איזה רגש נפשי, אחרת – נגון "שוטה" הוא, זאת אומרת ריק ובלי תוכן מיוחד.

ניגון מכוון, ניגון ממולא, ניגון שוטה

שלש דרגות בניגונים, נגון מכוון, נגון ממולא ונגון שוטה. נגון מכוון כיצד? – נגון שהוא פרי חבורו של האדמו"ר, הרומז לענין גבוה ונשגב ושכל תנועותיו מכוונות, כמו עשרת הנגונים של האדמו"ר הזקן ושל נשיאי חב"ד שלאחריו. נגון ממולא, זהו נגון שגדולי החסידים התפללו בו. ונגון "שוטה" כמו הדס שוטה, שאינו אומר ולא כלום.

נגון ממולא הוא איפוא זה, שספג לתוכו מאש וחום ההתלהבות של החסיד בעת תפלתו. חסיד כשהוא מאריך בתפלתו בהתבוננות וכוונת המוח – הוא מנגן, כי "קול מעורר הכוונה".

החסיד בעמדו בתפלה, כשהוא שקוע במחשבותיו להתבוננות והכרת אלקות, בהבנה והשגה הבנויה על יסודי תורת החב"ד, והענין האלקי נקלט אצלו בהנחה טובה, בטח שמתפעל בנפשו מתוך התעוררות והתלהבות הנובעת מלבו פנימה. אולם באותה שעה נזכר החסיד על מעמדו ומצבו הוא, ונפשו עורגת וכוספת להתקרב לאור הקדושה, ואז מתפרץ מלבבו מאליו וממילא צעקה פנימיית המתבטאת בקול נגינה רגשיית, פעם בחשאי ברעותא דליבא ופעם בהתלהבות יתרה וזעקת הנפש המביעים את כיסופיו ותשוקתו לצאת מחילונותו היום יומיית ולהתרומם לחיים רוחניים עילאים.

חמול על מעשיך ותשמח במעשיך ויאמרו לך חוסיך בצדקך עמוסיך תוקדש אדון על כל מעשיך כי מקדשיך בקדושתך קידשת

טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות

יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם

יערב נא שיחי עליך כי נפשי תערוג אליך

יְשִׁישׁ עֲלֶיךָ אֱלֹהֶיךָ בְּמִשׁוֹשׁ חֲתָן עַל כְּלָה

יְרוּשָׁלַיִם אֲזוּרוּ שֶׁל עוֹלָם יְרוּשָׁלַיִם אֲזוּרוּ שֶׁל עוֹלָם וּמִי אֲזוּרוּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא

יְשִׁמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה: יְבָרְכֶךָ ה' וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנְךָ: יֵשֵׂא יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שָׁלוֹם:

יְהִי שָׁלוֹם בְּחִילֶךָ שְׁלוֹהַּ בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: לְמַעַן אַחֲי וְרַעֲי אֲדַבְּרָה נָא שָׁלוֹם בְּךָ: לְמַעַן בֵּית ה' אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לְךָ:

יְשַׁמְחוּ בְּמַלְכוּתֶךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עוֹנֵג. עִם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי. כָּלֵם יִשְׁבְּעוּ וַיִּתְעַנְּגוּ מִטּוֹבֶךָ. וְהַשְּׁבִיעִי רְצִיתָ בּוֹ וְקִדְשָׁתוּ. חֲמֶדֶת יָמִים אוֹתוֹ קְרֵאתָ:

יְשַׁמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתִגַּל הָאָרֶץ. וַיֹּאמְרוּ בְּגוֹיִם ה' מֶלֶךְ: יְרַעַם הָיָם וּמְלוֹאוֹ. יַעֲלֶן הַשָּׁדָה וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ:

יְדִיד נֶפֶשׁ אָב הַרְחֵמֵן. מְשׁוֹף עֲבָדֶךָ אֶל רְצוֹנֶךָ יְרוּץ עֲבָדֶךָ כְּמוֹ אֵיל. יִשְׁתַּחֲוֶה אֶל מוֹל הַדָּרֶךְ. יַעֲרֵב לוֹ יְדִידוֹתֶיךָ מִנּוֹפֶת צוּף וְכָל טָעַם:

יחד כולם קדושה לך ישלשו

כִּי־צַד מִרְקָדִין לְפָנָי הַכְּלָה כְּלָה נָאֶה וְחִסְדָּה

כאייל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך אלוקים צמאה נפשי לאלוקים לאל חי מתי אבוא ואראה פני אלוקים

הניגון החסידי

מתוך דבריו הרב שמואל זלמנוב ז"ל

בעודו עוד צעיר לימים, אמר פעם האדמו"ר הזקן בהזדמנות התועדות גדולי תורה:

”הלשון הוא קולמוס הלב והשיר הוא קולמוס הנפש”. כ”ק אדמו”ר הריי”ץ מבאר זאת באחת משיחותיו, אשר המחשבה היא בתור משרת המוח, הדבור משרת ומגלה מחשבת המוח והרגש הלב. אבל הניגון משרת ומגלה את הכחות עונג ורצון, שהם כוחות מקיפים למעלה מכוחות הפנימיים של המוח והלב – כמבואר בתורת חב”ד – עד מהות הנפש עצמה.

כי כשם שיש אותיות לדבור כן יש אותיות לניגון. אולם הבדל גדול ביניהם. בעוד שאותיות הדבור ענין – במובן כללי – ירידה, זאת אומרת שעניינן להוריד ולגלות את מחשבת השכל או רגשות הלב, שהאדם מלבישן בצירופי אותיות, בדבורים מדבורים שונים בפנים מסבירות עד שיגיעו גם אל הזולת, אשר בהמשכה וירידה זו מעליון לתחתון מתגשמת דקות השכלת המוח ומתעבה זכות רגש הלב מאותה דקות ובהירות שהיו להן מקודם לכן, ולזאת יכולים בצדק לתאר בכללות אותיות הדבור בשם אותיות הירידה - הנה בנגוד לזה אותיות הנגון בכללותן הן אותיות העליה.

אותיות הנגינה – אומר כ”ק אדמו”ר הריי”ץ באחת משיחותיו – הן אותיות העליה, המרומומות ומעלות את האדם למדריגה גבוהה. באותה שעה שמנגן הרי הוא נסגר ונשקע כולו בחדר שלפנים מחדר ממסתורי נפשו ולשעה איננו כלל ממהותו הגלויה, כי אז הוא נדבק בעצמותה של הנפש.

כשהנשמה מאירה גם שמים עוטי ערפל מפיקים אור נעים

כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא

כִּשְׁם שְׁאֵנִי רוֹקֵד בְּנִגְדֶךָ וְאֵינִי יָכוֹל לְנַגֵּעַ בְּךָ כִּי לֹא יוּכְלוּ כָּל אוֹיְבֵי לְנַגֵּעַ בִּי לְרַעָה:

כָּל הָעוֹלָם כֵּלּוּ כָּל הָעוֹלָם כֵּלּוּ גֶשֶׁר צַר מְאֹד וְהֶעֱקַר לֹא לְפַחַד כָּלָל.

כִּי אֵת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְנַנֶּה וּלְזַרְעֶךָ עַד עוֹלָם: לְךָ אֶתֵּן אֵת הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרַךְ כָּל מִינֵי תְבוֹאֲתֶיהָ לְטוֹבָה וְתֵן בְּרִכָּה עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה

כֹּה אָמַר ד' זְכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהַבְתָּ כָּלֹלְתִיךָ לְכַתֶּךָ אַחֲרַי בַּמַּדְבָּר בְּאָרֶץ לֹא זְרוּעָה .

כִּי, לֹא-יִטֵּשׁ יְהוָה עַמּוֹ; וְנַחֲלָתוֹ, לֹא יַעֲזֹב ה' הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בַיּוֹם קְרָאֵנוּ

לְכוּ בָנִים שְׁמְעוּ לִי יִרְאֵת ה' אֶלְמֹדְכֶם: מִי הָאִישׁ הִחְפֵּץ חַיִּים אֲהַב יָמִים לְרֵאוֹת טוֹב: נֶצֶר לְשׁוֹנֵךְ מֶרַע וּשְׁפַתְיֶךָ מִדְּבַר מֶרְמָה: סוּר מֶרַע וַעֲשֵׂה טוֹב בְּקֶשׁ שְׁלוֹם וְרַדְפֵהוּ: עֵינֵי ה' אֵל צְדִיקִים וְאֶזְנוֹ אֵל שׁוֹעֲתָם:

לֹא-יִשָּׂא גּוֹי אֶל-גּוֹי חָרָב, וְלֹא-יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה.

לֹא תְבוֹשִׁי וְלֹא תִפְלָמִי מֵהַ תִּשְׁתַּוְּחָחִי וּמֵהַ תִּתְהַמֵּי בְּךָ יַחֲסוּ עַנְיֵי עַמִּי וְנִבְנְתָה עִיר עַל תִּלְהָה:

לֵב טְהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חָדַשׁ בְּקִרְבִּי . אֵל תִּשְׁלִיכֵנִי מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ קִדְשֶׁיךָ אֵל תִּקַּח מִמֶּנִּי

לְמַעַן, אֲחִי וְרַעִי-- אֲדַבְּרָה-נָא שְׁלוֹם בְּךָ. לְמַעַן, בֵּית-יְהוָה אֱלֹהֵינוּ-- אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לְךָ.

לְעַד חַיָּה בְּלִבְנוּ הָאֱמוּנָה הַנְּאֻמָּה, לְשׁוֹב לְאָרֶץ קְדֻשָׁנוּ עִיר בְּהַ דָּוִד חָנָה. שְׁמָה נַעֲמֵד לְגוֹרְלֵנוּ אֵב הַמּוֹן קָנָה, שְׁמָה נַחֲיָה אֵת חַיֵּינוּ חַיֵּי עֵדֶת מִי מָנָה. שְׁמָה נַעֲבֹד אֱלֹהֵינוּ בְּחֻדָּה בְּגִילָה וּבְרִנָּה, שְׁמָה נַעֲלֶה לְרַגְלֵינוּ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה. תּוֹרַת חַיִּים חֲמֻדָּתָנוּ מִפִּי עֲלִיּוֹן נִתְּנָה, נֶצַח הִיא נַחֲלָתָנוּ מִמַּדְבָּר מִתְּנָה.

הניגון החסידי

מתוך דבריו הרב שמואל זלמנוב ז"ל

ע"י אותיות הנגינה מתעלה האדם והרי הוא נמשך ברום המעלות של היכלי האור וגילוי נשמתו, וקוי אור אלה דוחים על כל פנים לשעה את כל הלא טוב הצבור בנפשו. כי אותיות הנגינה מעוררת בו, באדם, את הטוב הפנימי והנעלם, הזך והברור, אשר פועל התגברות הצורה על החומר.

אותיות הנגינה איפוא אינן מורידות מעליון לתחתון, כי אם אדרבא, הן מגביהות ומרוממות מתחתון לעליון. וכשהאדם מתעורר בכל רצונו ותשוקתו לעליה בהיכלי אור נשמתו הפנימית, אזי הוא מטפס ועולה בשליכות סולם הנגון ושם הוא יכול לינק מלשד עצם נשמתו – שכולו טוב.

כי אמנם הנסתר והנעלם שבכל איש-ישראל - על פי תורת החסידות - הוא כולו טוב, זך וברור וכשהוא מתעלה באמצעות הנגון הלבבי והנפשי, שאז מתגלה הטוב הצפון והנעלים מחדרי נשמתו, הרי האדם נעשה מזוכך ומשובח יותר.

מכל האמור לעיל מסתבר, שהנגינה החבדי"ית אינה משמשת רק בתור אמצעי ועזר להתגלות החסידות, אלא שלפעמים היא נחשבת כטבעת חשובה ממהות החסידות עצמה.

מָה-אָשִׁיב לַיהוָה-- כָּל-תַּגְּמוּלוֹהֵי עָלַי. כּוֹס-יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא; וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא. נְדָרַי, לַיהוָה אֲשַׁלֵּם; נִגְדָה-נָּא, לְכָל-עַמּוֹ. יְקָר, בְּעֵינֵי יְהוָה-- הַמּוֹתָה, לַחֲסִידָיו. אָנָּה יְהוָה, כִּי-אֲנִי עַבְדְּךָ; אֲנִי-עַבְדְּךָ, בֶּן-אֲמָתֶךָ; פִּתְחָתָהּ, לְמוֹסְרֵי. לֶךְ-אֲזַבֵּת, זִבְחַת תּוֹדָה; וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא. נְדָרַי, לַיהוָה אֲשַׁלֵּם; נִגְדָה-נָּא, לְכָל-עַמּוֹ. בְּחִצְרוֹת, בֵּית יְהוָה-- בְּתוֹכֵי יְרוּשָׁלַם הִלְלוּ-יָהּ.

מִמְקוֹמְךָ מִלְּפָנָי תּוֹפִיעַ. וְתִמְלֹךְ עָלֵינוּ כִּי מַחְפִּים אָנַחְנוּ לְךָ. מִתִּי תִמְלֹךְ בְּצִיּוֹן. בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד תִּשְׁכּוֹן. תִּתְגַּדֵּל וְתִתְקַדֵּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם עִירְךָ לְדוֹר וָדוֹר וּלְנֹצֵחַ נֹצְחִים:

מִצְוָה גְדוֹלָה לְהִיּוֹת בְּשִׂמְחָה לְהִיּוֹת בְּשִׂמְחָה תָּמִיד

מִהֲרָה ה' אֶלְקֵינוּ יִשְׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלַם קוֹל שִׁשׁוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חֲתָן וְקוֹל כְּלָה קוֹל מִצְהָלוֹת חֲתָנִים מַחְפָּתָם וּנְעָרִים מִמִּשְׁתָּה נְגִינָתָם

נַר לְרָגְלֵי דְבָרֶיךָ נַר לְרָגְלֵי דְבָרֶיךָ וְאוֹר לְנִתְיָבְתִי, נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקְיָמָהּ לְשִׁמְרֵי מִשְׁפָּטֵי צְדָקָה.

נִקְדַּשׁ אֶת שִׁמְךָ, שִׁמְךָ בְּעוֹלָם כִּשֵׁם שִׁמְקֵי־יֵשִׁים אוֹתוֹ בְּשִׁמֵי מְרוֹם יִמְלוֹךְ

ע"י ניגונים ומחיאית כף מתמתקין כל הדינים.

עֲבַדוּ אֶת-יְהוָה בְּשִׂמְחָה; בְּאוֹ לְפָנָיו, בְּרִנָּה

עוד אבינו חי, עם ישראל חי

עַז-וְהֶדְר לְבוֹשָׁה; וְתִשְׁחַק, לַיּוֹם אַחֲרוֹן

עַל הַר-גְּבוּהָ עָלִי-לֶךְ, מִבְּשָׂרְתָ צִיּוֹן, הָרִימִי בְּכַח קוֹלְךָ, מִבְּשָׂרְתָ יְרוּשָׁלַם; הָרִימִי, אֵל-תִּירָאִי, אֲמָרֵי לְעָרֵי יְהוּדָה, הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם.

עַל-אֱלֹהֵי אֲנִי בּוֹכִיָה, עֵינֵי עֵינֵי יִרְדָּה מַיִם--כִּי-רָחַק מִמֶּנִּי מְנַחֵם, מִשִּׁיב נִפְשִׁי

פּוֹתַח אֶת יָדְךָ פּוֹתַח אֶת יָדְךָ, וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רְצוֹן.

הניגון בתורת רבי נחמן

עקר הניגון והכלי שיר הביא לוי לעולם, כמובא בזהר (שמות י"ט): שעקר הניגון מסטרא דלואי. וזה שאמרה לאה: "הפעם לנה אישי אלי" (בראשית כ"ט), שעתה הפעם שנולד לוי, שעל ידו בא בחינת הניגון וכלי שיר לעולם, הפעם לנה אישי אלי בודאי, כי התחברות שני דברים הוא על-ידי גגון וכלי שיר, והבן. וזה בחינת כלי זמר שמנגנין על חתנה (ליקוטי מוהר"ן קמא רלו).

ר' נחמן בתורה זו קובע: 'כי התחברות שני דברים הוא על ידי ניגון וכלי שיר'.

לניגון יש כח לחבר בין שני דברים.

גם לאין-סוף יש ניגון, אומר ר' נחמן:

אותו הזמר הוא גם כן למעלה מכל הנגינות וזמירות שבעולם, השכימים לכל חכמה ואמונה. וכל הזמירות והנגונים של כל החכמות, נמשכין מזה הזמר והניגון, שהוא למעלה מכל הזמירות והנגונים של כל החכמות, כי הוא הזמר השף להאמונה בהאור אין-סוף עצמו, שהוא למעלה מן הכל.

בכוחו של הניגון, להוציא את הרוח הטובה מן הרעה, למצוא את הנקודה הפנימית החיובית המחיה כל דבר. על אחת כמה וכמה כוחו של ניגון

פְּדָה בְּשָׁלוֹם פְּדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקֶּרֶב לִי כִּי בְּרַבִּים הָיוּ עֲמָדֵי אָנֹכִי אֶל אֱלֹוִקִים אֶקְרָא ו-ה' יוֹשִׁיעֵנִי עֲרַב וּבִקֶּר וְצַהֲרִים אֲשִׁיחָה וְאֵהֵמָה.

פִּיהָ פִּתְחָה בְּחֻכְמָה. וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָה: צוֹפִיָּה הַלִּיכּוֹת בֵּיתָה. וְלֶחֶם עֲצָלוֹת לֹא תֹאכַל: קָמוּ בְּנֵיהָ וַיֵּאֱשְׁרוּהָ. בַּעֲלָה וַיְהַלְלָה: רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חֵיל. וְאֵת עֲלִית עַל פִּלְנָה:

צְדִיק, בְּתִמְר יִפְרָח; בְּאֶרְז בַּלְבָּנוֹן יִשְׁגָּה. שְׁתוּלִים, בְּבֵית יְהוָה; בְּחֲצֵרוֹת אֱלֹהֵינוּ יִפְרִיחוּ. עוֹד, יִנוּבוֹן בְּשִׁיבָה; דְּשָׁנִים וְרַעֲנָנִים יִהְיוּ. לְהַגִּיד, כִּי-יֵשֶׁר יְהוָה; צוּרִי, וְלֹא-עֲלָתָה (עוֹלָתָה) בּוֹ.

צִמְאָה לָךְ, נַפְשִׁי-- כַּמָּה לָךְ בְּשָׂרֵי בְּאֶרֶץ-צִיָּה וְעֵיף בְּלִי-מַיִם. כֵּן, בְּקֹדֶשׁ חֲזִיתֶךָ-- לְרֵאוֹת עֵזֶךָ, וּכְבוֹדֶךָ.

”קדושה אני מבקש, קודש קודשים אני מבקש, תנו לי קדושת ארץ ישראל, תנו לי קדושת אהבת ישראל”.

קוֹל רְנָה וַיִּשׁוּעָה קוֹל רְנָה וַיִּשׁוּעָה, בְּאֱהָלֵי צְדִיקִים. יְמִין ד' עוֹשֶׂה חֵיל יְמִין ד' רוֹמְמָה, יְמִין ד' עוֹשֶׂה חֵיל.

קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמַע נְהִי בְּכִי תִמְרוּרִים רַחַל מְבַכָּה עַל בְּנֵיהָ מֵאֲנָה לְהַנָּחֵם עַל בְּנֵיהָ כִּי אֵינָנוּ: כֹּה אָמַר ה' מִנְעִי קוֹלְךָ מִכִּי וְעֵינַיִךָ מִדְּמָעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לַפְּעֻלָּתֶךָ נָאִם ה' וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ.

קוֹל דוֹדִי, הִנֵּה-זֶה בָּא; מְדַלֵּג, עַל-הַהָרִים--מִקְפָּץ, עַל-הַגְּבְעוֹת

רַחֵם בְּחֶסֶדֶךָ עַל עַמְּךָ צוּרֵנוּ עַל צִיּוֹן מְשֻׁבֵּן כְּבוֹדֶךָ זְבוּל בֵּית תִּפְאָרֵתֵנוּ, בֶּן דָּוִד עֲבַדֶּךָ יָבֹא וַיַּגְאֲלֵנוּ רוּחַ אֲפִינוּ מְשִׁיחַ ה'.

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם וְתֵן חֲלֻקֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ, וְזַפֵּינוּ בְּדֵי שְׁתִּשְׁרָה שְׂכַנְתֶּךָ עָלֵינוּ. מְלֵא מִשְׁאָלוֹת לְבִי לְטוֹבָה וְהַפֶּךָ רְצוֹנִי וְתֵן שְׂאֵלָתִי, אוֹי, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם. וְכֵן יֵהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, ד' אֱלֹוִקֵינוּ וְאֱלֹוִקֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתַּזְבְּנוּ לַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעֵינַיִךָ וְלָלַכְתָּ בְּדַרְכֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ וּקְדָשְׁנוּ בְּקֹדֶשְׁתֶּךָ. בְּדֵי שְׁנִזְכָּה לְחַיִּים טוֹבִים וְאַרְבִּים וְלַחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

רבי ישראל בעל שם טוב -
הבעש”ט

כל ימיו השתוקק הבעש”ט
לזכור את ניגונו של יעקב
אבינו ע”ה ולא עלה בידו.
וכך סיפר לתלמידיו
המקורבים על פשרו של
הניגון:

”ניגון אחד נעים לאוזן ומתוק
לנפש שמעתי בגלגולי הראשון
כשהייתי טלה בעדר צאנו של
יעקב אבינו. ניגון זה היה שר
יעקב אבינו בעת שרעה את
הצאן, ובו שפך את נפשו לפני
בוראו, עד אשר שמע את
הקב”ה בקולו כשברך את
צאנו. מקובלני כי בניגון זה
אף שלח יעקב את בניו אל
יוסף למצרים, כפי הכתוב
(בראשית מג,א) ויאמר
אליהם ישראל אביהם אם כן
זאת עשו קחו מזמרת
הארץ.”

המשיך הבעש”ט ואמר:
”רק עוד פעם אחת זכיתי
לשמוע שנית את הניגון הזה,
בעת שעברתי ליד רועה צאן
שהשמיעו לפני צאנו.
כשמעתי זאת כמעט הפכתי
שוב לטלה...”

וכאשר רצה הבעש”ט לעלות
לארץ הקודש אמר:

”אפשר ואזכה שוב לשמוע את
אותו ניגון מזמרת הארץ,
וכשאלמד אותו על בוריו
ואדעהו, שוב לא אשכחהו.
וכשיתפרסם ניגון זה אצל
כולם תבוא גאולה לעולם...”

רחם נא ה' אלוקינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון
משכן כבודך ועל מלכות בית דוד משיחך ועל הבית הגדול
והקדוש

שומר ישראל שמר שארית ישראל ואל יאבד ישראל האומרים
שמע ישראל

שמח תשמח רעים אהובים בשמחה יצירך בגן עדן מקדם

שמחנו ה' אלוקינו באליהו הנביא עבדך ובמלכות בית דוד משיחך
במהרה יבוא ויגל לבנו

שומרים הפקד לעירך כל היום וכל הלילה

שאו מרום עיניכם שאו מרום עיניכם, שחרית, מנחה וערבית
וקבלו עליכם על מלכות שמים. שמע ישראל, ד' אלוקינו,
ד' אחד.

שפכי במים לבך נזכח פני ה'

שמע קולנו. ה' אלהינו חוס ורחם עלינו. וקבל ברחמים וברצון את
תפלתנו. כי אל שומע תפלות ותחנונים אתה. ומלפניך מלפנו. ריקם
אל תשיבנו:

תניא, אמר רבי ישמעאל בן אלישע: פעם אחת נכנסתי להקטיר
קטרת לפני ולפנים, וראיתי אכתריקל קה ד' צבאות, שהוא יושב
על פסא רם ונשא ואמר לי: ישמעאל בני, ברכני! אמרתי לו: יהי
רצון מלפניך, שייכבשו רחמיך את בעסך, ויגלו רחמיך על מדותיך,
ותתנהג עם בניך במדת הרחמים, ותבגס להם לפני משורת הדין,
ונענע לי בראשו.

תהא השעה הזאת תהא השעה הזאת שעת רחמים ועת רצון מלפניך.

תנצל נפשי ורוחי ונשמתי ותפלתתי מן החיצונים ויצילם בנשר יעיר
קנו על גוזליו ירחף.

תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיח ה' שמעה תפילתי ושוועתי
אליך תבוא אל תסתר פניך ממני ביום צר לי...

שַׁעַר שְׁבִיעִי

מוצ"ש

הבדלה על הכוס

אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפילות והבדלות וכו', בתחילה קבעוה בתפילה, העשירו קבעוה על הכוס וכו' והם אמרו המבדיל בתפילה צריך שיבדיל על הכוס (ברכות שם).

ומברכים על כוס יין או שכר וכל שהוא חמר המדינה [משקה מקובל ונפוץ]. בהגהת עובר אורח ס"י רצ"ו כותב בשם רבנים רבים דאם אין לו יין מותר להבדיל על כוס תה מתוק או קפה מתוק, כי כל דבר שהוא לכבוד לאורחים נקרא חמר מדינה (טעמי המנהגים קונטרס אחרון מ"ג ע"א).

בשעת מזיגת הכוס ימלאנו מעל כל גדותיה, כדי שישפך ממנה, לסימן ברכה וישובע מלא.

כמו שאמרו כל שאין יין נשפך בתוך ביתו כמים, אינו בכלל ברכה (ערובין ס"ה).

בשמים

תניא הנכנס לביתו במוצ"ש מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואח"כ אומר הבדלה (ברכות נ"א:).

נוהגים לברך לפי סדר זה: יין בשמים נר הבדלה, והסימן יבנ"ה.

ברכת ההבדלה:

המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה, בא"י המבדיל בין קודש לחול.

מוצאי שבת

צאת השבת וברכת המזון

מוצאי שבת

בקשה למוצאי שבת

נמצא בכתבי הקודש של הרב הקדוש רבי יצחק לוי מברדיטשוב זצ"ל, מחבר ספר "קדושת לוי" וזה לשונו בלשון הקודש. סגולה גדולה להצלחה שיאמרו אנשים ונשים טף בקשה זו בכל מוצאי שבת קודש קודם ההבדלה שלוש פעמים ובטוח אני שיצליחו בודאי אי"ה:

פסוקי ברכה

נוסח עדות המזרח

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. בְּסִימָן טוֹב וּבִמְזֹל טוֹב הִחַל עֲלֵינוּ אֶת (שֶׁשֶׁת) יְמֵי
 הַמַּעֲשֵׂה הַבָּאִים לְקִרְאָתָנוּ לְשָׁלוֹם. חֲשׂוּכִים מִכָּל חַטָּא וּפְשָׁע. וּמִנְקִים מִכָּל עֹזֶן
 וְאַשְׁמָה וְרָשָׁע. וּמִדְּבָקִים בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וְחַנוּנִים חֲכָמָה בִּינָה וְדַעַת
 מֵאֲתָךְ. וְתִשְׁמִיעֵנוּ בָהֶם שִׁשּׁוֹן וְשִׁמְחָה. וְלֹא תַעֲלֶה קִנְאָתָנוּ עַל לֵב אָדָם. וְלֹא
 קִנְאָת אָדָם תַּעֲלֶה עַל לִבָּנוּ. מִלִּבָּנוּ וְאֱלֹהֵינוּ. שִׁים בְּרָכָה רְוָחָה וְהַצְלָחָה בְּכָל
 מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ. וְכָל הַיּוֹעֵץ עֲלֵינוּ וְעַל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל עֲצֵה טוֹבָה וּמַחְשְׁבָה טוֹבָה
 אֲמָצוּ. בְּרַכּוּ. גְּדִלוֹ. קִימוֹ. קִיָּם עֲצָתוֹ. בְּדַבָּר שֶׁנֶּאֱמַר יִתֵּן לְךָ כָּל־בָּבֶדֶךָ. וְכָל עֲצָתְךָ
 יִמְלֵא:

וְנֶאֱמַר וְתִגְזֹר אֲמַר וְיָקִים לְךָ. וְעַל דְּרָכֶיךָ נִגַּה אֹרֶךְ:

וְכָל הַיּוֹעֵץ עֲלֵינוּ וְעַל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל עֲצֵה טוֹבָה וּמַחְשְׁבָה שְׂאִינָה טוֹבָה.
 אֲבָדוֹ. בְּטָלוֹ. גְּדָעוֹ. הִפְרוֹ. הִפְרָ עֲצָתוֹ. בְּדַבָּר שֶׁנֶּאֱמַר יִי הַפִּיר עֲצַת גּוֹיִם. הַנִּיָּא
 מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: וְנֶאֱמַר עֲצוּ עֲצֵה וְתִפְרֹ. דְּבָרוֹ דְּבָר וְלֹא יָקוּם כִּי עֲמֵנוּ אֵל:

וּפְתַח לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בִּזְהָ הַשְּׁבוּעַ וּבְכָל שְׁבוּעַ וְשְׁבוּעַ. שְׁעָרֵי אֹרֶז. שְׁעָרֵי בְּרָכָה.
 שְׁעָרֵי גִילָה. שְׁעָרֵי דִיצָה. שְׁעָרֵי דַעָה. שְׁעָרֵי הוֹד וְהַדָּר. שְׁעָרֵי וְעַד טוֹב. שְׁעָרֵי
 זְמָרָה. שְׁעָרֵי חֲדוּדָה. שְׁעָרֵי חֲמֵלָה. שְׁעָרֵי חֵן וְחֶסֶד. שְׁעָרֵי חַיִּים טוֹבִים. שְׁעָרֵי טוֹבָה.
 שְׁעָרֵי יְשׁוּעָה. שְׁעָרֵי כְפָרָה. שְׁעָרֵי כָל־כְּלָה. שְׁעָרֵי לְמוּד תּוֹרָה לְשִׁמְחָה. שְׁעָרֵי מְזוּן.
 שְׁעָרֵי מְחִילָה. שְׁעָרֵי נַחֲמָה. שְׁעָרֵי סְלִיחָה. שְׁעָרֵי עֲזָרָה. שְׁעָרֵי פְדוּתָה. שְׁעָרֵי פְרָנְסָה
 טוֹבָה. שְׁעָרֵי צְדָקָה. שְׁעָרֵי צְהֵלָה. שְׁעָרֵי קוּמְמִיּוּת. שְׁעָרֵי רְפוּאָה שְׁלֵמָה. שְׁעָרֵי
 שְׁלוֹם. שְׁעָרֵי שְׁלוֹה. שְׁעָרֵי תּוֹרָה. שְׁעָרֵי תַפְלָה. שְׁעָרֵי תְשׁוּבָה. שְׁעָרֵי תְשׁוּעָה.
 כְּדַכְתִּיב וְתִשׁוּעַת צְדִיקִים מִיִּי. מְעוֹזִים בְּעַת צָרָה:

וַיַּעֲזֹרֵם יי וַיִּפְלְטֵם וַיִּפְלְטֵם מִרְשָׁעִים וַיּוֹשִׁיעֵם. כִּי חָסוּ בּוֹ:

וְנֶאֱמַר חֲשָׁף יי אֶת זְרוּעַ קִדְשׁוֹ לְעֵינֵי כָל הַגּוֹיִם. וְרָאוּ כָּל אֲפְסֵי אֶרֶץ אֶת יְשׁוּעַת
 אֱלֹהֵינוּ: וְנֶאֱמַר קוֹל צוֹפִיךָ נִשְׁאָו קוֹל יַחַדוֹ יִרְנְנוּ. כִּי עֵין בְּעֵין יִרְאוּ בְּשׁוּב יי צִיּוֹן:
 וְקִיָּם לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ מִקְרָא שְׁפָתוֹב מֵה נְאוּו עַל הַהָרִים רְגְלֵי מִבְּשָׂר מִשְׁמִיעַ שְׁלוֹם
 מִבְּשָׂר טוֹב מִשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה. אֹמֵר לְצִיּוֹן מִלֶּךְ אֱלֹהֶיךָ:

רֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִנֵּה הִנֵּם. וְלִירוּשָׁלַיִם מִבְּשָׂר אֲתָן:

אֵל תִּשְׁמַחֵי אֹיְבֹתֵי לִי כִי נִפְלַתִי קִמְתִּי. כִּי אֲשַׁב בְּחוֹשֶׁךְ יי אֹרֶךְ לִי:

לִיְהוּדִים הִיתָה אֹרֶז וְשִׁמְחָה. וְשִׁשָּׁן וְיָקָר:

וַיְהִי דוֹד לְכָל דְּרָכָיו מִשְׁכִּיל וַיִּי עֵמוֹ: וְנַח מְצָא חֵן בְּעֵינֵי יי: כֵּן נִמְצָא חֵן (וְתִמְצָאוּ
 חֵן) וְשִׁכַל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם: קוּמִי אֹרִי כִי בָא אֹרֶךְ. וּבְכּוֹד יי עֲלִיךָ זָרַח: כִּי
 הִנֵּה הַחֲשָׁךְ יִכְסֶה אֶרֶץ וְעֶרְפֶּל לְאֲמִים. וְעֲלִיךָ זָרַח יי וּבְכּוֹדוֹ עֲלִיךָ יִרְאָה:

מוצ"ש

מונה סדר הבדלות האמורות בתורה:

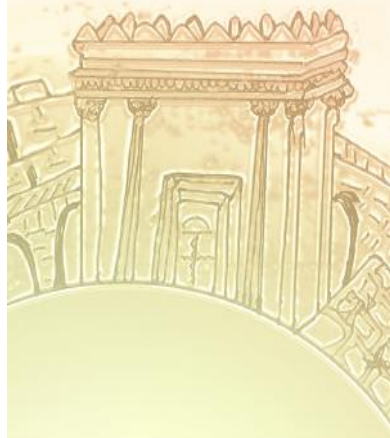
להבדיל בין הקודש ובין החול (ויקרא ו'ו),
 ויבדל בין האור ובין החשך (בראשית א'ד),
 ואבדיל אתכם מכל העמים (ויקרא כ"ו),
 ומסיים בין יום השביעי ליום המעשה, היינו בין קודש לחול, כי צריך לחתום מעין הברכה (חולין כ"ו: רש"י).

מנהגנו לאחוז הכוס בימין כל זמן ההבדלה, וכשמברך על הבשמים ועל האור מניח הכוס מידו.

אשכנזים מברכים על הבשמים "בורא מיני בשמים".
 וספרדים מברכים את הברכה הראויה: בורא עצי בשמים, או בורא עשבי בשמים.

טעם הברכה על הבשמים:

מפני שהשבת נותנת נשמה יתירה באדם, מתוך שאכל והתענג ונח ושקט, ובמוצאי שבת ניטלה ממנו כי מתחיל לדאוג לפרנסתו. לכן תקנו להריח בבשמים להשיב נפשו ונשמתו היתירה העוזבת אותו, כדי להפיג צער, ולא יתעצב בזכרו ששת ימי המעשה הבאים (לקוטי הפרדס לרש"י ז"ל).
 לכן אין מברכים על הבשמים במוצאי יום טוב, דליכא נשמה יתירה ביום טוב (תוס' ביצה ל"ג ע"ב ד"ה כ"י).

מוצ"ש

מוצאי שבת

ברכת האור
א"ר יהודה אמר שמואל:

אין מברכים על האור אלא במוצאי שבת (ולא במוצאי יום טוב) הואיל ותחילת ברייתו הוא (פסחים נ"ג:), ואמרו, כי במוצ"ש זימן הקב"ה לאדם הראשון שני רעפים (אבנים) והקישן ויצא האור מהן, ובירך עליה בורא מאורי האש (שם נ"ד:).

כתב מר רב האי גאון:

נהגו הראשונים להביט בשרטוטי כפים עד שיכיר ביניהם, מפני שהן מצויות בכל עת, ואינן ניכרין בלילה אלא ע"י האור... ושמענו מן הזקנים שאומרים שיש בשרטוטי פיסת היד סימן להתברך בו. ועוד מנהג אצלנו להביט בצפרניים, ואומרים מפני שהן פרות ורבות לעולם (מאה שערים עמ' ט"ז).

בשם רב נטרונאי גאון:

המנהג בתחילה כופף אדם ראשי אצבעותיו לתוך כפיו ומחשיך תחתיהן, ואח"כ פושטן והנה אור במקום חושך, ומברך (לקוטי הפרדס לרש"י עניין מוצאי שבת, וסדור רש"י סי' תקכ"ה).

עיקר הסתכלות באור הוא כדי ליהנות מן האור לאחר הברכה:

אין מברכים על הנר עד שיאותו לאורו, וכמה? עולא אמר כדי שיכיר בין איסר לפונדיון וכו' (ברכות נ"ג), להכיר בין מטבע למטבע הוא כמו שמכיר בין צפורן לבשר (פרקי דר"א שם, טור או"ח סי' רצ"ח).

סדר הבדלה נוסח ספרדי:

יקח הכוס בידו ויאמר:

בוֹס יְשׁוּעוֹת אֲשֶׁא. וּבִשִׁם יי אֶקְרָא:

אֲנִי יי הוֹשִׁיעָה נָא. אֲנִי יי הַצְּלִיחָה נָא:

הַצְּלִיחֵנוּ. הַצְּלִיחַ דְּרַבִּינוּ. הַצְּלִיחַ לְמוֹדִינוּ. וְשִׁלַּח בְּרַכָּה רְחוּחָה וְהַצְּלִיחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדִינוּ. בְּדַבְּתֵיב: יִשָּׂא בְּרַכָּה מֵאֵת יי וְצַדִּיקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְיִהוּדִים הַיְּתֵה אֹרְחָה וְשִׁמְחָה. וְשִׁשְׁן וְיִקְר: וּכְתִיב וַיְהִי דָוִד לְכָל דְּרַבָּיו מִשְׁכִּיל. וְיִי עֲמוּ:

בֵּן יִהְיֶה עֲמָנוּ:

סִבְרֵי מְרַנָּן:

וְעוֹנִים – לְחַיִּים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן:

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא עֲצֵי (עֲשָׂבִי) (מִיַּי) בְּשִׁמְסִים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מְאוּרֵי הָאֵשׁ:

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמְּבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל וּבֵין אֹר לְחֹשֶׁךְ וּבֵין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים וּבֵין יוֹם הַשַּׁבָּת לְשִׁשְׁתַּיִם יְמֵי הַמַּעֲשֵׂה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל:

הנביא אליהו

אליהו כמשיח
אליהו אינו המשיח, אלא שליח להודיע בואו. לפי האגדה התינוק שהחיה אליהו יהיה משיח בן יוסף.

"ורמז רמזתי לעולם שאני יורד תחילה לבבל, ואח"כ יבוא משיח" (ילקוט ח"ב רמז ר"ט).

ואמרו: חסידות מביאה לידי רוח הקודש וכו', רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים, תחיית המתים מביאה לידי אליהו זכור לטוב, דכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה לפני בא יום ה' הגדול והנורא (שקלים סוף פ"ג).

אבל מובטח להן לישראל שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי יו"ט מפני הטורח (שמניחין צרכי שבת והולכין להקביל פניו. רש"י עירובין מ"ג; פסחים י"ג), ואינו בא בשבת ויו"ט מכוח איסור תחומין, לפיכך אי אפשר שיבוא משיח אחריו באחד בשבת.

ריב"ל שאל את אליהו אפתחא דרשב"י מתי יבוא? והשיב לכשירצה האדון הזה (סנהדרין צ"ח) כלומר האדון הכתוב במלאכי "שהאדון אשר אתם מבקשים". אמר רבי יהושע בן לוי: קול שניים שמעתי וקול שלישי לא שמעתי, - להוציא מלב הנוצרים האומרים שהם שלושה: משה ואליהו וישו (מתי י"ז א).

שמו נזכר הרבה בזמירות למוצאי שבת. ובזמר המתחיל "במוצאי יום מנוחה": "שלח תשבי לנאנחה (לאומה הישראלית הנאנחת בגלות) ונס יגון ואנחה". עוד זמר "אלי חיש גואלי וכו' את אליהו הנביא".

עוד זמר אחר "אליהו הנביא, אליהו התשב, אליהו הגלעדי במהרה יבוא אלינו עם משיח בן דוד", חרוזים בסדר א"ב אחר תיבת "איש". בשיר הזה נאמר שהוא "פקיד על כל בשורות טובות", אשרי מי שראה פניו בחלום וכו'.

קראתיך יה הושיעני. ארח חיים תודיעני. מדלות תבצעני. מיום ועד לילה:
טהר טנוף מעשי. פן יאמרו מכעסי. איה נא אלוה עשי. הנותן זמירות בלילה:
נחנו בדרך בחומר. סלח נא על קל וחומר. יום ליום יביע אמר. ולילה ללילה:
המבדיל בין קדש לחול. חטאתינו הוא ימחול. זרענו וכספנו ירבה בחול. וכבוכבים בלילה:

אליהו הנביא.

אליהו התשבי. אליהו הגלעדי. במהרה יבא אלינו עם משיח בן דוד:
איש אשר קנא לשם האל. איש בשר שלום על יד יקותיאל. איש גש ויכפר על בני ישראל: אליהו:
איש דורות שנים עשר ראו עיניו. איש הנקרא בעל שער בסמניו. איש ואזור עור אזור במתניו: אליהו:
איש זעף על עובדי חמנים. איש חש ונשבע מהיות גשמי מעונים. איש טל ומטר עצר שלש שנים: אליהו:
איש יצא למצא לנפשו נחת. איש בלבלוהו העורבים ולא מת לשחת. איש למענו נתברכו כד וצפחת: אליהו:
איש מוסריו הקשיבו כמהים. איש נענה באש משמי גבוהים. איש סחו אחריו יהוה הוא האלהים: אליהו:
איש עתיד להשתלח משמי ערבות. איש פקיד על כל בשורות טובות. איש ציר נאמן להשיב לב בנים על אבות: אליהו:
איש קרא קנא קנאתי ליהוה בתפארה. איש רכב על סוסי אש בסערה. איש שלא טעם מיתה וקבורה: אליהו:
איש תשבי תצלנו מפי אריות. יבשרנו בשורות טובות. ישמחנו בנים על אבות. במוצאי שבתות: אליהו:
איש תשבי על שמו נקרא. תצליחנו על ידו בתורה. תשמיענו מפיו בשורה טובה במהרה. במהרה תוציאנו מאפלה לאורה: אליהו:
אשרי מי שראה פניו בחלום. אשרי מי שנתן לו שלום והחזיר לו שלום. יהוה יברך את עמו בשלום: אליהו:
כפתוב הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא. לפני בא יום יהוה הגדול והנורא. והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם:

סעודה רביעית

לפני סעודה רביעית יאמר:

אֶת־קִינוֹ סְעוּדָתָא דְמַהִימְנוּתָא דָּא הִיא סְעוּדָתָא רְבִיעָא דְדוּד מְלָכָא מְשִׁיחָא:

לְשֵׁם יְחוּד קוּדְשָׁא בְרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתֵיהּ, בְּדַחִילוֹ וְרַחִימוֹ, וְרַחִימוֹ וְדַחִילוֹ, לְיַחְדָּא שְׁם יו"ד ק"י בּוֹא"וֹ ק"י בְּיַחְדָּא שְׁלִים (יהוה) בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל, הִנֵּה אָנֹכִי בָּא לְסַעַד סְעוּדָה רְבִיעִית שֶׁל שַׁבַּת לְלוֹוֹת אֶת הַמְּלָכָה, וְלְלוֹוֹת אֶת הַנֶּפֶשׁ יִתְרָה בְּחִינַת חַיָּה שְׁבָה, הַמְּסַתְּלֶקֶת עִתָּהּ, וְלִהְשָׂאִיר בְּרָכָה בְּכָל סְעוּדוֹתֵינוּ בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי הַחֹל, וְלִהְשָׂאִיר בְּהֵן מִקְדְּשַׁת הַשַּׁבַּת. וּבְכֵן בְּכַח סִגְלֶתָהּ שְׁמַרְנוּ בְּאִשׁוּן בַּת עֵינַי, וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תִּסְתִּירֵנוּ, וְהוֹשִׁיעֵנו מִצַּעַר חַבוּט הַקֶּבֶר, וְתִשְׁכַּיֵּן אֶת נַפְשֵׁנוּ, רוּחֵנוּ וְנִשְׁמַתֵּנוּ, בְּמִשְׁכָּנוֹת מְבֻטָּחִים. וְיֵהִי נֶעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ. וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָה עֲלֵינוּ. וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָה:

סעודה רביעית

מלווה מלכה היא סעודה שנהגים, על פי ההלכה, לאכול במוצאי שבת, ובה מלווים את שבת המלכה בצאתה בשירה ובסעודה, כדרך שמלוים מלך ומלכה בצאתם מן העיר. סעודה זו נקראת גם "סעודה רביעית" או "סעודת דוד המלך".

מקור המנהג הוא בתלמוד הבבלי: "לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת אף על פי שאינו צריך אלא לכזית", כלומר למרות שהוא שָׁבַע (שבת קיט, ב).

הסעודה נקראת גם "סעודת דוד מלכא" (סעודת דוד המלך), שכן דוד המלך ביקש מה' לדעת את יום מותו, וה' גילה לו שהוא ימות בשבת, ומאז, בכל מוצאי שבת היה דוד עושה סעודה לבני ביתו, כדי להודות לה' שלא מת (טעמי המנהגים שבת, אות תכה; ליקוטי מהרי"ח בשם סידור רבי שבתי סופר).

במקורות מוקדמים מופיעה אגדה על עצם ה"נסכוי" (או "עצם הלוי") אשר איננה ניתנת להשמדה, וממנה קם הגוף בתחיית המתים. העצם ניזונה רק מהנאכל בסעודת מלווה מלכה. ההסבר לשני הדברים הנ"ל נובע זה מזה מכיוון שהמוות נזר כתוצאה מאכילת עץ הדעת על ידי אדם הראשון, ומכיוון שעצם זה ניזונת רק ממלווה מלכה, היא לא ניזונה מעץ הדעת.

בשם האר"י (רבי יצחק לוריא) נאמר, שהנשמה היתרה המלווה את האדם בשבת, אינה עוזבת אותו עד אחרי סעודת מלווה מלכה. מטעם זה נהגו רבים שלא לעשות מלאכה ולא להחליף את בגדי השבת עד אחרי הסעודה.

נהגו לשיר בסעודת מלווה מלכה את הזמירות: אליהו הנביא, המבדיל בין קודש לחול, אמר ה' ליעקב, במוצאי יום מנוחה וחדש ששוני ועוד זמירות אחרות, העוסקות בשבוע החדש, באלהיו הנביא ובגאולה על ידי משיח בן דוד. המקובלים עשו 120 צירופי שמות מהשם אליהו ומזכירים אותם אחרי זמירות מוצאי שבת.

ברכת המזון

ברכת המזון / אשכנז 79

ברכת המזון / עדות המזרח 84

ברכת המזון

בתורה לא נקבע נוסח מדויק לברכה, אלא הוזכר באופן כללי שתוכן הברכה יהיה הודיה לה' על נתינת ארץ ישראל לעם ישראל.

ברכת המזון מורכבת מארבעה חלקים שנקבעו במהלך הדורות:

ברכת הזן - תוכנה הוא הודאה והכרה בכך שאלוהים הוא הנותן מזון לכל ברואיו.

ברכת הארץ - תוכנה הוא הודאה על הארץ, על מצוות ברית המילה ועל התורה ומצוותיה, שנתפסות גם הן כמתנת הבורא.

ברכת בונה ירושלים - תוכנה של הברכה הוא תפילה על מלכות בית דוד ועל בנין בית המקדש. בזמן קיום הבית התפילה הייתה למען המשך קיומו וקיום שושלת בית דוד, ומעת החורבן התפילה היא למען השבתם של המלכות ובית המקדש. הברכה כוללת גם בקשה לפרנסה טובה, ומוסיפים לה תוספות מיוחדות בשבת ומועד (ראו להלן).

ברכת הטוב והמטיב - בה מודים לאל על הטבתו עם ישראל בעבר, בהווה ובעתיד.

סדר ברכת המזון / נוסח אשכנז

שיר המעלות. בשוב יהוה את שיבת ציון היינו כחלמים: אז ימלא שחוק פינו ולשונו רנה. אז יאמרו בגוים הגדיל יהוה לעשות עם אלה: הגדיל יהוה לעשות עמנו. היינו שמחים: שובה יהוה את שבינו כפאפיקים בנגב: הזרעים בדמעה ברנה יקצרו: הלחם ילחם ויבכה נשאת משך הזרע. בא יבא ברנה. נשאת אלמתיו: אברכה את יהוה בכל עת תמיד תהלתו בפי: סוף דבר הכל נשמע. את האלהים ירא ואת מצותיו שמור. כי זה כל האדם: תהלת יהוה ידבר פי. ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד: ואנחנו נברך יה. מעתה ועד עולם. הללויה:

שלושה שאכלו כאחד חיבין בזימון, וכך מזמנין:

המזמן אומר – רבותי נברך.

המסובים עונים – יהי שם יהוה מברך מעתה ועד עולם:

המזמן חוזר יהי שם וכו':

ברשות מרנן ורבותי נברך (בעשרה אלהינו) שאכלנו משלו:

ואומרים המסובים ואח"כ המברך:

ברוך (בעשרה אלהינו) שאכלנו משלו ובטובו חיינו:

והמזמן חוזר:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. הזן את העולם כלו. בטובו בחן בחסד וברחמים. הוא נותן לחם לכל בשר. כי לעולם חסדו. ובטובו הגדול תמיד לא חסר לנו ואל יחסר לנו מזון לעולם ועד. בעבור שמו הגדול. כי הוא אל זן ומפרנס לכל ומטיב לכל ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא. כאמור. פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון: ברוך אתה יהוה. הזן את הכל:

נודה לך יהוה אלהינו. על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה. ועל שהוצאתנו יהוה אלהינו מארץ מצרים. ופדיתנו מבית עבדים. ועל בריתך שחתמת בבשרנו. ועל תורתך שלמדנו. ועל חקיך שהודעתנו. ועל חיים חן וחסד שחוננתנו. ועל אכילת מזון שאתה זן ומפרנס אותנו תמיד. בכל יום ובכל עת ובכל שעה:

בחנוכה ופורים אומרים כאן ועל הניסים ואם שכח אזי כשיגיע אצל הרחמן יאמר: הרחמן, הוא יעשה לנו נסים ונפלאות, כמו שעשה נסים לאבותינו, בימים ההם בזמן הזה: בחנוכה ובפורים אומרים זה:

ועל הנסים ועל הפרקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות ועל המלחמות. שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה: לחנוכה:

בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו. בשעמדה מלכות זון הרשעה על עמך ישראל. להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך. ואתה ברחמיך הרבים.

ברכת המזון

נוהגים להוסיף בברכה זו פסוקים ובקשות שונות ("הרחמן הוא... וכו'). יש סבורים שקטעים אלו הם חלק מן הברכה, ויש סבורים שהם תוספת לברכה, במקביל ל"אלהי נצור" הנוסף בתפילת העמידה. בקטע זה רבים חילופי הנוסחאות בין עדות ישראל.

על פי המסורת, נתקנה ברכת הזן על ידי משה בעת שירד להם המן - הלחם השמימי עליו מסופר בתורה. ברכת הארץ נתקנה על ידי יהושע בן נון עם כיבוש ארץ ישראל. דוד המלך התקין את חלקה הראשון של ברכת בונה ירושלים, ואת חלקה השני התקין בנו, שלמה המלך, שבנה אית בית המקדש הראשון. ברכת הטוב והמטיב הותקנה על ידי חכמי המשנה לאחר מרד בר כוכבא. הברכה נתקנה כתפילת הודיה ושבח על כך שגופותיהם של הרוגי ביתר, שקבורתם הושהתה, לא העלו סירחון ולא נרקבו.

המקור החשוב ביותר למסורת זו מצוי בתלמוד הבבלי במסכת ברכות: אמר רב נחמן: משה תקן לישראל ברכת הזן, בשעה שירד להם מן; יהושע תקן להם ברכת הארץ, כיון שנכנסו לארץ; דוד ושלמה תקנו בונה ירושלים: דוד תקן "על ישראל עמך ועל ירושלים עירך; ושלמה תקן "על הבית הגדול והקדוש". הטוב והמטיב ביבנה תקנה - כנגד הרוגי ביתר. דאמר רב מתנא, אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה, תקנו ביבנה הטוב והמטיב.

עֲמַדַּת לַהֶם בַּעַת צְרַתֶּם. רַבַּת אֶת רִיבֶם. דִּנְתָּ אֶת דִּינֶם. נִקְמַתְּ אֶת נִקְמַתֶּם. מִסְרַת גְּבוּרִים בַּיַּד חֲלָשִׁים. וְרַבִּים בַּיַּד מַעֲטִים. וּטְמָאִים בַּיַּד טְהוּרִים. וְרַשְׁעִים בַּיַּד צְדִיקִים. וְזָדִים בַּיַּד עוֹסְקֵי תוֹרַתְךָ. וְלֹךְ עֲשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמְךָ. וְלַעֲמֶךָ יִשְׂרָאֵל עֲשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְּדוֹלָה וּפְרָקוֹן כְּהַיּוֹם הַזֶּה. וְאַחַר כֵּךְ בָּאוּ בְּנֵיךָ לְדַבֵּר בְּיַתְּךָ. וּפְנּוּ אֶת הַיִּכְלָךְ. וּטְהַרוּ אֶת מִקְדְּשְׁךָ. וְהִדְלִיקוּ נְרוֹת בַּחֲצֵרוֹת קִדְשְׁךָ. וּקְבְּעוּ שְׁמוֹנֵת (יָמִים) אֱלוֹי בְּהִלָּל וּבְהוֹדָאָה וְעֲשִׂיתָ עִמָּהֶם נֶס וּפְלֵא וְנִוְדָה לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֶלְהָ) יָמֵי תְּנַבְּהָ אֱלוֹי. לַהֲוֹדוֹת וּלְהִלָּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל:
לפורים:

בִּימֵי מְרַדְכֵי וְאַסְתֵּר בְּשׁוֹשֵׁן הַבִּירָה. כְּשֶׁעַמַּד עָלֵיהֶם הֵמֶן הַרְשָׁע. בִּקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְהוּדִים. מִנְעֵר וְעַד זָקֵן. טַף וְנָשִׁים. בַּיּוֹם אֶחָד. בְּשִׁלְשָׁה עֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ שְׁנַיִם עֶשֶׂר הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר וּשְׁלָלֶם לְבוֹז. וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים הִפְרַתְּ אֶת עַצְתּוֹ. וְקִלְקַלְתָּ אֶת מַחְשַׁבְתּוֹ. וְהִשְׁבֹּתְ לוֹ גְּמוּלוֹ בְּרֵאשׁוֹ. וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֶת בְּנָיו עַל הָעֵץ. (וְעֲשִׂיתָ עִמָּהֶם נֶס וּפְלֵא וְנִוְדָה לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֶלְהָ):

וְעַל הַכֹּל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לְךָ וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָל חַי תְּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: כִּפְתוּב. וְאַכְלֵתָּ וּשְׁבַעְתָּ וּבְרַכְתָּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר נָתַן לְךָ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמְּזוֹן:

רַחֵם נָא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ. וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ. וְעַל צִיּוֹן מְשֻׁבֵּן כְּבוֹדְךָ. וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ. וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו: אֱלֹהֵינוּ. אָבִינוּ. רַעֲנוּ זִוְנֵנוּ פְּרִנְסֵנוּ וְכַלְכַּלְנוּ וְהַרְוִיחֵנוּ. וְהַרְרוּחַ לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְהֵרָה מִכָּל צָרוֹתֵינוּ. וְנָא אֵל תִּצְרִיכֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לֹא לִיְדֵי מִתְּנַת בָּשָׂר וְדָם וְלֹא לִיְדֵי הַלְוָאָתֶם. כִּי אִם לִיְדֶךָ הַמְּלָאָה. הַפְּתוּחָה. הַקְּדוּשָׁה וְהַרְחֲבָהּ. שְׁלֵא נְבוֹשׁ וְלֹא נִכְלָם לְעוֹלָם וָעֶד:

בשבת אומרים:

רָצָה וְהַחֲלִיצֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוֹת יוֹם הַשְּׁבִיעִי הַשַּׁבָּת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ הַזֶּה כִּי יוֹם זֶה גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ הוּא לְפָנֶיךָ לַשַּׁבָּת בּוֹ וְלָנוּחַ בּוֹ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוֹת רְצוֹנְךָ וּבְרְצוֹנְךָ הִנִּיחַ לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שְׁלֵא תִהְיֶה צָרָה וְיָגוֹן וְאַנְחָה בַּיּוֹם מְנוּחָתֵנוּ וְהַרְאֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּנִחְמַת צִיּוֹן עִירְךָ וּבְבִנְיָן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קִדְשְׁךָ כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הַיְשׁוּעוֹת וּבַעַל הַנְּחֻמוֹת:

לראש חדש ויום טוב וחול המועד אומרים:

אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֵא וְיַגִּיעַ וְיִרְאֶה וְיִרְצֶה וְיִשְׁמַע וְיִפְקֹד וְיִזְכֵּר זְכוֹרֵנוּ וּפְקֻדוֹנוּ וְזָכוֹנוּ אֲבוֹתֵינוּ וְזָכוֹנוּ מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדְּךָ וְזָכוֹנוּ יְרוּשָׁלַיִם עִיר קִדְשְׁךָ וְזָכוֹנוּ כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ לְפָלִיטָה לְטוֹבָה לְחַן וּלְחַסֵּד וּלְרַחֲמִים לְחַיִּים (טוֹבִים) וּלְשָׁלוֹם בַּיּוֹם:
לר"ח - ראש החדש הנה;
לפסח - חג המצות הנה;

בְּכַבוֹד: הֶרְחַמֵּן הוּא יִשְׁבֵּר עֲלֵנוּ מֵעַל צוֹאֲרָנוּ וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמֵיִת לְאֲרָצֵנוּ: הֶרְחַמֵּן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ בְּרָכָה מְרֻבָּה בְּבֵית הַזֶּה וְעַל שְׁלַחַן זֶה שְׂאֵבְלָנוּ עֲלֵיו: הֶרְחַמֵּן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא זְכוֹר לְטוֹב וַיִּבְשֵׁר לָנוּ בְּשׂוֹרֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנַחֲמוֹת: הֶרְחַמֵּן הוּא יְבָרֵךְ אֶת (אָבִי מוֹרִי) בְּעַל הַבַּיִת הַזֶּה וְאֶת (אֲמִי מוֹרִתִי) בְּעַלֹּת הַבַּיִת הַזֶּה. אוֹתֶם וְאֶת בֵּיתֶם וְאֶת זְרַעֲם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם. (וְאִם סִמוּךְ עַל שְׁלַחַן עֲצֵמוּ יֹאמֵר:

הֶרְחַמֵּן הוּא יְבָרֵךְ אוֹתִי (וְאָבִי וְאֲמִי) וְאֶשְׁתִּי וְזֵרְעִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לִי, אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ. כְּמוֹ שְׁנַת־בְּרָכּוֹ אֲבוֹתֵינוּ אֲבָרְהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב, בְּכָל. מְכָל. כָּל. כֵּן יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ כְּלָנוּ יַחַד בְּבְרָכָה שְׁלֵמָה. וְנֹאמֵר אָמֵן:

בְּמָרוֹם יִלְמְדוּ עֲלֵיהֶם וְעֲלֵינוּ זְכוֹת שְׁתֵּהא לְמִשְׁמֶרֶת שְׁלוֹם. וְנִשְׂא בְּרָכָה מֵאֵת יְהוָה. וְצִדְקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעָנוּ. וְנִמְצָא חַן וְשִׂכָּל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:

אם הוא אוכל על שלחן אחרים יברך לבעה"ב:
 יְהִי רְצוֹן שְׁלֵא יָבוֹשׁ בְּעַל הַבַּיִת בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא יִכְלֹם לְעוֹלָם הַבָּא. וַיִּצְלַח מְאֹד בְּכָל נִכְסָיו. וַיְהִי נִכְסָיו וְנִכְסֵינּוּ מוֹצְלָחִים וְקָרוֹבִים לְעִיר. וְאֵל יִשְׁלוּט שְׁטָן לֹא בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ. וְאֵל יִזְדַּקֵּק לֹא לְפָנָיו וְלֹא לְפָנֵינוּ שׁוֹם דְּבַר הֶרְהוֹר חֲטָא וְעִבְרָה וְעוֹן מִעַתָּה וְעַד עוֹלָם:
 לשבת – הֶרְחַמֵּן הוּא יִנְחִילָנוּ יוֹם שְׁבֻלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:
 לראש חודש – הֶרְחַמֵּן הוּא יַחְדֵּשׁ עֲלֵינוּ אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וּלְבְרָכָה:
 ליום טוב – הֶרְחַמֵּן הוּא יִנְחִילָנוּ יוֹם שְׁבֻלוֹ טוֹב:
 לראש השנה – הֶרְחַמֵּן הוּא יַחְדֵּשׁ עֲלֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה וּלְבְרָכָה:
 לסוכות – הֶרְחַמֵּן הוּא יִקַּם לָנוּ אֶת סִפְתֵי דָוִד הַנוֹפֵלֵת:

הֶרְחַמֵּן הוּא יִזְכֵּנוּ לַיְמוֹת הַמְּשִׁיחַ וְלַחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא:
 בחול מגדיל (ביום שיש בו מוסף אומר מגדול) יִשׁוּעוֹת מְלָכוֹ וְעֵשֶׂה חֶסֶד לְמִשְׁיַחוֹ לְדָוִד וּלְזֵרְעוֹ עַד עוֹלָם:

עֵשֶׂה שְׁלוֹם בְּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אָמֵן: יִרְאוּ אֶת יְהוָה קְדוֹשֵׁיוֹ כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירְאָיו: כְּפִירִים רָשׁוּ וְרַעֲבוּ וְדוֹרְשֵׁי יְהוָה לֹא יַחְסְרוּ כָּל טוֹב: הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ: פּוֹתַח אֶת יָדָיו וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רְצוֹן: בְּרוּךְ הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בִּיהוָה וְהָיָה יְהוָה מְבֹטָחוֹ: נַעַר הָיִיתִי גַם זָקֵנְתִי וְלֹא רָאִיתִי צָדִיק נֶעְזֵב וְזָרְעוֹ מִבְּקֶשׁ לַחֵם: יְהוָה עֵז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בְּשְׁלוֹם:

ברכה מעין שלוש

ברכה אחת מעין שלוש (או ברכת המזון/אשכנז בקיצור: ברכת מעין שלוש) היא ברכה שמברכים אחרי אכילת מאכל שנעשה מאחד מחמשת מיני דגן – ואיננו לחם: עוגה, פיצה, וכן לאחר אכילת אחד מחמשת מיני פירות האילן שנזכרו בפסוק המדבר בשבת ארץ ישראל: תאנים, רימונים, ענבים, זיתים ותמרים, ויין.

הברכה נקראת "מעין שלוש", בהשוואה לברכה שמברכים אחרי אכילת לחם, שהיא כוללת במקורה שלוש ברכות. הברכה "מעין שלוש" היא תמצית שלוש הברכות שמברכים אחרי אכילת לחם, הקרויה "ברכת המזון".

הברכה כוללת הודאה על המזון, על ארץ ישראל ובניין ירושלים..

ברכה אחרונה מעין שלוש:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם על:

היין:

על הגפן ועל פרי הגפן:

על פירות משבעת המינים:

על העץ ועל פרי העץ:

על מזונות:

על המחיה ועל הכלכלה:

על מזונות ויין ביחד:

על המחיה ועל הכלכלה ועל הגפן ועל פרי הגפן:

ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכל מפריה ולשבוע מטובה, רחם (נא) יהוה אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מזבחך ועל היכלך, ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו והעלנו לתוכה ושמחנו בבנינה ונאכל מפריה ונשבוע מטובה ונברכך עליה בקדשה ובטהרה:

בשבת – ורצה והחליצנו ביום השבת הזה:

בר"ח – וזכרנו לטובה ביום ראש החדש הזה:

בר"ה – וזכרנו לטובה ביום הזכרון הזה:

ביו"ט – ושמחנו ביום חג (פלוגי) הזה:

כי אתה יהוה טוב ומטיב לכל ונודה לך על הארץ ועל: על היין: פרי הגפן: ברוך אתה יהוה על הארץ ועל פרי הגפן: (בא"י ועל פרי גפנה): על הפירות: הפרות: ברוך אתה יהוה על הארץ ועל הפרות: (בא"י ועל פרותיה):

על מזונות:

ברוך אתה יהוה על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה:

על מזונות ויין ביחד:

המחיה ועל פרי הגפן: ברוך אתה יהוה על הארץ ועל המחיה ועל:

הכלכלה ועל פרי הגפן:

(בא"י ועל פרי גפנה)

ברכת המזון

בתורה לא נקבע נוסח מדויק לברכה, אלא הוזכר באופן כללי שתוכן הברכה יהיה הודיה לה' על נתנת ארץ ישראל לעם ישראל.

ברכת המזון מורכבת מארבעה חלקים שנקבעו במהלך הדורות:

ברכת הזן - תוכנה הוא הודאה והכרה בכך שאלוהים הוא הנותן מזון לכל ברואיו.

ברכת הארץ - תוכנה הוא הודאה על הארץ, על מצוות ברית המילה ועל התורה ומצוותיה, שנתפסות גם הן כמתנת הבורא.

ברכת בונה ירושלים - תוכנה של הברכה הוא תפילה על מלכות בית דוד ועל בנין בית המקדש. בזמן קיום הבית התפילה הייתה למען המשך קיומו וקיום שושלת בית דוד, ומעת החורבן התפילה היא למען השבתם של המלכות ובית המקדש. הברכה כוללת גם בקשה לפרנסה טובה, ומוסיפים לה תוספות מיוחדות בשבת ומועד (ראו להלן).

ברכת הטוב והמטיב - בה מודים לאל על הטבתו עם ישראל בעבר, בהווה ובעתיד.

סדר ברכת המזון / עדות המזרח

אם הם שלושה אומר המזמן - הב לן ונברך למלא עלאה קדישא: עונים - שמים:

אומר המזמן - בְּרִשׁוֹת מְלָאָה עֲלֵאָה קְדִישָׁא,
(בשבת יוסיף - וּבְרִשׁוֹת שַׁבַּת מְלַבְתָּא). (ביום טוב - וּבְרִשׁוֹת יוֹמָא טָבָא
אֲשִׁפִּיזָא קְדִישָׁא). (בסוכות - וּבְרִשׁוֹת שַׁבְעָה אֲשִׁפִּיזִין עֲלֵאִין קְדִישִׁין).

וּבְרִשׁוֹת מוֹרֵי וְרִבּוֹתֵי, וּבְרִשׁוֹתְכֶם, נְבָרַךְ שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ:
והמסובים עונים - בָּרוּךְ שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבָטוּבוֹ חַיִּינוּ:
והמזמן חוזר - בָּרוּךְ שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבָטוּבוֹ חַיִּינוּ:

ואם הם עשרה או יותר אומר המזמן - נְבָרַךְ אֱלֹהֵינוּ שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ:
והמסובים עונים - בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבָטוּבוֹ חַיִּינוּ:
והמזמן חוזר - בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבָטוּבוֹ חַיִּינוּ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל הַזֶּן אוֹתָנוּ וְאֵת הָעוֹלָם
כְּלוֹ בְטוּבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד בְּרִיּוּחַ וּבְרַחֲמֵים רַבִּים. נִתֵּן לָחֶם לְכֹל בֶּשֶׂר. כִּי
לְעוֹלָם חֶסֶד: וּבְטוּבוֹ הַגָּדוֹל תִּמְיֵד לֹא חֶסֶד לָנוּ וְאֵל יַחֲסֵר לָנוּ מְזוֹן
תִּמְיֵד לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הוּא אֵל זֶן וּמִפְרִנֶּס לְכֹל וְשִׁלְחָנוּ עֲרוּךְ לְכֹל
וְהִתְקִין מַחְיָה וּמְזוֹן לְכֹל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא בְּרַחֲמָיו וּבְרוּב חֶסְדָּיו
כְּפָאֵמוֹר. פּוֹתַח אֵת יַדְךָ. וּמִשְׁפִּיעַ לְכֹל חַי רְצוֹן: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַזֶּן
אֵת הַכֶּל:

נִוְדָה לְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבּוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה
וּרְחֵבָה בְּרִית וְתוֹרָה חַיִּים וּמְזוֹן. עַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ
מִבֵּית עַבְדִּים. וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחֲתַמְתָּ בְּבִשְׂרָנוּ. וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלְמַדְתָּנוּ.
וְעַל חֲקֵי רְצוֹנְךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ. וְעַל חַיִּים וּמְזוֹן שֶׁאַתָּה זֶן וּמִפְרִנֶּס אוֹתָנוּ:

בחנוכה ובפורים אומרים "על הניסים". ואם לא אמר ונזכר לפני שאמר תיבת
"ה'" של ברכת על הארץ - חוזר לאומר. ואם נזכר אחר שאמר תיבת "ה'",
יאמר אותו בהרחמן, ויאמר: הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כמו שעשה
לאבותינו, בימים ההם בזמן הזה, בימי וכו':
ועל הנסים ועל הפרקן. ועל הגבורות. ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות שעשית
לאבותינו בימים ההם בזמן הזה:
לחנוכה:

בימי מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו בשעמדה מלכות יון הרשעה על
עמך ישראל לשבחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך. ואתה ברחמיך הרבים
עמדת להם בעת צרתם. רבת את ריבם. דנת את דינם. נקמת את נקמתם.

ברכת המזון

נוהגים להוסיף בברכה זו פסוקים ובקשות שונות ("הרחמן הוא... וכו'). יש סבורים שקטעים אלו הם חלק מן הברכה, ויש סבורים שהם תוספת לברכה, במקביל ל"אלהי נצור" הנוסף בתפילת העמידה. בקטע זה רבים חילופי הנוסחאות בין עדות ישראל.

על פי המסורת, נתקנה ברכת הזן על ידי משה בעת שירד להם המן - הלחם השמימי עליו מסופר בתורה. ברכת הארץ נתקנה על ידי יהושע בן נון עם כיבוש ארץ ישראל. דוד המלך התקין את חלקה הראשון של ברכת בונה ירושלים, ואת חלקה השני התקין בנו, שלמה המלך, שבנה איתו בית המקדש הראשון. ברכת הטוב והמטיב הותקנה על ידי חכמי המשנה לאחר מרד בר כוכבא. הברכה נתקנה כתפילת הודיה ושבח על כך שגופותיהם של הרוגי ביתר, שקבורתם הושהתה, לא העלו סירחון ולא נרקבו.

המקור החשוב ביותר למסורת זו מצוי בתלמוד הבבלי במסכת ברכות: אמר רב נחמן: משה תקן לישראל ברכת הזן, בשעה שירד להם מן; יהושע תקן להם ברכת הארץ, כיון שנכנסו לארץ; דוד ושלמה תקנו בונה ירושלים: דוד תקן "על ישראל עמד ועל ירושלים עירך; ושלמה תקן "על הבית הגדול והקדוש". הטוב והמטיב ביבנה תקנוה - כנגד הרוגי ביתר. דאמר רב מתנא, אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה, תקנו ביבנה הטוב והמטיב.

מסרת גבורים ביד חלשים. ורבים ביד מעטים. ורשעים ביד צדיקים. וטמאים ביד טהורים. וזדים ביד עוסקי תורתך. לך עשית שם גדול וקדוש בעולמך. ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן בהיום הזה. ואחר כך באו בניך לדביר ביתך ופנו את היכלך. וטהרו את מקדשך. והדליקו נרות בחצרות קדשך. וקבעו שמונת ימי חנכה אלו בהלל ובהודאה. ועשית עמהם נסים ונפלאות ונודה לשמך הגדול סלה:

לפורים:

בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה. כשעמד עליהם המן הרשע. בקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן ונשים ביום אחד בשלשה עשר לחדש שנים עשר הוא חדש אדר ושללם לבו. ואתה ברחמיך הרבים הפרת את עצתו. וקלקלת את מחשבתו. והשבות לו גמולו בראשו. ותלו אותו ואת בניו על העץ. ועשית עמהם נס ופלא ונודה לשמך הגדול סלה:

ועל הכל יהוה אלהינו אנחנו מודים לך ומברכים את שמך באמור ואכלת ושבעת. וברכת (כשיאמר מילת "את" ימוזג את הכוס) את יהוה אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך: ברוך אתה יהוה, על הארץ ועל המזון:

רחם יהוה אלהינו עלינו ועל ישראל עמך. ועל ירושלים עירך. ועל הר ציון משכן כבודך. ועל היכלך. ועל מעונך. ועל דבירך. ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו. אבינו רענו זוננו. פרנסנו. בלבלנו. הרויחנו הרוח לנו מהרה מכל צרותינו. ונא אל תצריכנו יהוה אלהינו לידי מתנות בשר ודם. ולא לידי הלואאתם. אלא לידך המלאה והרחבה. העשירה והפתוחה. יהי רצון שלא נבוש בעולם הזה. ולא נבלם לעולם הבא. ומלכות בית דוד משיחך תחזירנה למקומה במהרה בימינו:

בשבת אומרים:

רצה והחליצנו יהוה אלהינו במצותיך ובמצות יום השביעי. השבת הגדול והקדוש הזה. כי יום גדול וקדוש הוא מלפניך. נשבות בו וננוח בו ונתענג בו במצות חקי רצונך. ואל תהי צרה ויגון ביום מנוחתנו. והראנו בנחמת ציון במהרה בימינו. כי אתה הוא בעל הנחמות. והגם שאכלנו ושתינו חרבן ביתך הגדול והקדוש לא שכחנו. אל תשכחנו לנצח ואל תזנחנו לעד כי אל מלך גדול וקדוש אתה:

בראש חודש וביום טוב ובחול המועד אומרים "יעלה ויבוא", ואם לא אמרו אינו חוזר, חוץ מליל א' של פסח וליל א' של סוכות שאם שכח חוזר לראש ברהמ":

אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר וזכרוננו וזכרון אבותינו. וזכרון ירושלים עירך. וזכרון משיח בן דוד עבדך. וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך לפליטה לטובה. לחן לחסד ולרחמים. לחיים טובים ולשלום. ביום:

בראש חודש - ראש חדש הזה:

ברכת המזון

כמות האכילה המחייבת מן התורה בברכת המזון היא כדי שביעה, דהיינו אכילת לחם בכמות משביעה. [1] שיעור זה נלמד מהפסוק ”ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוהיך” [2].

מדרבנו, כל האוכל לחם בשיעור כזית, מתחייב בברכת המזון.

ישנן הוספות מספר לברכה במועדים שונים.
רצה - בשבת נוספה לברכת ”בונה ירושלים” בין פסקת ”רחם נא” לבין ”ובנה ירושלים”, ברכה הפותחת במילים: ”רצה והחליצנו”.
יעלה ויבוא - תוספת לברכת בונה ירושלים במועדים הבאים: ראש חודש, פסח (חג המצות), שבועות, סוכות, שמחת תורה (שמיני עצרת), ראש השנה (מכונה בנוסח התפילה - יום הזיכרון) וכן ביום כיפור למי שנאסר עליו להתענות.
על הניסים - תוספת לברכת הארץ הנאמרת בחנוכה ובפורים.
ברכת האורח - תוספת שאומרים אורחים, ובהם הם מברכים את בעלי הבית.

בפסח - חג המצות הנה, ביום (ביום טוב אומר - טוב) מקרא קדש הנה;
בסוכות - חג הסוכות הנה, ביום (ביום טוב אומר - טוב) מקרא קדש הנה;
בשבועות - חג השבועות הנה, ביום טוב מקרא קדש הנה;
בשמיני עצרת - שמיני חג עצרת הנה, ביום טוב מקרא קדש הנה;
בראש השנה - הזכרון הנה, ביום טוב מקרא קדש הנה:

לְרַחֵם בּוֹ עַלְיָנוּ וּלְהוֹשִׁיעֵנוּ. זְכַרְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה. וּפְקַדְנוּ בּוֹ לְבִרְכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים טוֹבִים. בְּדַבַּר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים. חוּס וְחַנּוּנוּ וְחַמּוּל וְרַחֵם עַלְיָנוּ. וְהוֹשִׁיעֵנוּ כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנוּן וְרַחוּם אַתָּה:

ותבנה ירושלים עירך במהרה בימינו:
ברוך אתה יהוה, בונה ירושלים. (ואומר בלחש - אמן):

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. לְעַד הָאֵל אָבִינוּ מְלַכְנוּ אֲדִירָנוּ. בּוֹרְאָנוּ. גּוֹאֲלָנוּ. קְדוֹשָׁנוּ. קְדוֹשׁ יַעֲקֹב. רּוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל. הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמְטִיב לְכָל. שֶׁבְּכָל יוֹם וַיּוֹם הוּא הַטִּיב לָנוּ. הוּא מְטִיב לָנוּ. הוּא יִטִּיב לָנוּ. הוּא גִמְלָנוּ. הוּא גּוֹמְלָנוּ. הוּא יְגַמְלָנוּ לְעַד חַן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים וְרִיחַ וְהַצְלָה וְכָל טוֹב: יַעֲנוּ - אָמֵן:
הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁתַּבַּח עַל כֶּסֶף כְּבוֹדוֹ: הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁתַּבַּח בְּשָׂמִים וּבְאַרְצֵי: הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁתַּבַּח בְּנוֹ לְדוֹר דּוֹרִים: הַרְחֵמֵן הוּא קָרַן לְעַמּוֹ יְרִים: הַרְחֵמֵן הוּא יִתְפָּאֵר בְּנוֹ לְנֶצַח נֶצְחִים: הַרְחֵמֵן הוּא יִפְרֶנְסֵנוּ בְּכָבוֹד וְלֹא בְּבוּזִי בְּהִתֵּר וְלֹא בְּאִסּוּר בְּנִחַת וְלֹא בְּצַעַר:
הַרְחֵמֵן הוּא יִתֵּן שְׁלוֹם בֵּינֵינוּ: הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁלַח בְּרַכָּה רּוּחָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדָיו: הַרְחֵמֵן הוּא יַצְלִיחַ אֶת דְּרָכֵינוּ: הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁבּוֹר עוֹל גְּלוּת מְהֵרָה מֵעַל צְוֹאֲרֵנוּ: הַרְחֵמֵן הוּא יוֹלִיכֵנוּ מִהֵרָה קוֹמְמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ: הַרְחֵמֵן הוּא יִרְפָּאֵנוּ רְפוּאָה שְׁלֵמָה רְפוּאָה הַנְּפֹשׁ וְרְפוּאָה הַגּוּף: הַרְחֵמֵן הוּא יִפְתַּח לָנוּ אֶת יָדוֹ הַרְחֵבָה: הַרְחֵמֵן הוּא יִבְרַךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִמֶּנּוּ בְּשִׂמּוֹ הַגָּדוֹל כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַכוּ אֲבוֹתֵינוּ אֲבָרְהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב בְּכָל מִכַּל כָּל. כֵּן יִבְרַךְ אוֹתָנוּ יַחַד בְּרַכָּה שְׁלֵמָה. וְכֵן יִהְיֶה רְצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן: הַרְחֵמֵן הוּא יִפְרוֹשׁ עַלְיָנוּ סִבַּת שְׁלוֹמוֹ:
בשבת - הַרְחֵמֵן הוּא יִנְחִילָנוּ עוֹלָם שְׁכָלוֹ שְׁבַת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:
בראש חודש - הַרְחֵמֵן הוּא יַחְדֵּשׁ עַלְיָנוּ אֶת הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלְבִרְכָה:
בסוכות - הַרְחֵמֵן הוּא יִזְכֵּנוּ לִישֵׁב בְּסִבַּת עוֹרוֹ שֶׁל לוֹיָתָן:
הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁפִּיעַ עַלְיָנוּ שְׁפַע קִדְשָׁה וְטְהָרָה מִשְׁבְּעָה אוֹשְׁפִיזִין עַלְאִין קְדִישִׁין. זְכוּתָם תִּהְיֶה מִגֵּן וְצַנָּה עַלְיָנוּ:
במועדים - הַרְחֵמֵן הוּא יַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים אַחֲרִים הַבָּאִים לְקִרְאָתָנוּ לְשְׁלוֹם:
ליום טוב - הַרְחֵמֵן הוּא יִנְחִילָנוּ לְיוֹם שְׁכָלוֹ טוֹב:
הַרְחֵמֵן הוּא יִטַּע תּוֹרָתוֹ וְאַהֲבָתוֹ בְּלִבָּנוּ וְתִהְיֶה יְרָאתוֹ עַל פְּנֵינוּ לְבִלְתִּי נַחֲטָא. וַיְהִי כָּל מַעֲשֵׂינוּ לְשֵׁם שְׁמַיִם:

ברכת האורח – הרחמן הוא יברך את השלחן הזה שאכלנו עליו ויסדר בו כל מעדני עולם ויהיה בשלחנו של אברהם אבינו כל רעב ממנו יאכל וכל צמא ממנו ישקה. ואל יחסר ממנו כל טוב לעד ולעולמי עולמים אמן:
 הרחמן הוא יברך בעל הבית הזה ובעל הסעודה הזאת. הוא ובניו ואשתו וכל אשר לו. בבנים שיחיו. ובנכסים שידבו. ברך יהוה חילו ופעל ידיו תרצה. ויהיו נכסיו ונכסיו מצלחים וקרובים לעיר. ואל יזדקק לפניו ולא לפנינו שום דבר חטא והרהור עון. שש ושמת כל הימים בעשר וכבוד מעתה ועד עולם. לא יבוש בעולם הזה ולא יבלם לעולם הבא. אמן בן יהי רצון:

הרחמן הוא יחיינו ויזכנו ויקרבנו לימות המשיח ולבנין בית המקדש ולחיי העולם הבא. מגדיל (ביום שמתפללים מוסף, וכן במוצאי שבת אומרים: מגדול) ישועות מלכו. ועשה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם: כפירים רשו ורעבו. ודרשי יהוה לא יחסרו כל טוב: נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב. וזרעו מבקש לחם: כל היום חונן ומלוה. וזרעו לברכה: מה שאכלנו יהיה לשבעה. ומה ששתינו יהיה לרפואה. ומה שהותרנו יהיה לברכה כדכתיב ויתן לפניהם ויאכלו ויתירו כדבר יהוה: ברוכים אתם ליהוה. עושה שמים וארץ: ברך הגבר אשר יבטח ביהוה. והיה יהוה מבטחו: יהוה עז לעמו יתן. יהוה יברך את עמו בשלום:

עושה שלום במרומי הוא ברחמי יעשה שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ואמרו אמן:

אם מברכים על הכוס אומרים:

כוס ישועות אשא. ובשם יהוה אקרא: סברי מרגן: ברוך אתה יהוה, אלהינו מלך העולם, בורא פרי הגפן:

ברכה מעין שלוש

ברכה אחת מעין שלוש (או בקיצור: ברכת מעין שלוש) היא ברכה שמברכים אחרי אכילת מאכל שנעשה מאחד מחמשת מיני דגן – ואיננו לחם: עוגה, פיצה, וכן לאחר אכילת אחד מחמשת מיני פירות האילן שזכרו בפסוק המדבר בשבח ארץ ישראל: תאנים, רימונים, ענבים, זיתים ותמרים, ויין.

הברכה נקראת ”מעין שלוש”, בהשוואה לברכה שמברכים אחרי אכילת לחם, שהיא כוללת במקורה שלוש ברכות. הברכה ”מעין שלוש” היא תמצית שלוש הברכות שמברכים אחרי אכילת לחם, הקרויה ”ברכת המזון”.

הברכה כוללת הודאה על המזון, על ארץ ישראל ובניין ירושלים..

ברכה מעין שלוש:

ברוך אתה יהוה, אלהינו מלך העולם, על:
 אם אכל מזונות יאמר – המחיה ועל הכלכלה:
 אם שתה יין יאמר – הגפן ועל פרי הגפן:
 אם אכל פירות משבעת מינים יאמר – העץ ועל פרי העץ:
 ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת
 לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה. רחם יהוה אלהינו עלינו
 ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל הר ציון משכן כבודך. ועל
 מזבחך. ועל היכלך. ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו. והעלנו
 לתוכה. ושמחנו בבנינה ונברכך עליה בקדשה ובטהרה:
 בשבת – ורצה והחליצנו ביום השבת הזה:
 בראש חודש – וזכרנו לטובה ביום ראש חדש הזה:
 בראש השנה – וזכרנו לטובה ביום הזכרון הזה:
 ביום טוב ובחול המועד – ושמחנו ביום:
 בפסח – חג המצות. בשבועות – חג השבועות. בסוכות – חג הסוכות. בשמיני
 עצרת – שמיני חג עצרת:
 הזה. ביום (ביום טוב – טוב) מקרא קדש הזה:

כי אתה טוב ומטיב לכל ונודה לך יהוה אלהינו על הארץ:
 ועל המחיה ועל הכלכלה:
 ועל פרי הגפן:
 ועל הפרות:

על של ארץ ישראל אומר – ועל מחיתתה ועל כלכלתה:
 על של ארץ ישראל אומר – ועל פרי גפנה:
 על של ארץ ישראל אומר – ועל פרותיה:
 ברוך אתה יהוה, על הארץ ועל:
 המחיה ועל הכלכלה:
 פרי הגפן:

הפרות:

על של ארץ ישראל אומר – מחיתתה:
 על של ארץ ישראל אומר – פרי גפנה:
 על של ארץ ישראל אומר – פרותיה:

ברכה אחרונה

הֶרֶב מֵרַדְכִי אֲבִיטָן בַּר רוּזַל וַיִּצְחַק וַיִּצְוֹק לַ

תּוֹכְלוֹתָיו :

רבי מרדכי אביטן נולד בשנת תרע"ז (1917) במרוקו, גר וגדל עם הוריו רחל ורבי יצחק. עוד בינקותו ינק את רזי התורה מאביו. בהיותו נער התחבבה עליו התורה ואת כל זמנו הקדיש ללימוד התורה. התפרסם ברבים בחוכמתו, בחריפותו ובתפיסה טובה בהבנת התורה לעומק ולא להסתפק בפשט בלבד. את המשך למודיו עשה בישיבת "תלמוד תורה" במרקש, הקדיש ימיו בצעירותו לתורה, שם למד גם דיני שחיטה יחד עם תלמידים נוספים. מבין הלומדים בלטו בבקיאותם ר' מסעוד ר' דוד ורבי מורדכי. הם נהגו ללמוד שעות רבות והשיא היה לקראת המבחן כדי לקבל תעודת שוחט. רבי מורדכי היה הראשון שקיבל תעודת הצטיינות והסמכה לשוחט. בשנת תרצ"ה (1935) קיבל תעודת הסמכה בהיותו בן שמונה עשרה.

בגיל שמונה עשרה התחתן עם אימנו רחל ועסק במסחר למחייתו. הוא רכש חנות קטנה בסיוע כספי מצד המשפחה המורחבת וכך התפרנס במהלך חייו עד שעלה ארצה. בימי שני וחמישי נהג לצאת לשוק ושם למכור את מרכולתו, אולם במקביל למסחרו לימוד התורה לא מש מידו. ובכל שעה פנויה ובכל דקה ניצל את הזמן ללימוד תורה- חקר, דרש ושינן בתורה, עיין בגמרא ובמשנה, בכתבי הרמבם, בזוהר ועוד. עם השנים הלך ונעשה לאדם גדול בתורה ונתמנה לשליח ציבור ושוחט ובודק בעיר רסאט.

רבי מרדכי ברח מן הכבוד והשתדל שלא יקראו לו רב, ובכך התפרנס מיגיע כפיו מבלי להצטרך לקבל שכר עבור עבודתו כרב.

בכל חייו, געגועיו לארץ ישראל היו רבים ולפני העליה ארצה עבר לגור בקזבלנקה במשך שנתיים עד לקבלת אישור עליה. בשנת 1962 עלה לארץ ישראל. בארץ ישראל בשנים הראשונות גם התפרנס מיגיע כפיו למרות שהוצעו לו הצעות לשרת ברבנות בבאר שבע, אך ברח מן הכבוד. ולאחר ימים, כאילו "נעקרה" חנותו ממרוקו והושמה בעיר באר שבע, וכך פתח לו חנות שממנה פרנס את משפחתו הברוכה 12 ילדים והברכה הייתה שורה במקום. מעולם לא מש ספר התורה מידיו ובכל רגע פנוי הקדיש ללימוד תורה. למרות עיסוקו במכולת, תמיד הדגיש שהתורה עיקר ומלאכתו עראי.

סדר יומו החל עוד בחצות לילה כשהשכים לעורר את השחר בתיקון חצות ולאחר מכן התפלל במניין עם הנץ ועסק בלימוד בחוק לישראל. לאחר התפילה ניגש לפתוח את חנות המכולת ולאורך שנים ניצל כל רגע קט שלא היו אנשים בחנות. היה מספיק ללמוד מן הפרשה, עם ביאוריהם של אור החיים, האלשיך הקדוש ומ"ב פירושים לתורה, עבר ללימוד משנה, גמרא ולימוד בזוהר. לאחר מנוחת צהרים היה חוזר למכולת לזמן קצר ולאחר מכן היה לומד תורה עם רבי חיים שושנה זצ"ל, שם ישבו שניהם שעות ארוכות בלימוד תורה ולימוד מעמיק בגמרא.

לאחר תפילת ערבית היה חוזר לביתו ולקראת השעה שמונה בערב היה יושב ללימוד קבוע בגמרא עם תלמידו ר' יצחק, ועסקו בלימוד גמרא. בסיום הלימוד היה יושב לארוחת ערב ומיד לאחריה ללימוד משנה.

יום שבת היה יום כפול ומוכפל בלימוד תורה, והיה מקדיש את השבת למיעוט שינה ורובו לתורה לימוד באור החיים, האלשיך ועוד רבים. הוא העביר שיעור משנה קבוע לאחר תפילת שחרית של שבת ובין מנחה לערבית היה מעביר שיעורים בבית הכנסת, בצאת השבת היה מקדיש את זמנו ללימוד בזוהר עם חברו רבי מנחם גבאי.

בקהילה היה מרביץ תורה החל בשיעורי בוקר, שיעורים אחר"צ. בערבי שבתות וחגים ובכל זמן פנוי דרש להקדיש זמן ללימוד תורה. בתקופת חודש אלול היה יוצא למסע הרצאות בין בתי כנסיות להעביר דרשות לקראת הימים הנוראים.

רב מסחרו היה משולש חלקו למאכל ומשתה, חלקו לבגדים ואחזקת בית וחלקו לצדקה ומעשה חסד. רבים ממעשי החסד היו נסתרים מן הכל והיה משתדל לעשות חסד בצנעה. הוא איפשר ללא מעט אנשים לקנות בהקפה למרות שלא שילמו. כמו כן הוא בעצמו היה דואג להעביר מוצרים לנזקקים.

בבית הכנסת בו התפלל, דאג שחלק מן הכספים יועברו ללומדי תורה, והיה מקפיד להעביר כספים לישיבות ולאברכי ישיבות. יחד עם מספר חברים הקימו גמ"ח לסיוע לחתנים ודאגו לכל מחסורם, הגדיל לעשות בחסדיו שהיה הוא בעצמו הולך עם החתן לתופר בכדי שיתפרו לחתן את המיטב שבבגדים. מסירותו למען הזולת בין ציבור ובין יחיד הייתה גדולה.

כאיש ספר ואיש תורה הנחיל מידה זו לבניו ולבנותיו ודאג לחינוך
 12 ילדיו וזכה שכל ילדיו שמרו על משמרתו ובדרך התורה הלכו.
 את מידת החסד נטע בבניו ובבנותיו להיות אנשי חסד.

עד יומו האחרון לא מש מלימוד התורה ומהעת בה הפסיק לעבוד
 בחנות המכולת העביר את זמנו בלימוד תורה בכולל. הוא היה
 מתגנב אל השיעורים ובענווה רבה משתתף בשיעור. כאשר פתח
 את פיו הכירו בגדולתו ובחריפותו והיו מבקשים שיבוא וישב
 בשורה הראשונה והוא בשלו להשאר בשורה מאחור, וכך היא
 מידתו ענוותן ושפל ברך והתבטלותו לרבותיו.

בימיו האחרונים עת נפל לחולי וכבר לא היה יכול לדבר, היה מסמן
 בידיו ליפוף על ידו השמאלית שהבנו שמבקש הוא בהנחת
 התפילין כולו עטוף אדרת תורה

בשבת האחרונה לפני מיתתו, עם צאת השבת, כשהבדלנו על כוס
 היין וברכנו "בורא עצי בשמים", הוא לקח נשימה ארוכה עד מאוד
 מן ההדס, כחכם היודע שמיתתו קרובה ולוקח מן ההדס משום
 שהשבת נותנת נשמה יתירה באדם ובמוצאי שבת ניטלת ממנו
 ולכן תקנו חכמים להריח בבשמים כדי להשיב נפשו ונשמתו
 היתירה העוזבת אותו.

רבי מרדכי נפטר בליל שבת קודש, פרשת בלק, י"ד תמוז תשס"ז.
 נקבר במוצאי שבת קודש ליל ט"ו תמוז, יום הילולת אור החיים
 הקדוש, בן 90 היה במותו.

**הוא ימליץ טוב בעדינו ונזכה לגאולה השלמה במהרה בימנו,
 ובלע המות לנצח ומחה ה' א- להים דמעה מעל כל פנים, אמן**

הרב מרדכי אביטן בר רחל ויצחק זצוק”ל

מקום קבורתו

בבית עלמין הישן בבאר שבע

בסמיכות לרבו וזכרו ר' זימם שושנה זצוק”ל

על מצבתו נכתב

אקרוסטיכון הנושא את שמו רבי מרדכי אביטן זצוק”ל, חובר ע”י בנו של הצדיק רבי חיים שושנה זצוק”ל, אליהו שושנה שיבדל לחיים ארוכים הי”ו אמן

רכב ישראל ופרשיו, ראש לתלמוד ומפרשיו

בקיא בזוהר ומדרשיו, עם קונו דרכו חשב

יחיד בדור, וגדול דורשיו, בין ספרים שם לו מדור ומושב

משנת רבינו בן עטר, אותה דרש בכל אתר

”אור החיים” קדוש ונסתר, לאהבת מרדכי נעתר

רצה כי ביום הילולתו, יבוא הצדיק לקבורתו

בואו וראו גדולתו ! אשריו ואשרי יולדתו

דעך נר מערבי וכבה, בכו מלאכי מרכבה

יועם לפיד ואור להבה, עם להנחם לא אבה

כדרכם של ברי אוריין, במעטה צניעות משוריין

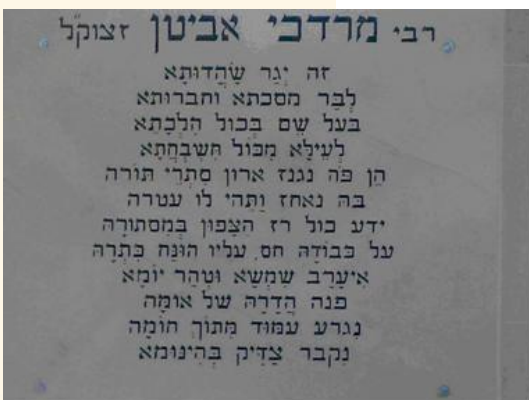
טרח לפרש כל עניין, אהוד ועניו בכל מניין

יום נטו צלליו ורד ערבו, צהל הרב שושנה בקרבו

נפש אהובו אשר תבוא, חבר צדיק אילי רבו

זוג צדיקים וקדושים לאומרה

הרח”ש וגם הרמ”א

נטמן בסמוך למורו וחברו רבי חיים שושנה זצוק”ל

נולד בשנת תרע"ז (1917) נפטר בשנת תשס"ז (2007)

בשנת תרצ"ה (1935) קיבל תעודת סמיכה בגיל 18 .

נפטר בליל שבת קודש יד' תמוז תשס"ז (2007)

נקבר מוצ"ש ליל ט"ו תמוז – יום הילולת אור החיים הקדוש.

בן 90 היה במותו .